

Slovenski Pravnik

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

VSEBINA:

1. PROF. DR. METOD DOLENC: Glavne poteze našega tiskovnega prava	105
2. DR. ALBIN OGRIS: Razmere ljubljanskega prebivalstva glede dohodkov v I. 1924.	130
3. DR. HENRIK STESKA, član upravnega sodišča: Uradna izprememba upravnih odločb	160
4. DR. HENRIK STESKA, član upravnega sodišča: Presoja policijskih kazni po upravnem sodišču	164
5. Razgled po pravniških revljah	168
6. Književna poročila	170
7. Razne vesti	181

PRILOGI: Odločbe stola sedmorice v civilnih stvareh
Odločbe stola sedmorice v kazenskih stvareh

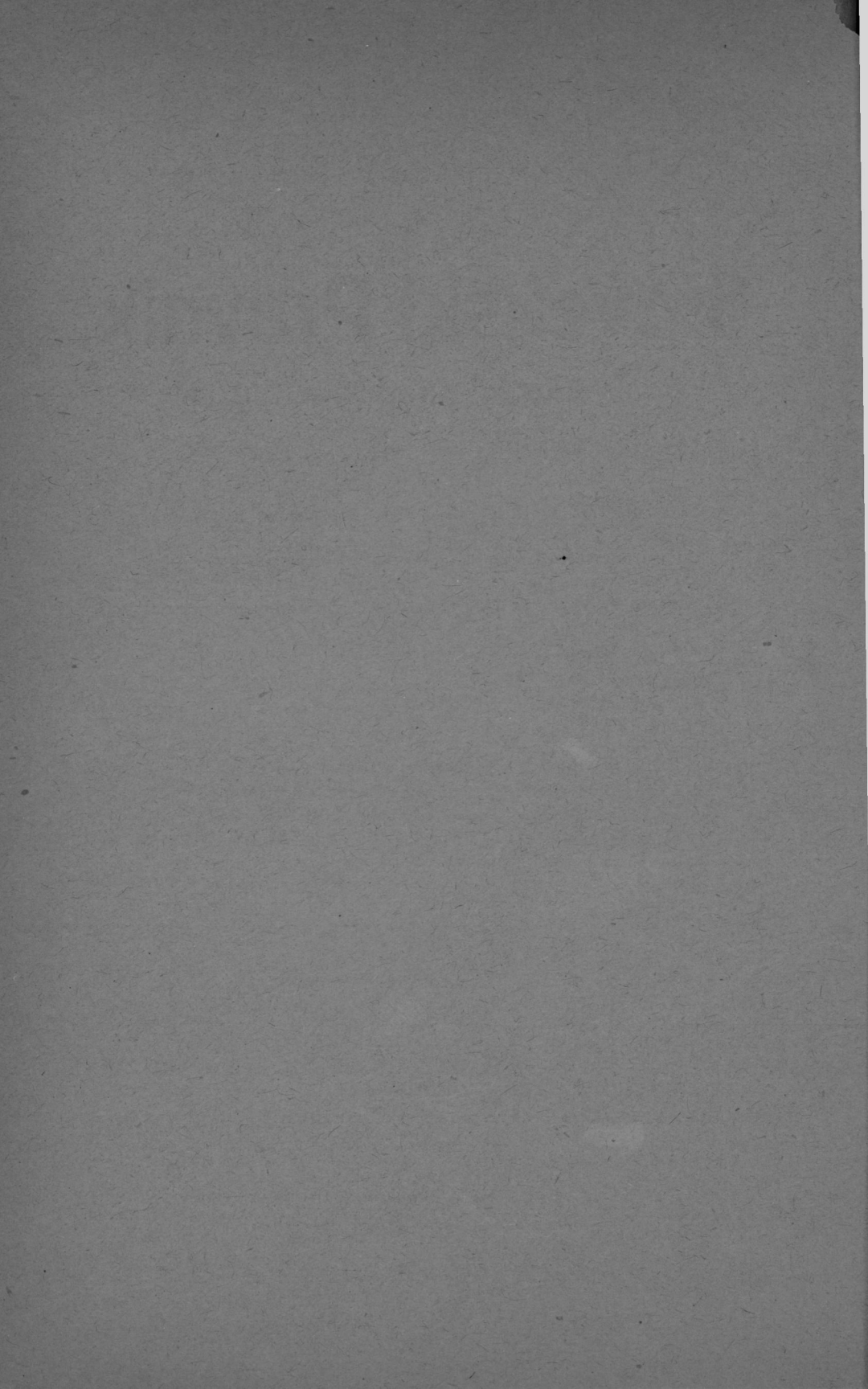
V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

1926

Za uredništvo in izdajatelja odgovarja: Dr. Rudolf Sajovic

Za Narodno tiskarno: Franc Jezeršek

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XL.

Ljubljana, 1926.

Št. 5. — 8.

Glavne poteze našega tiskovnega prava.

Prof. dr. Metod Dolenc.

I.¹⁾ **Malogodovine.** Za časa ustanovitve kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev dne 1. decembra 1918 je bilo še-
stero pravnih okolišev z različno tiskovno zakonodajo:

a) **Srbija** je imela tiskovni zakon z dne 12. januarja 1904, *Srp. N.* z dne 13. januarja 1904; bil je z zakonom z dne 9. decembra 1904, *Srp. N.* z dne 10. decembra 1909, nekoliko izpremenjen in dopolnjen; b) v **Hrvatski in Slavoniji** je veljal isti čas hrv.-slav. tiskovni zakon z dne 17. maja 1875,

1) **Mešto predgovora:** Ta članek je v prvi vrsti informativnega značaja. Napisal sem ga najprej v nemškem jeziku na željo redakcije »Zeitschrift für osteuropäisches Recht (Breslau)«. Ker pa sem moral tam marsikatero aktualno kritično opazko iz umevnih razlogov izpustiti, sem se odločil priobčiti članek v nekoliko razširjeni obliki v »Slov. Pravniku«. Na splošni poziv v »Slov. Pravniku« 1925, str. 267, da naj bi praktiki že opažene hibe tiskovnega zakona na kratko prijavili uredništvu, da se bo v doglednem času sestavila spomenica, ki bo zahtevala reformo, se ni nihče oglasil. Morda otvori ta članek diskusijo tudi v tem pogledu. Obenem bodi opozorjeno na nedostatke naših tiskanih izdaj tiskovnega zakona. Izdaja Gece Kona, Beograd (Niketićeva zbirka, zv. 68) ima n. pr. v čl. 95. besedilo, ki se ne vjema z oficijalno publikacijo, ker vriva besede »i procesualni zakoni«, ki jih v »Služb. Novinah« ni. Slovenski prevod pa ima hibe v prevodu in tiskovne napake, ki naravnost motijo smisel; n. pr. v čl. 8. »v zgoraj« namesto »v naprej«, v čl. 43. »občega dela« namesto »občega ali«, v čl. 72. manjkajo besede za resnično »ter nepristransko«, v čl. 49. »rodjenje« ni »porod«, ampak »spočetje« (konceptcija). Tudi terminologija je pogrešena. Zločin (slovenski) pomen »Vebrechen im weiteren Sinne«, ne pa hudodelstvo (Vebrechen im engeren Sinne) ter znači višji pojem, ki obsega tako hudodelstva kakor pregreške in prestopke skupno! Srbski »napis« ni »besedilo«, ampak sestavek (Aufsatz); srbski »povrat« slovenimo s »povratek«. O neprimernosti izrazov »kleveta« in »uvreda« za slovensko besedilo še poznej.

zbir. zak. št. 32, ki je bil nekoliko izpremenjen z zakonom z dne 14. maja 1907, zbir. zak. št. 41; poleg teh zakonov so prihajali za tiskovno pravo v poštev tudi še obči k. z., obrt. r. in k. pr. r.; *c*) v pokrajinah Slovenija in Dalmacija, ki ste pred prevratom spadali pod Avstrijo, so bili vir tiskovnega prava avstrijski tiskovni zakon z dne 17. decembra 1862, št. 6 drž. zakona od leta 1863., z vsemi poslej izdanimi izpreminjevalnimi zakončiči (zlasti zakon z dne 9. julija 1894, št. 161 drž. zakona, o odpravi kavcije za časnike), dalje pa tudi zadevne določbe občega k. z., obrt. r. in k. pr. r.; *č*) za Bosno in Hercegovino je veljal tiskovni zakon z dne 13. januarja 1907, zbir. zak. VII.; *d*) za Vojvodino, ki je pripadala pred prevratom Ogrski, je ostal v veljavi ogrski tiskovni zakon, zakon člen V. de 1878 z dotičnimi določbami občega k. r.; *e*) Črna gora je obdržala svoj tiskovni zakon z dne 1. decembra 1905, zbir. zak. št. 506.

Vse te pravne vire je moči v pogledu osnovnih določb o odgovornosti za tiskovne zločine deliti na dvojje glavnih skupin: v prvo bi prišla srbijanski in črnogorski tiskovni zakon, napravljena po vzorcu francosko - belgijske sukcesivne odgovornosti oseb, ki so udeležene na izdaji in pri razširjanju tiskovin; v drugo pa vsi ostali tiskovni zakoni, ki so sledili prusko - avstrijskemu sistemu, po katerem se ravna odgovornost po občem k. z., a je ustanovljen poseben zločin malomarnega zanemarjanja dolžnosti, ki jih ima odgovorni urednik.

Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev je dobila svojo ustavo dne 28. junija 1921, Sl. N. št. 142 A. V tej je o tisku govor na dveh mestih. Najprej v čl. 13, 2. odstavek »Državlanske osnovne pravice in dolžnosti«. Tu so predpisane nastopne posebno važne določbe: *a*) Ustanavlja se svoboda tiska. *b*) Preventivne mere se ne smejo ustanoviti glede izdaje, prodaje in razširjenja tiskovin in novin. *c*) Cenzura se sme izvrševati le za časa mobilizacije ali vojne in le za predmete, ki so v zakonu v naprej določeni. *č*) Razširjanje in prodajanje novin in tiskovin sta zabranjena za primer, da vsebujeta žalitev vladarja in članov vladarskega doma, inozemskih državnih poglavarjev, narodne skupščine in pa za primer, da pozivata nepo-

sredno k nasilni izpremembi ustave ali deželnih zakonov ali pa da vsebujeta hudo žalitev javne nравnosti. V teh primerih mora oblastvo v 24 urah predložiti spise sodišču, ki mora takisto v 24 urah zabrano potrditi ali razveljaviti. d) Za tiskovne zločine naj odgovarjajo: pisec, urednik, tiskar, izdajatelj in razširjevalec. V kateri vrsti zadene tega ali onega odgovornost, v katerih primerih in na kakšen način, to naj določi poseben zakon. e) O vseh tiskovnih zločinih naj sodijo redna sodišča.

Drugo mesto je v oddelku XIII.: »Prehodne določbe«, čl. 138. ustave. Tu je rečeno, da se sme izdati zabrana izdaje, oziroma razširjanja tiskovin in novin pod tistimi pogoji, ki so bili spredaj pod č) navedeni, ako tiskovina ali novina hujska k mržnji zoper državo kot celoto ali pa k verskemu ali plemenskemu razdoru ali ako, čeprav samo posredno, poziva državljanе k nasilni izmenjavi ustave ali deželnih zakonov, to pa vendar le, če je iz članka jasno razvidno, da je tako pozivanje nameravano. Razveljavljenje teh prehodnih določb je moči povzročiti z navadnim zakonom, t. j. ni treba upoštevati predpisov, ki so ustanovljeni za izpremembo ustave.

Tiskovne razmere so bile o času ustave zelo slabe. Žalitve s tiskom so bile na dnevnem redu, a do kaznovanja krivcev je prišlo po tedajšnjih zakonih, preostalih iz časov pred prevratom, zelo redko in še to le po dolgem času. Tudi niso kazni ustrezale značaju krivde. Morala v časnikih je padla tako nizko, da so vsi resni krogi želeli skorajšnjega izboljšanja tiskovnega prava.

Zakonodaja je najprej podesetorila denarne kazni v posameznih pokrajinskih tiskovnih zakonih, da paralizira valutarno devalvacijo. Dalje je ministrstvo za pravosodje izdalo v letu 1923. naredbo vsem svojim podložnim obtoževalnim oblastvom, s katero jim je zabičilo, da naj izvršujejo kar najstrožje vse predpise glede tiska.

Početki za to, da se napravi nov tiskovni zakon v smislu načel ustave, segajo že nazaj v prvo leto po sklepu ustave. Toda vlada je prvi osnutek tiskovnega zakona, ki ga je bila sestavila komisija parlamentarcev, kritiki v javnosti prikrivala. Samo po ovinkih je bilo moči zaznati vsebino osnutka, ali bila ni simpatično sprejeta. Novinarska udruženja so stavila izpre-

minjevalne predloge v svojem strokovnem glasilu »Novinar« (Zagreb). Na občni skupščini njihove državne organizacije v septembru 1924 (na ladji, ploveči po Kvarnerskem zalivu) se je zahtevala temeljita preureditev osnutka v liberalnejšem duhu, ki naj bi se izvršila skupno od novinarjev in akademskih učiteljev kazenskega prava. Zlasti so bile grajane kazni, predlagane v osnutku za tiskovne zločine, češ da so dokaj prestroge. Na veliko razočaranje v javnosti pa je minister za izenačenje zakonov dr. Srskić že koncem leta 1924. položil narodni skupščini na mizo osnutek, ki je bil v bistvu enak do tedaj znanemu osnutku, a je kazenske postavke le še poostрил. Na parlamentarna posvetovanja je bilo novinarstvo ves čas in v vseh mestnih centrih zelo pozorno. Sklepali so resolucije, proteste in ugovore zoper nameravano reformo kazenskega zakona. Ali vlada in njena tedajšnja večina v narodni skupščini sta ostali trdni: Z nekimi, ne posebno tehtnimi izpremembami je bil tiskovni zakon v narodni skupščini izglasovan in je dobil kraljevo sankcijo na Bledu dne 6. avgusta 1925. Na ustavni način je bil razglašen dne 8. avgusta 1925, Sl. N. št. 179, priloga XXXIX, ter je dobil še ta dan brez legis vacatio obvezno moč. Poročilo o nagibih k temu zakonu ni bilo nikjer izdano.

II. Splošne pripombe. Novi tiskovni zakon se drži obče ideologije bivšega srbskega tiskovnega zakona. Ustvarja posebne predpise za tiskovno - pravno odgovornost, posebne dejanske stane za tiskovne delikte in posebno postopanje za preganjanje tiskovnih deliktov. Sicer se ozira na predpise šestih občin kazenskih zakonikov, vendar je namenjen, da velja kot teritorialno enoten zakon za vse državno ozemlje. V čl. 95. je rečeno, da so z novim zakonom razveljavljeni vsi posebni materialni zakoni in predpisi glede tiska, ki so v poedinih pokrajinah dotlej veljali, takisto, da so tudi določbe občega kazenskopravnega reda različnih dežel ob moč, kolikor niso v skladu s predpisi tiskovnega zakonika. Koliko je moči to temeljno načelo v praksi resnično izvesti, bomo videli pozneje.

Časovno je uporabljati tiskovni zakon tudi za vse pred 8. avgustom 1925 storjene tiskovne zločine; kajti samo glede pravil za postopek so ostali predpisi v veljavi, ki so po-

dani v prej veljavnih zakonih (čl. 95, odst. 3). Potemtakem je soditi zločine, storjene pred 8. avgustom 1925, po materialnih kazenskopравnih predpisih tiskovnega zakona, dasi so bili prej veljavni zadevni predpisi milejši.²⁾ Pač — teoretično neopravičljiva novota, ki nasprotuje tudi predpisu čl. 8. ustave.

Ker ni nobenih izjemnih določb, moramo smatrati, da je treba soditi tudi v o j a š k e o s e b e brez izjeme za tiskovne delikte po tiskovnem zakonu. Gledu jurističnih oseb ali združb več oseb vskoči, če gre za njih izdajateljsko odgovornost, kot odgovorna oseba njihov predstavnik. Ta mora biti zato fizična oseba z določenimi lastnostimi glede državlanske pripadnosti, starostne dobe, opravilne sposobnosti in bivališča. Ni pa nobene določbe za rešitev vprašanja, ali zadene kazenskopравna odgovornost tista oblastva, ki bi storila kaznivo dejanje v tiskovini, ako je spadalo v njegovo uradno področje.

Izjave, ki izvirajo iz javnih razprav narodne skupščine in se objavljajo v tisku na »nepristranski način«, uživajo objektivno imuniteto. Izvzete so le tiste izjave, ki vsebujejo kaznivo dejanje zoper kralja, člane kraljevskega doma³⁾ ali pa pozivajo k nasilni izpremembi ustave.

Za dobo vojne ali mobilizacije so predvideni posebni predpisi glede cenzure.

Inozemske tiskovine, ne izvzemši novin, imajo prost vhod v kraljevino. Ako pa vsebujejo kaznivo dejanje, ki bi utegnilo povzročiti zabrano tuzemske novine, ali ako so naperjene zoper interese države, sme jim ministrstvo za notranje zadeve vhod zabraniti. Zabrano in razveljavljenje zabrane je treba razglasiti v Službenih Novinah.

III. Osnovni pojmi. Pojem tiskovine v tiskovnem zakonu ni definiran. Ustava govori o novinah, spisih in napisih (člankih), pa teh pojmov ne opisuje. Čl. 1 tisk. zak.

²⁾ V tiskovnem zakonu ni predvideno, da bi prišli do uporabe zadevni predpisi občil kazenskih zakonikov. Razume se, da v praksi določba glede časovne veljave tiskovnega zakona ne bo mnogo veljala.

³⁾ Definicija kraljevskega doma po čl. 20. tisk. zak. ni povsem identična z definicijo v čl. 57. ustave. V dvomljivih primerih odloča — ustava. (Po zakonu o štampi z dne 12. januarja 1904 so morale biti kraljeve sestre »neudeate«.)

razlikuje novine, druge tiskovine, slike, risbe in druge predmete, ki so mehanično ali kemično napravljeni za razmnoževanje in namenjeni za javnost. Glede novin in perijodičnih spisov pravi čl. 8, da izhajajo v mesečnih ali še krajših, čeprav neenakih časovnih razdobjih, ki so že v n a p r e j kot taka označena. Torej se morajo mesečniki smatrati v smislu tiskovnega zakona za perijodične spise, dvomesečne revije, četrtno letno izdani zvezki itd. pa za »drugačne tiskovine«.

Kakšna razmnoževalna sredstva ima tiskovni zakon v mislih, je že zgoraj navedeno. Potemtakem je šteti fotografije, hektografične odtiske, celo preboje, izvršene s pisalnim strojem, za tiskovine, vendar morajo vsebovati izraz misli, ki je namenjen javnosti (čl. 1.). Ni pa nikjer zahtevano, da morajo biti tiskovine proizvod duhá ali upodablajoče umetnosti v ožjem smislu besede. Ustanovljena pa je izjema od predpisa, da mora biti na vsaki novini ali drugi tiskovini (čl. 1) označen kraj tiska ali izdelave (čl. 6), tako, da to ne velja za kandidatne liste, volilne imenike, trgovske reklamne spise, oznanila smrti, vabila i. sl. Z izrednimi izdajami novin je ravnati kakor s sestavinami rednih izdaj (čl. 15).

Od oseb, ki so že v ustavi imenovane kot odgovorne za tiskovne zločine, daje tiskovni zakon te-le pojmovne opredelbe:

Urednik je tista oseba uredništva, ki vodi dejansko redakcijski del novine ali perijodičnega spisa, ima intelektualni vpliv na značaj označene tiskovine ter je osobito upravičen, odločevati o sprejemu ali odklonitvi člankov. Člani narodne skupščine pa so izključeni iz kroga oseb, ki smejo biti odgovorni uredniki (čl. 9, 10). Izdajatelj je oseba, ki je kot taka na tiskovini označena. (Definicija je torej le formalna, materialna ni). Ako se glasi označba le na juristično osebo, politično stranko ali združbo več oseb, mora biti postavljena fizična oseba kot njen predstavnik (čl. 13). Razširjevalec je oseba, ki tiskovine na javnih mestih naleplja, pušča ali razdaja osebam, ki niso udeležene pri napravljanju tiskovine. Kdor hoče razširjevanje obrtoma opravljati, mora se poprej prijaviti političnemu oblastvu (čl. 14).

Pojem založnika, t. j. osebe, ki oskrbi enkratno izdajo tiskanega dela na svoj ali tuj račun, zastonj ali za plačilo, je prešel docela v pojem izdajatelja.

Napačne napovedbe glede pisca, tiskarja, urednika (n. pr. če gre za »podrinjenca«, Strohmann) in razširjevalca se kaznujejo kot pregrešek z denarno kaznijo do 3000 Din ali z zaporom do 3 mesecev.

Ker dosihmal v državi ni zakona, ki bi urejeval posebej službena razmerja med novinarji in njihovimi delodajalci, je dal tiskovni zakon v svojih zaključnih odredbah pooblastilo ministru za izenačenje zakonov, da sme v sporazumu z ministrstvom za socialno politiko izdati zadevno naredbo, ki bo imela moč zakona.

IV. Tiskovno obrtno pravo. Za tiskanje novin in tiskovin ni treba niti dovoljenja oblasti, bilo kateregakoli, niti položitve kavcije (varščine). Preventivne odredbe kot sredstvo zaprečevanja, da novina ali tiskovina izide, izhaja, se prodaja ali razširja, se v mirni dobi ne smejo ukreniti. Represivne odredbe pa je videti pač v prepovedi nadaljnega izhajanja novine, ako odgovorni urednik noče natisniti sodbe, izdane v tiskovni pravdi radi kaznivega dejanja zoper čast, ali pa, ako noče priobčiti popravka, ki ga je ukazalo sodišče, tako, kakor se je glasil ukaz.

Tiskarne in knjigarne spadajo glede na to, kako smejo pričeti obratovati, pod določbe trgovinskih in obrtnih zakonov, veljavnih v posameznih pokrajinah, toda po predpisu tiskovnega zakona s to izpremembo, da je treba tako podjetje pred pričetkom obratovanja v vsej državi pri pristojnem (registrskem) oblastvu protokolirati. *Lege non distinguente* velja prav to tudi za »leteče knjižnice« (*fliegender Buchhandel*). Pri tem pravnem položaju utegnemo priti glede tiskovnoobrtnih pravnih vprašanj v praksi navzlic lepim določbam ustave o zabrani preventivnih odredb vendar le do sličnih razmer, kot so veljale pred tiskovnim zakonom. Za otvoritve tiskarne je treba v nekaterih pokrajinah obrtno-pravne koncesije, a to je moči tudi preklicati, z izvršbo dejati pod upravo itd. Celo tisti, ki bi hotel uporabljati t. zv. à la minute tiskarski stroj (Tret-

presse), bo moral po sedajšnjih predpisih dobiti poprej oblastveno koncesijo.

Dolžnosti za plačevanje posebnega novinarskega kolka tiskovni zakon ni ustanovil.

Oddajanje dolžnih izvodov zadene tiskarja. Ta mora še pred pričetkom razširjevanja vsake novine ali perijodičnega spisa vročiti po pet izvodov državnemu pravdniku, kjer tega ni, državnemu političnemu oblastvu zadevnega kraja, kjer se delo tiska. Od prepovedanih izvodov gre po eden v državno knjižnico v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani in v oblastno državno knjižnico. Z določbo, da se z razširjenjem ne sme pričeti, preden niso dolžni izvodi vročeni navedenemu pristojnemu oblastvu, je ustvarjen predpis, ki je strožji od onega, kot je veljal pred novim tiskovnim zakonom v Srbiji, pa tudi v deželah, ki so prevzele bivši avstrijski tiskovni zakon. Po slednjih predpisih je bilo treba vročiti dolžne izvode pristojnemu oblastvu istočasno s pričetkom razširjanja, to celo v Bosni-Hercegovini, kjer so bile novine po tamkajšnjem tiskovnem zakoniku še primorane polagati varščino.

Pripomniti je treba, da novi tiskovni zakon nima nobene določbe glede oddajanja 'drugačnih tiskovin', ki niso niti novine, niti perijodični spisi (n. pr. knjige, brošure). Prejšnji tiskovni zakon za Srbijo se je v tem pogledu pozival na zakon o narodni biblioteki v Beogradu. Predpisi tega zakona pa niso bili nikdar razširjeni na vso državo. Določbe o oddajanju dolžnih izvodov pa so imeli prečanski tiskovni zakoni sami. Celokupna narodna vlada za Slovenijo je torej le v izvrševanju tiskovnega zakona izpremenila število dolžnih izvodov z naredb (dvakrat). Teh izvršilnih naredb, povsem pravilno, po ustavi (čl. 130) ni bilo treba dejati v seznam naredb, ki so bile izdane izza 1. decembra 1918 do 28. junija 1921; saj so imele itak zakonito moč tiskovnega zakona. Novi tiskovni zakon pa je v čl. 95 vse dotedajšnje materialne zakone in predpise glede tiska razveljavil in s tem seveda tudi predpise o oddajanju dolžnih izvodov. Jasno pa je, da zakonodajavec ni imel namena, da ukine oddajanje dolžnih izvodov glede knjig, brošur i. sl. Zato pač oddajajo tiskarne navzlic stvarno očitno pomanjkljivemu besedilu novega tiskovnega zakona slej

ko prej pristojnim oblastvom dolžne izvode tudi od knjig, brošur itd.

Novi tiskovni zakon nima določbe v tem pogledu, da bi bile novine primorane natisniti ukaze oblasti, pa bilo brezplačno, bilo proti plačilu.

V. Tiskovna policija. Na vsaki tiskovini, namenjeni javnosti, morajo biti označeni kraj tiska ali naprave, ime tiskarne ali tiskarja (vrezovalca, slikarja) in pa njihovo bivališče. V novinah in perijodičnih spisih je treba razen tega navesti na čelu ali ob koncu imeni izdajatelja in odgovornega urednika, njih poklic in bivališče.

Pričetek izdajanja novine (perijodičnega spisa) ali poznej izvršene izpremembe glede načina izdajanja mora izdajatelj prijaviti državnemu pravdništvu oziroma političnem oblastvu zadevnega kraja izdaje (čl. 5).

Dolžnost za objave popravkov je predvidena in zadene urednika novine ali perijodičnega spisa. Od oblastev doposlani popravki v tisku priobčenih dejstev morajo biti vsekdar v tisk sprejeti, od zasebnikov izvirajoči popravki pa le tedaj, če je bilo v sestavku, ki naj se popravi, dopošiljatelj omenjen imenoma v zvezi z njegovim delovanjem ali življenjem (čl. 26). Besedilo popravka sme navajati tudi dejstva, ki naj izpodbijejo v tisku priobčene dejanske trdive. Popravek, ki ustreza zakonitim predpisom, mora biti od urednika v dveh dneh natisnjen, odkar mu je došla zahteva (gl. čl. 27, ki je pa pozabil, da n. pr. mesečnik ali tednik ne more iziti ad hoc v dveh dneh). Izjeme od predpisa za natisk popravkov so ustanovljene za primere: če je došel popravek še le po preteku 6 tednov, odkar je sestavek izšel; če je v popravku podano kaznivo dejanje ali pa če je popravek nevljudno pisan; če ni sestavljen v istem jeziku, v katerem je izšel sestavek, ali pa, če je popravek po obsegu dvakrat tolikšen kot pa sestavek, ki naj se popravi. Kršitev zakonitih predpisov glede dolžnosti za objave popravka se preganja pred kazenskim sodiščem in sicer, če je bil odklonjen popravek, ki ga je poslalo oblastvo, na tožbo državnega pravdnika, odn. javnega oblastva, če pa je bil odklonjen popravek zasebnika, na njega zasebno tožbo.

Tako kaznivo dejanje je v obeh slučajih pregrešek, ki se kaznuje v denarju do 10.000 Din. Poleg tega izreče pri obsodbah sodba, da se mora popravek natisniti v prvi številki, ki izide po pravnomočnosti sodbe (čl. 29).

Glede predpisov o cenzuri naj dodamo k temu, kar je bilo v tem pogledu že iz ustave navedeno, še to-le: Cenzura tuzemskega tiska je v tem, da se prepreči vsak natis nedovoljenih objav. Cenzura inozemskega tiska pa pomeni zabrano prihajanja tiskovine v tuzemstvo. Vsak sestavek ali članek, ki je določen za natis v tuzemstvu, se mora predložiti, še preden gre v tiskarski stroj, vojaškemu in političnemu oblastvu; brez privoljenja teh se sploh ne sme nič tiskati. Od objav, ki niso dovoljene v času vojne ali mobilizacije, našteva tiskovni zakon taksovno pet skupin: poročila o vojaških operacijah, uspehih in nesrečah, o političnem položaju, neprijazne kritike vojaškega vodstva, izprevržena ali vznemirjajoča poročila o vojnih četah lastne države in tujih držav. S tem pa je seveda svoboda tiska za časa vojske ali mobilizacije suspendirana.⁴⁾

Zabranarazširjevanja in prodajanja novin in drugih tiskovin se sme ukreniti razen v primerih, ki so zgoraj pod IV. navedeni, tudi še v primerih čl. 13 in 138, ki so bili tudi že razloženi (gl. zg. I.). Tiskovni zakon je v tem pogledu ustanovil samo še поблиžje določbe o postopku. Zabranio izreče državni pravdnik, kjer pa tega ni, politično oblastvo I. stopnje. Sodišče, kateremu naj se vsaka zabrana predloži, obstoji iz 3 sodnikov. Ako se ne izda sodna rešitev tekom 24 ur, velja o zabrani, da je razveljavljena. Pritožba zoper to sodno rešitev gre na apelacijsko (višje deželno) sodišče; vložiti jo je v 24 urah, odkar je bil sodni sklep priobčen. Apelacijsko sodišče ukrene svojo odločbo v 48 urah. Ako je bila zabrana nadaljnjega razširjevanja potrjena, to dejstvo samo po sebi ne ustvarja prejudica za rešitev vprašanja od strani drugih sodišč o tem, ali je podano kaznivo dejanje. Vsi ti ukrepi sodišča se stvarjajo v tajnih sejah senatov, pri katerih intervenirajo državni pravdniki v vseh pri-

⁴⁾ Po zak. o štampi z dne 12. jan. 1904 se cenzura sploh ni mogla ustanoviti, torej tudi v vojnem času ne.

merih, za katere je to predvideno po predpisih kazensko-pravdnih redov, ki so veljali pred novim tiskovnim zakonom. Vsaka taka intervencija nikdar ne sme preprečiti naglosti postopanja, smiselno predpisane od tiskovnega zakona (čl. 95, odst. 2). Zabrana izhajanja in razširjanja, ki se tiče tiskovine, inhibirane od cenzure v vojskinem ali mobilizacijskem času, se sodišču samo prijavi. To pa ne sproži postopka, ki je predpisan glede potrditve zabrane v smislu tiskovnega zakona, ampak tvori podlago, da se uvede takoj kazensko progon radi kaznivega dejanja.⁵⁾

Kršitev predpisov glede zabrane in objavljenja označenih poročil, zlasti takih, ki jih je cenzura inhibirala, se kaznuje kot pregrešek z zaporom do 5 let in z denarno kaznijo do 10.000 Din. Vedoma storjeno razširjanje ali prodaja zaplenjenih tiskovin tuzemstva ali inozemstva po času, ko je bila zabrana objavljena, se kaznuje kot pregrešek, za katerega je zagrožena zgolj kazen na prostosti, i. s. do 6 mesecev zavora.

VI. Tiskovno kazensko pravo. A. *Odgovornost*. Kakor že zgoraj pod II. na kratko omenjeno, naslonil se je zakonodajavec na prejšnji srbijanski tiskovni zakon, ki je sprejel svoj čas po francoskem tiskovnem zakonu z dne 29. julija 1881 ustanovljeno kazenskopravno odgovornost. Sistem odgovornosti vseh udeležencev po predpisih občega kazenskega zakonika, ki predvideva obenem poseben delikt odgovornega urednika radi zanemarjanja dolžne pažnje, je do malega odstranjen, dasi bi ga bilo kot teoretično pravilnejšega ohraniti. (To sta storila n. pr. novi tiskovni zakon za Avstrijo z dne 7. aprila 1922 in tudi načrt za novi tiskovni zakon Češkoslovaške republike). Vendar je tudi sistem prejšnjega srbijanskega tiskovnega zakona dobil nekaj izprememb.

a) Novi tiskovni zakon statuiira brezpogojno osebno odgovornost po predpisih tiskovnega zakona za pisca, urednika, tiskarja in razširjevalca. Uredniku, ki je tožen radi tiskovnega zločina, se izrečno priznava pravica denunciacije pravega

⁵⁾ Ni dvoma za okoliš, kjer velja bivši avstr. k. pr. r., da državni pravdnik najvzlic temu ni primoran v vsakem itakem primeru vložiti obtožnico.

storilca (čl. 34). Da s tem stan novinarjev na ugledu ni pridobil, ni, da bi govorili.

b) Za izdajatelja je ustanovljena izjema od stroge osebne odgovornosti. On odgovarja le toliko, kolikor je pri objavi kaznivega članka v resnici vedoma sodeloval ali vsaj zane-maril tisto pažnjo, ki ga zadene v tem pogledu, da ne pride nič kaznivega v tiskovino.

c) Odgovornost po predpisih občega kazenskega zakona je ostala v veljavi za nekatere skupine kaznivih dejanj. Seveda pridejo za vse druge pokrajine razen Srbije načela dvoje zakonikov druga poleg drugih v poštev. Po teh načelih je presojati odgovornost piscev, urednikov, izdajateljev, tiskarjev in razširjevalcev: α) ako naj se preganjajo kot udeležniki (sokrivci) v smislu občih predpisov, ker je kaznivo dejanje nastalo kot posledica izpodbadanja s tiskom; β) ako gre za storilce kaznivih dejanj v primerih komunistične ali anarhistične propagande, veleizdaje, krive obdolžitve ali žaljenja kralja ali članov kraljevskega doma ali inozemskih državnih poglavarjev. Pri teh deliktih je odgovorna vsaka izmed navedenih oseb — ne druga za drugo, — ampak vsaka z a s e po določbah o subjektivni odgovornosti, ne glede na zadevne drugačne predpise tiskovnega zakona.

Po navedenem bi se zdelo, da je s takimi predpisi tiskovnega zakona ustanovljena enotna in enakomerna odgovornost vseh obdolžencev vse države vsaj tam, kjer gre za vprašanje o čisti in izključni odgovornosti po določbah tiskovnega zakonika: Čl. 4. ustave, da so vsi državljani pred zakonom enaki, bi moral veljati seveda tudi za uporabo tiskovnega zakona. In vendar stvar ni taka. Kajti s tem, da je bil edinstveni tiskovni zakon obnarodovan še prej ko edinstveni obči kazenski zakon, prišlo je samo po sebi tako, da je odgovor na različna vprašanja glede krivde različen. Čl. 89 namreč pravi: »O d r e d b e občega kazenskega zakonika o poskusu in izvršenem dejanju, o olajševalnih, omiljujočih (izredna milost glede kazni) in obtežilnih okoliščinah, o povratku in zastaranju veljajo povsem tudi za kazniva dejanja, ki so s tiskom storjena. Pravica, da se tožba vloži, zastara v enem letu od dneva

natiska.«⁶⁾ Naštevanje pravnih institutov tega člena seveda ni moglo biti zamišljeno taksativno. Pod izrazom »obči kazenski zakonik« ni razumevati s a m o srbijanskega kazenskega zakonika. Kajti ta ne pozna instituta »pravice izredne milosti«, dočim ga imajo obči kazenski zakoniki za Hrvatsko, Slovenijo itd. Pridemo torej do zaključka, da ostanejo glede kazenske doraslosti za zločine, ki jih je preganjati po tiskovnem zakonu, načelno različne norme v veljavi, n. pr. v Srbiji relativna kazenska odgovornost od 12. do 16. življenjskega leta, dočim je v Sloveniji od dovršenega 14. leta življenja dalje absolutna kazenska doraslost, itd.

Tudi določbe glede kaznovanja p o s k u s a se razhajajo: V okolišu, kjer velja občni srbijanski kazenski zakonik kot edini tak zakonik, ostane pri tem, da se — (eno samo izjemo bomo konstatirali poznej) — nobeden pregrešek, ki ni dozorel preko poskusa, po tiskovnem zakonu ne bo smel kaznovati; kajti tiskovni zakon tega izrečno ni ustanovil za poedine primere. V območju nekdanjnjega avstrijskega kazenskega zakonika pa se bo baš nasprotno moral vsak pregrešek kaznovati, tudi če je dejanje le pri poskusu ostalo, ker tu ni nobene utesnjevalne določbe glede splošnega kaznovanja poskušeneega kaznivega dejanja.

Kateri predpisi naj bi po zakonodajavčevih mislih veljali pri konkurenci tiskovnih zločinov, je vprašanje, ki je težko rešiti. Predvsem odreja tiskovni zakon, da naj se v njem navedeni tiskovni zločini kaznujejo samostojno pred tiskovnim sodiščem, čeprav konkurirajo z drugimi delikti, a slednji naj se preganjajo ali naj bodo šele preganjani po predpisih občega kazenskega zakonika. Srbijanski kazenski zakonik sloni glede odmere kazni na kumulacijskem, bivši avstrijski, veljaven v Sloveniji, na Hrvaškem itd., pa vobče na absorpcijskem načelu. Po našem mnenju je tiskovni zakon absorpcijsko načelo sploh odstranile v primeru, ko se sodi tiskovni delikt posamič v samostojni pravdi pred tiskovnim sodiščem, navadni delikt, ki konkurira, pa pred rednim sodiščem. Tu je sploh odstranjena

⁶⁾ Pri tej priliki opozarjamo, da rabi izvirnik besede od dana »štampanja«, kar je pač preohlapno povedano.

vsaka konkurenca. Ako pa pride do obsodbe radi več tiskovnih deliktov hkratu, treba bo kazen odmerjati vendar le po ustreznih določbah občnega kazenskega zakonika, ki veljajo baš v tisti pokrajini splošno za kaznovanje deliktov, torej po nekod po kumulacijskem, drugod po absorpcijskem načelu...⁷⁾ Isto velja tudi za delikte, ki so storjeni vsled izpodbadanja v tiskovini.

Tiskovni zakon pozna zaporne in denarne kazni, ali nikjer ne navaja, katera stopnja zaporne kazni je mišljena, dasi poznajo posamezni pokrajinski kazenski zakoniki strog zapor poleg navadnega kot kazensko sredstvo, dočim imata Srbija in Črna gora uveden le splošen zapor. Da pridemo v tem pogledu do zadovoljive rešitve vprašanja, bomo morali predvsem gledati na določbo tiskovnega zakonika glede subjektivnega zastaranja (gl. že navedeno besedilo čl. 89) in iz njega bomo utegnili priti do sklepa, da ustreza zapor tiskovnega zakonika vseskozi strogemu zaporu občega kazenskega zakonika za Hrvatsko, Slovenijo itd.; kajti zastaranje deliktov, na katere je zagrožena kazen zavora prve stopnje (nekvalificiran zapor) nastopi na Hrvaškem, v Sloveniji itd. že po 6 mesecih, v Srbiji pa je najkrajša doba za objektivno zastaranje 3 leta. Ako naj ne postane možnost trajanja dobe za subjektivno zastaranje, kakor jo je ustanovil tiskovni zakon, za čas nadaljnjih 6 mesecev iluzorična, onda se mora tudi zaporno kazni tiskovnega zakona smatrati po ideologiji občnih kazenskih zakonikov na Hrvaškem, v Sloveniji itd. za »strogi zapor«, ker le pri tem zastara kaznivost dejanja šele v enem letu.

Odgovornost po tiskovnem zakoniku je določena za osebe, udeležene pri tisku »par cascades« tako-le: Kot glavni krivec odgovarja pisec, ne glede na to, ali se je sam kot taki označil ali ga je urednik »izdal« kot takega. Če se za pisca

⁷⁾ Da bi pri nas za to, ker je čl. 89 sploh opustil omembo predpisov glede konkurence, na drugi strani pa čl. 76 uredil vprašanje konkurence le za primer, če konkurirajo obči delikti s tiskovnimi, morali smatrati, da se konferenca v tiskovnih pravdah sploh ne sme upoštevati, se nam ne zdi sklepčno. Saj tudi o odgovornosti za krivdo mima tiskovni zakon določiti in vendar jih moramo suprirati po normi čl. 95 tisk. zak. iz občnih kazenskih zakonov.

ne izve ali če je ušel iz tuzemstva, je za vse zločine, storjene v novinah s tiskom, odgovoren urednik. Ni pa rešeno vprašanje zaporedne vrste odgovornosti, če ostane nekazniv samo iz subjektivnih razlogov, ki imajo za posledico izključitev krivde. Izdajatelj ali naročitelj tiskovine je, kakor je bilo že prej omenjeno, samo na utesnjen način odgovoren, namreč le tedaj, ako je pri objavi inkriminiranega dela sodeloval ali pa opustil dolžno pažnjo, da ne pride kaj kaznivega v tisk.⁸⁾ Tudi se more oprostiti vsake odgovornosti na ta način, da pri prvi zasliski izda pisca, oziroma pri novinah urednika, in to tudi dokaže, za primer, če se mu prereka. Lastnika tiskarne zadene osebna odgovornost, ako prej navedenih oseb ni moči najti. Če vodi tiskarno poslovodja ali zakupnik, odgovarja ta osebno, toda navzlic temu je lastnik tiskarne odgovoren ž njim solidarično za plačilo denarnih kazni, pravnih stroškov in pa odškodninskih zahtevkov, določenih po tiskovnem zakonu. Prodajalec ali razširjevalec tiskovine se pozove na odgovornost, ako ni znano, kdo je tiskar, pisec, urednik izdajatelj tiskovine, ki vsebuje kaznivo dejanje. Prodajanje ali razširjanje tiskovine navzlic storilcu poznani zabrani razširjanja prodaje, se kaznuje kot samostalni pregrešek (gl. zgoraj V.).

B. *Sistematika tiskovnih zločinov.* Osmo poglavje tiskovnega zakona (čl. 43—72) ima naslov »Kazniva dejanja« in se deli na troje oddelkov, namreč na zločine: 1. zoper občne interese, 2. zoper čast in 3. čisto tiskarskega značaja. Ta sistematika pa ni dosledno izvedena. Dobimo določbo glede delikta zavrnitve popravka že v petem poglavju, pa tudi vrsta tistih deliktov, ki jih je moči učiniti s tiskom vobče, v okviru osmega poglavja ni izčrpana. Kajti čl. 42 ustanavlja izrečno, da naj se zločini, ki se store z vsebino tiskovine, pa v tem tiskovnem zakonu niso omenjeni, kaznujejo po določbah onega občega kazenskega zakona, v katerem je zanje podan dejanski stan. Leži pa na dlani, da tudi ti, baš omenjeni zločini morejo kršiti občne državne interese. Na drugi strani pa je sprejet v tiskovni zakon pregrešek in naj

⁸⁾ Za kakšno vrsto malomarnosti gre tukaj, tega tiskovni zakonik ni povedal.

se zato preganja po pravilih postopka v smislu tiskovnega zakona, čeprav je moči zadevni dejanski stan izvršiti tudi brez tiska. Ako namreč kdo s pretilnim ali vsiljivim vedenjem od drugega izprosi ali iznudi denar ali druge koristi, bodisi za-se, bodisi za drugo osebo za to, da bi oni drugi v tisku nekaj zamolčal ali popravil ali objavil za nagrado, ki ne stoji v nobenem pravem razmerju z nasprotno vrednostjo, je kazniv radi pregreška z zaporom do enega leta, ako pa je dejanje le pri poskusu ostalo, z zaporom do šestih mesecev. Očividno ta edini poskus dejanja, ki je po tiskovnem zakoniku proglašen izrečno za kaznivega, po svoji kakovosti niti ne spada med specifično tiskovne delikte, ampak med občne, niti ne zahteva tiste brzine v postopanju, ki je pri pravih vsebinskih tiskovnih deliktih potrebna.

1. Med delikti osmega poglavja, prvi oddelek »zoper obče interese« so med drugimi navedeni: Izpodbadanje k storitvi zločina, ki je po civilnem ali vojaškem kazenskem zakoniku kaznivo: a) s smrtjo, robijo ali zatočenjem preko 5 let, b) z robijo, zatočenjem do 5 let ali z izgubo službe v uradu, zaporom ali denarno kaznijo, ako »vkljub nastali nevarnosti« ne nastopi posledica kazni po teh zakonih. Ta dejanski stan je v več ozirih nejasen. Predvsem sta kazenski sredstvi robija in zatočenje v občin kazenskih zakonih razen srbijanskega in črnogorskega nepoznani. Tu bi bilo pač na mestu, da bi nekakšen uvodni zakon razpršil vsak dvom o tem, katera kazen na prostosti naj ustreza robiji ali zatočenju po drugih pokrajinskih občin kazenskih zakonih; tako, brez takega zakonitega tolmačenja — treba sodnikom le ugibati! Dalje v navedeni določbi tiskovnega zakona ni natančneje povedano, kaj naj pomeni pristavek, ako »vkljub nastali nevarnosti ne nastopi posledica kazni po teh zakonih.« Potrebno tega pristavka bi bila uvidljiva pri poskušenem zapeljevanju k pregreški ali prestopku v tistih pokrajinah, v katerih je za kaznivost takšnega dejanja treba posebne norme. V preostalih pokrajinah pa bo mogel pri hudodelstvih vseskozi samo kakšen subjektivni razlog za izključitev krivde ali kazni preprečiti kaznovanje, a »nastop nastale nevarnosti« ostane neupošteven. To pa vendar velja pri tiskovnih zločinih

natančno tako, kot pri vseh drugih. Kazen je določena z zaporom v primerih ad a) do 5 let, ad b) do 3 let. Vsekakor je slednjenavedena kazen v celoti mnogo hujša kot tista kazen, ki je zagrožena za osnovni delikt.

Izpodbadanje k nasilni izpremambi ustave ali državnih zakonov, ki se vrši v komunistične ali anarhistične propagandne svrhe ali s hvalisanjem uporabe nasilja, se kaznuje z zaporom do 5 let in z denarno kaznijo do 50.000 Din. Tu treba ugotoviti, da se kaznujejo taki delikti, ako niso s tiskom storjeni, po zakonu z dne 2. avgusta 1921, Služb. Nov. št. 170 A, veliko strožje, namreč z robijo.

Objave očitno izmišljenih vesti ali listin z namero vznemirjati javno mnenje in izzivati nevarnost, da se stori hudodelstvo ali pregrešek po občem (civilnem) ali vojaškem kazenskem zakoniku, dalje objave izkrivljenih poročil zastran špekulacije pri trgovskih opravilih glede živil ali valut se kaznujejo z zaporom do 1 leta in z denarno kaznijo do 10.000 Din.

Kdor izziva s tiskom k mržnji zoper državo kot celoto ali verski ali⁹⁾ plemenski razdor; dalje, kdor s tiskom izpodbada k mržnji ali preziranju zoper vojsko ali oficirski zbor, seje razdor in nezaupanje v vojski, odvrča od izvrševanja vojaške dolžnosti, ruši javno moralo, ponuja antikoncepcijska ali abortivna sredstva, se kaznuje takisto z zaporom do 1 leta in z denarno kaznijo do 10.000 Din. Temu nasproti pa se kaznuje le z zaporom do 6 mesecev, kdor v tisku zavestno hujska drug družabni razred na drugega ali nalašč izziva preziranje ali zasmehovanje državnih naprav, — do 3 mesecev pa, kdor s tiskom nalašč omalovažuje ali žali eno izmed priznanih verskih konfesij.

2. Tiskovni delikti zoper čast (čl. 52—64) so:

a) Kriva obdolžitev¹⁰⁾ (»kleveta«), ki je storjena z objavo

⁹⁾ V ustavi (čl. 138) stoji »ali«, v tiskovnem zakonu pa »i«; ker je to očitna redakcijska pomota zakonodajavca pri tiskovnem zakonu, ki nima nobenega pametnega razloga, smo vzpostavili zgoraj tekst ustave.

¹⁰⁾ Odklanjamo za slovenščino izraze »kleveta« in »uvreda«. Kleveta je po naše obrekovanje, ta izraz pa rabimo za hudodelstvo po § 209 k. z. Uvreda pa že radi tega ne sme obveljati, ker se od tega izraza ne da narediti glagol. Menda je bil prav isti prevajalec iz srbsčine na sloven-

neresničnih, časti škodljivih dejstev, b) žalitev (»uvreda«), ki je zagrešena z objavo grdečih besedi ali sramotenj brez navedbe dejstev, c) objava tujih osebnih (zasebnih) in domačih razmer v svrhu rušitve mira in zadovoljstva; č) poveličevanje storjenega »navadnega« hudodelstva ali pregreška. (Ali je arg. a contr. poveličevanje tiskovnega pregreška — nekaznivo? To bi bilo nesmiselno... Vsekakor bi pod č) navedeni zločin spadal bolje v vrsto zločinov zoper občne interese.)

Predmet teh zločinov more biti posamezna fizična oseba, več fizičnih oseb ali juristična oseba. (Vprašanje, ali je moči žaliti časnik kot podjetje, treba po tisk. zak. zanikati). Posebej so kot objekti navedeni kralj, člani kraljevskega doma, inozemski državni poglavarji, narodna skupščina, vojska, sodišča in drugi javni uradi. Tudi čast umrlih oseb je zaščiten. V okviru te razprave ni moči navajati vseh različnih vrst tiskovnih kaznivih dejanj zoper čast. Le to naj še ugotovimo, da kazenski postavki, ki so v tiskovnem zakonu ustanovljeni, ne stojé v nikakšni relaciji s kazenskimi postavki pokrajinskih kazenskih zakonikov glede enakovrstnih zločinov. Zatorej ostane pač n. pr. najmanjša kazen za žalitev kralja, ki ni bila s tiskom storjena, v vsej kraljevini še vedno 3 leta zapor, če pa je bila storjena s tiskom, se sme po tiskovnem zakonu izreči kazen zapor do 5 let, toda ta kazen se da z uporabo izredne milosti znižati celo pod 1 leto!

Dokaz resnice je pri deliktu krive obdolžitve dopusten, ako se žaleča objava dejstva ne tiče kralja, kraljevskega doma, tujih državnih poglavarjev ali narodne skupščine, niti rodbinskega življenja ali morale članov v rodbini.

Kdor je bil s tiskom krivo obdolžen, ima pravico, da zahteva v tiskovni pravdi o d š k o d n i n o. Ker pa je najmanjša

ščino, ki je v čl. 104 srb. k. z. prevedel »kleveto« z »obrekovanjem«; v čl. 91 b srb. kaz. z. »uvredi« z »žali«, v čl. 50 tisk. zak. »uredja« z »žali«, v čl. 13 ustave »uvreda« z »žalitev«. Zakaj sedaj ni prevedel, ampak je le prepisal oba izraza, ni jasno. Prav gotovo pa je, da v slovenščini čisto točno odgovarja kleveti v smislu tiskovnega zakona »kriva obdolžitev«, uvreda pa »žalitev«. Naše »obrekovanje« pa naj ostane za hudodelstvo po § 209 k. z.

količina te odškodnine fiksirana z višino odrejene kazni, znači se odškodnina za spravnino (Sühnegeld).

Posebej je omeniti tisto krivo obdolžitev s tiskom, ki je sposobna, da izpostavi obdolženo osebo nevarnosti javno-pravnega preganjanja zaradi hudodelstva. Tako kaznivo dejanje se kvalificira po občem kazenskem zakoniku, ki velja na Hrvaškem, v Sloveniji itd., za hudodelstvo obrekovanja. Ker pa to hudodelstvo ni v tiskovnem zakonu nikjer omenjeno, ostane v navedenih pokrajinah po določbi čl. 42 tisk. zak. še dalje kaznivo po občem kazenskem zakoniku.

4. Od zločinov, ki jih uvršča tiskovni zakon med one čisto »tiskarskega« značaja (izraz gotovo ni srečen), naj navedemo: Mistifikujoča objava sestavka, ki ga podpisana oseba ni napisala, niti ni dala pooblastila, da se z njenim imenom objavi; objava spisov iz kazenskega procesa, preden so bili prečitani na ustni razpravi; poročilo iz razprav, na katerih se je razpravljalo o krivi obdolžitvi, pa je bil v tem primeru dokaz resnice zakonito nedopusten; poročilo o posvetovanju ali glasovanju sodnikov; uradna poročila o vojaških stvareh; poročila iz tajnih sej narodne skupščine itd. Dalje gredo v ta oddelek vsi že zgoraj pod II. do IV. navedeni zločini tiskovno-obrtnega in tiskovno-policijskega značaja, katerim bi bilo le še dodati, da kolporter, ki objavlja vsebino kaznivega sestavka, zagreši pregrešek, kazniv z zaporom do 3 mesecev, čeprav imena žaljene ali krivo obdolžene osebe niti ne omenja.

Kazni, ki so nagrožene za vsa v osmem poglavju navedena kazniva dejanja, so izredno stroge, postavke kazni pa tako visoko odmerjene, da se morajo vsi zločini smatrati v smislu srbijanskega kazenskega zakonika za pregreške.

VII. Tiskovni proces. A. *Splošno*: Tiskovno postopanje se naslanja v mnogočem na določbe srbijanskega kazenskopravnega postopnika. Zadevne zakonite določbe pa niso razvrščene v strogo logičnem redu ter so torej razumljive le, če se poznajo ustrezne institucije občega srbijanskega kazenskopravnega postopnika. Ali tiskovni zakon je določbe vseh v državi veljavnih kazenskopravnih redov in posebnih zakonov o tiskovnem postopanju le toliko razveljavil, kolikor so v nasprotstvu s predpisi tiskov-

nega zakona. Vse to pa pomenja za uporabo tiskovnega zakona v praksi zelo težke naloge, zlasti v pokrajinah izven Srbije. K sreči se vsa sodišča zelo trudijo, da vsaj načelnim nameram zakonodajavčevim čim najbolj ustrežejo.

Ustnost in neposrednost tistega zaključnega postopanja, pri katerem naj pride do sodbe, v tiskovnem zakonu ni niti odrejena, niti zabranjena. Zatorej ostanejo ustrezna načela v okolišu posameznih kazenskopравdних redov še dalje v veljavi. Svobodna ocena dokazov je v tiskovnem zakonu izrečno proglašena za načelo. Toda oficijalna maksima kot pravilo za pridobitev dokazil je zelo utesnjena. Nadaljnje načelo, ki je bilo tudi vzrok ravnokar omenjene utesnitve, je kar najintenzivnejše pospešenje tiskovnega postopka. Za to je prav zelo učinkovito vpeljan koncentracijski princip: Stranke so namreč z novimi svojimi izvajanjem prekludirane, kakor hitro pride stvar od preiskovalnega sodnika k sodnemu dvoru. Pa niti dokazni predlogi ne morejo priti v polnem številu do upoštevanja in sodne izvedbe.

Vsi roki v toku postopanja so izredno kratki in vseskozi prekluzivnega značaja. Če uradna oblastva predpisov tiskovnega zakona ne upoštevajo, zlasti pa, če se ne drže danih rokov, zadene jih disciplinarno zasledovanje.

Ker pri srbijanskih sodiščih ni posebnega oblastva za javne obtožbe ter oskrbuje posle javnega obtožitelja preiskovalni sodnik sam,¹¹⁾ nastale so zelo komplicirane določbe o upravičenosti za vložitev tožbe po tiskovnem zakonu. Tako tožbo smejo vložiti: zasebne osebe, zakoniti zastopniki jurističnih društev, če je bila njih oseba ali juristična oseba prizadeta, »pristojno oblastvo«, če je bila kršena čast kralja ali članov kraljevskega dvora. Minister za zunanje posle odredi tožbo radi žalitve na časti poglavarjev tujih držav ali diplomatičnih zastopnikov, ki nočejo sami nastopati kot tožitelji. Na zahtevo predsednika narodne skupščine ali starešine urada

¹¹⁾ Po načrtu za edinstveno kazenskopравdno postopanje so predvidena državna pravdništva kot oblastva za uradno preganjanje kaznivih dejanj. Popularnih obtožb pa ravnokar omenjeni načrt ne pripušča!

se tožba vložiti, ako gre za žalitev narodne skupščine, državnega urada, sodišča ali vojske. Ako se tiče tiskovni zločin osebe v javni službi in se nanaša na izvrševanje te njihove službe, sme vložiti ovadbo in tožbo pristojno oblastvo ali pa tisti, ki je z deliktom neposredno prizadet. Po kršitvah tiskovno-obrtnih in tiskovno-policijskih formalnih predpisov, vložiti tiskovno tožbo »pristojno oblastvo« uradoma. Če gre za tiskovni delikt, s kojim je bilo vznemirjeno javno mnenje ali pa za delikt, ki se tiče večjega kroga družbenih skupin, naj vložiti tožbo politično oblastvo. Če pa gre za kazniva dejanja zoper obče interese ali pa za taka kazniva dejanja, ki so bila storjena vsled hujskanja s tiskom, vložiti obtožbo javni obtožbeni organi. Jasno je, da je treba v okolišu, kjer velja srbijanski kazensko-pravdni postopek, razumevati pod večkrat imenovanim »pristojnim oblastvom« policijsko oblastvo ali preiskovalnega sodnika, dočim vlagajo povsod drugod, kjer so nameščena državna pravdníštva kot posebna obtoževalna oblastva, državni pravdniki javno obtožbo (pri nekaterih deliktih le na predlog ali le s privoljenjem razžaljencev) ali pa morejo tudi nastopati kot zastopniki razžaljencev.

Tiskovno postopanje se uvede pri tistem preiskovalnem sodniku kot posamnem sodniku, ki vodi preiskovalne posle na sedežu sodnega zbora 1. stopnje. *K r a j e v n a p r i s t o j n o s t* se določa po predpisih občega kaz. pr. reda, ker ni v tiskovnem zakonu posebnih drugačnih določb. Sodba poteče v tiskovnem tročlenskem senatu istega sodnega dvora. Kot instanca za odločevanje o pritožbah in vsklicih odloča apelacijsko (višje deželno) sodišče, odn. tudi kasacijski sodni dvor po predpisih k. pr. r., kolikor ni tiskovni zakon v posameznih primerih odredil drugače.

Pristojnost teh sodišč je izključna in se tiče s a m o tistih tožb, ki se obravnavajo po tiskovnem pravu, to pa neodvisno od obsodb, ki so že poprej izrečene po občem kazenskem zakoniku (čl. 76).

B. Potek postopanja. 1. Vsebina in oblika tožbe, njena oprema s prilogami je določena po tiskovnem zakonu. Tudi tiskovne tožbe so podvržene taksnemu zakonu z dne 25. oktobra 1923, Služb. N. št. 255, pril. XIII. Prisilnega zastopstva

po odvetnikih ni. Nepopolne tožbe vrača preiskovalni sodnik v svrhu izpopolnitve. Če tožitelj ne ustreže v danem roku preiskovalnega sodnika, izda ta sklep, da tožiteljevo tožbo zavrne. Zoper tak sklep je dovoljena pritožba v 3 dneh; rešuje jo pa tiskovni senat sodišča dokončno.

2. Če je bila tožba vložena pravilno, jo vroči preiskovalni sodnik v poverjenem prepisu s prilogami vred v 24 urah obdolžencu. Ob enem dobi obdolženec nalog, da v 8 dneh odgovori na tožbo ustno ali pismeno in sicer: a) da predloži svojo obrambo, b) da navede dokazila, c) da predlaga izvršitev dokazov, katerih se misli poslužiti pri svoji obrambi.

ad a) ako obdolženec prereka, da se inkriminirana tiskovina ne tiče tožitelja, mora biti tožitelj vprašan, ali se zadovolji z izdajo sklepa sodišča, da se nadaljno postopanje ne nadaljuje. Če tožitelj temu pritrdi, ima pravico, da takšen sodni sklep javno objavi.

ad b) Glede vseh tistih dokazov, ki niso navedeni v odgovoru na tožbo, je obdolženec prekludiran toliko, da sme predlagati nove dokaze le v svrhu izpodbijanja novih tožiteljevih navedb.

ad c) Razločevati je dvoje slučajev: Predlog se lahko glasi na izvedbo dokazov po pričah, izvedencih, i. sl.: α) v samem okolišu sodnega dvora 1. stopnje, β) izven tega okoliša. O razliki pri ravnanju glede dveh skupin bo govora poznej.

3. Pravočasno dospeli odgovor na tožbo priobči preiskovalni sodnik z morebitnimi dokazili vred še isti dan tožitelju, bodisi ustno, bodisi pismeno. Tožitelj ima pravico: α) da navede v roku, ki ga določi preiskovalni sodnik, svoje protidokaze, β) da se izjavi, ali smatra pozivanje na priče, ki se nahajajo izven okoliša sodnega dvora, za neumestno in da za ta slučaj predlaga odločbo sodnega dvora, ali naj se zaslišijo.

4. Preiskovalni sodnik pa sme tudi uradoma po svobodni presoji stvari proglasiti obdolženčevo pozivanje na priče izven okoliša sodnega dvora za poskus zavlačevanja tiskovne zadeve. V tem primeru zaprosi za odločitev v stvari sodni dvor 1. stopnje. Ta odločitev je dokončna, t. j. pritožbe zoper njo ni več nobene.

5. Če po izvajanjih odgovora na tožbo ni treba nobene izvršitve dokazov ali pa, če odloči sodni dvor 1. stopnje, da je bila predlagana izvršitev dokazov izven okoliša sodnega dvora 1. stopnje samo radi zavlačevanja, pozove tožitelja, da naj vloži v 3 dneh obtožnico.

6. Za primer, da je predlagal obdolženec zaslišanje prič ali da je tožitelj odgovoril na izvajanja obdolženca v njegovem odgovoru na tožbo in predlagal nove priče, pa ne pride do odločitve, kakor smo jo opisali v predidoci točki 4., mora preiskovalni sodnik preiskavo izvesti. On zasliši obdolženca, priče, event. jih da zaslišati potom pravne pomoči, če so izven okoliša sodnega dvora in ni sklepa, da se ne smejo zaslišati. Dalje mora tudi pribaviti še drugačna dokazila. Vse to naj se izvrši v 8 dneh potem, ko je bil vložen predlog bodisi od tožitelja, bodisi od obdolženca. K dotičnim činom, ki se vrše pri sodišču, se mora obdolženec povabiti, vendar, če ne pride, to ni zapreka, da bi ne bilo daljnje preiskave.

7. Ko je preiskava zaključena, predloži preiskovalni sodnik spise sodnemu dvoru 1. stopnje. Ta sklene v senatu 3 članov, ali naj se obdolženec postavi pred sodišče ali ne. Zoper tak odkazni sklep (»Verweisungsbeschluss« po smislu terminologije iz starejše dobe v bivši Avstriji) je dopustna pritožba na apelacijsko sodišče v 3 dneh. Zoper rešitev take pritožbe pa ni nobenega daljnega pravnega sredstva več. Po mojem mnenju mora iziti tudi v primerih, ki so zgoraj pod t. 5 obravnavani, enak sklep sodnega dvora, še preden pride do poziva, da naj tožitelj vloži tožbo (dasi tega tiskovni zakon ne omenja). Ni namreč p r v i č videti razloga, zakaj bi bilo treba postopati v obeh primerih različno, dasi gre v obeh za enak položaj, d r u g i č pa je tudi v primerih t. 5 potrebno izreči, da so objektivni in subjektivni momenti za obtožbo abstraktno podani. Inače bi zakonodavec n. pr. pripuščal, da se zaposli senat 3 sodnikov z razpravo in sodbo baš za primer, ko obdolženec nalašč ne bi hotel vložiti odgovora na tožbo, ker ve, da je zasledovalna pravica na vsak način zastarana ...

8. Ako je bila postavitev obdolženca pred sodišči pravno-močno sklenjena, mora tožitelj v 8 dneh, računši od dne, ko

mu je bil sklep priobčen, vložiti obtožnico. Ugovora zoper obtožnico ali pritožbe zoper njeno vsebino ni.

9. Ako je bila obtožnica pravočasno vložena, odredi sodni dvor razpravo in povabi k njej priče, ki so bile morebiti predlagane. Razprava, ki naj se izvede brez zaslišanja prič, se mora odrediti v 5, če pa je še zaslišati priče, v 10 dneh.¹²⁾ Sodišče ni dolžno, da pribavlja uradoma dokaze. Pač pa more tožitelj priče sam k razpravi privedi ne glede na to, ali bivajo v okolišu ali izven okoliša sodnega dvora. Vendar velja za pravilo, da predlog za njih zaslišanje ne sme pomenjati novoto (gl. t. 4 in 6).

10. O tem, kako naj se razprava izvede, tiskovni zakon nima posebnih določb. Zatorej se mora tako sprovesti kot je to v posameznih pokrajinah določeno z občim zakonom o kazenskopravdnem postopanju. (Da velja to tudi za razprave v postopanju glede zabrane tiskovin, smo ugotovili že v izvajanjih pod V. ob koncu). Tiskovni zakon določa izrečno le, da ni ovire za izdajo sodbe, ako obtoženec ne pride na razpravo.

Sodba mora odločiti o krivdi, o sodbu tudi o kazni, dalje mora obsegati izrek o dolžnosti povračila sodnih pristojbin, stroškov kazenske pravde ter mora slednjič rešiti predlog za naložitev odškodnine (spravninskega zneska). Dalje mora biti v sodbi ugotovljeno, ali je dejanje, ki je stavljeno pod obtožbo in se radi njega izreče obsodba, političnega značaja. Na vprašanje, katerega izmed obeh v teoriji obstoječih nazorov o značaju političnega delikta naj se drži sodišče, v tiskovnem zakonu ni odgovora.

11. Zoper sodbo je dopustno pravno sredstvo pritožbe ali vzklica. Oboje je po priobčitvi odločbe vložiti v 3 dneh na sodišču, ki je izdalo sodbo, to pa v dokončni obliki, ki vstreza značaju dotičnega pravnega sredstva. Obtoženec, ki ni bil osebno navzočen pri razpravi, sme pritožbo ali vzklic

¹²⁾ Za popravkarske tožbe velja izjemen predpis le glede roka za razpis, namreč, da je rok skrajšan na 3 dni. Sicer pa lege non distinguente (čl. 73) ni nobene druge razlike v postopanju, ki je odrejeno v sedanjem tiskovnem zakonu. Vsekako pa je kas. sodni dvor v Beogradu po prejšnjem zak. o štampi judicial drugače. (Glej Niketićevo izdajo iz l. 1920, str. 17).

vložiti, toda na dotičnem spisu mora biti njegov podpis overovljen od javnega, bilo katerega koli, seveda državnega oblastva. Delitev v prijavo in izvedbo pritožbe ali vzklica je odpravljena z določbo tiskovnega zakona, da mora navedeno sodišče zadevno pravno sredstvo takoj za vložitev z vsemi spisi vred v 24 urah predložiti višjemu pristojnemu sodišču. Iz te določbe je tudi sklepati, da predpisi pokrajinskih k. pr. redov o ravnanju s temi pravnimi sredstvi pri prvem sodišču (*judex a quo*) n. pr. glede zavrnitve radi zakasnitve ali pogrešene oblike, niso več v veljavi. Na drugi strani pa tvori razlikovanje med pritožbo, ki izpodbija odločbo po njenem temelju, in vzklicom, ki jo izpodbija le glede izmere kazni, višine stroškov in spravnine, če se upošteva še zakoniti predpis, da ju je predložiti »pristojnemu višjemu sodišču«, dobro podlago za nazor, da glede instančne poti in razlogov pritožbe, kot so začrtani v poedinih pokrajinskih postopnikih, ni bilo namena, kaj izpreminjati. Zatorej bo pač dopustno smatrati, da je celó ničnostna pritožba v varstvo zakona dopustna tam, kjer je to izredno sredstvo predvideno. Samo po sebi pa velja to tudi za obnovev postopanja.

12. Denarne kazni, sodne pristojbine in stroški se morajo v 8, priznani odškodninski zahtevki pa v 14 dneh po pravnomočnosti sodbe poravnati. Inače se uvede izvršba po predpisih, ki veljajo v civilnosodnem postopku.

Kazni na prostosti, ki jo naj prestatenejo osebe, obsojene radi političnega delikta, izvršujejo se s posebnimi olajšavami.

VIII. **Avtorsko pravo.** Novi tiskovni zakon je napravil prvi korak k zaščiti avtorskih pravic. Pri tem se pa ni povspel k zaščiti po kazenskem pravu. Sicer prepušča v tem pogledu kazenskopravnim določbam, ki veljajo v poedinih pokrajinah (n. pr. Hrvatski, Sloveniji, Vojvodini itd.), veljavnost tudi še nadalje. Sam določa tiskovni zakon le toliko, da ima avtor pisanega sestavka v tiskovini napram tiskarju in drugim osebam izključno pravico, da dá sestavek sam razmnoževati in dalje razširjevati. Ta duševna lastninska pravica traja še 25 let po smrti avtorja v korist njegovih dedičev. Kdor je bil na tej pravici oškodovan, sme v redni civilni pravdi zahtevati odškodnino. Kakor je videti, slike in note (v glasbi) še

vedno ne uživajo splošne zaščite. Tudi velja ustanovljena zaščita še vedno samo tuzemskim tiskarskim izdelkom, ker za inozemske izdelke ni nobenih meddržavnih dogovorov. Reforma zaščite avtorskih pravic s posebnim zakonom je slej ko prej nujno potrebna.

Razmere ljubljanskega prebivalstva glede dohodkov v l. 1924.

Dr. Albin Ogris.

Prikazati s pomočjo statističnih metod razmere pri dohodkih katerekoli teritorialne socialne zajednice, ali tudi le posameznih socialnih plasti njenega prebivalstva, se pravi, osvetliti eminentno socialen problem, ki obvlada v visoki meri vse druge. Le da spada statistika dohodka k najzanimivejšim poglavjem materialne statistične znanosti, zlasti ako hočemo današnje razmere pri dohodkih primerjati s predvojnimi. Brez primerjave namreč ni prave statistike. Ali ta izgubi vsaj mnogo na svoji porabnosti, ako so se osnove statističnega poizvednega postopka precej izpremenile, vsled česar so primerjane statistične vrste veljavne le s kavgelami in s popravki.

Primarno statistiko o dohodkih bi utegnila s svojim ogromnim administrativnim aparatom in s pomočjo prisilne narave svojih socialnih norm izvesti samo država. Toda celo od države izvedena primarna statistika o dohodkih se ne bi mogla ponašati z visoko mero zanesljivosti in popolnosti. To kažejo precejšnje težave posebnih statističnih komisij, ki jim je bila v poslednjih letih v drugih državah poverjena statistična ugotovitev delnih momentov o dohodkih in produkciji, dasi so te komisije smele zahtevati, da poizvedni subjekti potrdijo popolnost in zanesljivost navedenih podatkov s prisego. Nezadostni so podatki zlasti tam, koder dolgotrajnejša skupnost pravnih naprav še ni utegnila v najširših masah vzgojiti za to primerne državljan-

skega čuta. Na zanesljivejšo oporo se postavi statistika o dohodkih, koder je dalj časa globalni dohodninski ali njemu podoben davek. Tukaj je bilo moči statistični material očistiti in sistematično rektificirati, to pa s sistematično, mnogoletno primerjavo in avtomatično kontrolo. Ta se vrši s tem, da napovedbo vsa k o l e t o (priobčijo) statistične znake in da se vsako leto predela priredbeno gradivo. Na to podstavo oprta statistika o dohodkih je seveda s e k u n d a r n a, ki je ni moči uporabiti in ki nima na razpolago ravno nekaterih takih statističnih poizvednih znakov, ki so zanjo v veliki meri važni. Na vsak način pa so na podlagi dohodninsko-priredbenega gradiva sestavljeni statistični podatki mnogo bližji dejanskim, realnim razmeram, kakor bi bili nalašč v to svrho p o e n k r a t nabrani podatki specialne državne statistike o dohodkih. To velja za naše razmere še posebej.

Ta statistična črtica nima namena, da bi bila kakorkoli finančna statistika. Iz tega vidika je pojasnila razmere o dohodkih ljubljanskega prebivalstva, zavezanega dohodnini, v letih 1920—1924 že statistika ljubljanske finančne delegacije (gl. Uradni List št. 82 in 106 iz l. 1923, št. 111 iz l. 1924 in št. 29 iz l. 1926.) Nastopne vrstice naj s priloženimi statističnimi tabelicami vred skušajo le v nekaterih najglavnejših potezah in brez podrobnejše statistične predelave gradiva in izsledkov podati približno sliko razmer o dohodkih, in sicer zgolj iz splošnih socijalnih vidikov. Tudi je namen iz te perspektive osvetliti podobo, ki jo nudi socijalna struktura onega dela ljubljanskega prebivalstva, ki tvori njegovo najvažnejšo sestavno tretjino, ki bi jo lahko nazvali p o s l o v n i del ljubljanskega prebivalstva. Razmere o dohodkih in socijalna razčlenjenost drugih dveh tretjin ljubljanskega prebivalstva, t. j. državnega uradništva in delavskih slojev s svojci, so vsakomur prilično znane tako iz drugih statističnih podatkov kakor iz lastnega znanja. To pa že zato, ker so homogenejšje in enostavnejše, medtem ko je poslovni del Ljubljane v svoji socijalni strukturi in v svojih razmerah glede dohodkov bogato razčlenjen in zaradi tega povprečni presoji brez statističnih podatkov manj dostopen.

Podatki teh izvajanj in tabelaričnih prilog slone na uradnem gradivu finančne uprave in sicer na podatkih, zabeleženih v dohodninskih cenilnih zapisnikih. Deloma pa je gradivo tudi v spisih o priredbi in odmeri: to zlasti onih ceniztov, ki glede njih davčna odmera še ni predložena v pretres cenilnim komisijam. Ker so taki slučaji razmerno malokolištevni, ni domnevati in tudi ni verjetno, da bi bili neposredno iz spisov črpani podatki v komisijskem postopanju rektificirani v tolikem obsegu, da bi se utegnile številke naših statističnih vrst in odnosov kaj bistveno izpremeniti. Dohodki, kakor so izkazani v tabelah,¹⁾ so po § 156 zakona o osebnih davkih v l. 1924 dejansko doseženi. Kolikor so ti dohodki pričeli dotekati cenzitom iz njih delovanja, davku zavezanega, šele med letom 1924, so upoštevani z zneski, ki bi bili predvidoma doseženi, ako bi se davku zavezani posel (obrt, služba, posest itd.) vršil vse leto. Iz uradnega gradiva so izpuščeni vsi cenziti, ki ne živijo v Ljubljani, temveč so kot hišni posestniki (ponajveč dediči), družabniki, upravni svetniki itd. v Ljubljani zgolj obdačeni in sicer le od onega dela dohodkov, ki izvira iz ljubljanskih virov. Zaradi tega se končne vsote naše statistike ne morejo ujemati z onimi prej omenjene finančne statistike, ki jo je objavila finančna delegacija. Tehnično se je statistični material obdelal na ta način, da so v cenilnih zapisnikih in v spisih o priredbah zaznamovani poizvedni podatki prenešeni na posebne individualne števne listke ter s seštevanjem statističnih poizvednih števil (znakov) zaporedno z računskimi stroji izračunane končne statistične vsote. Na števne listke imena ceniztov niso prenešena, da je varovana uradna tajnost. Davčni in zavarovalni odbitki, ki se odštevajo od kosmatega dohodka, radi malenkostnih skupnih vsot in posameznih zneskov in radi enostavnosti niso upoštevani, pač pa dolžne obresti, ker se tičejo kajpak večje skupne vsote in so tudi z individualnimi zneski dosti pogostne.

Ker je naša statistika sekundarna, odpade ob sebi svobodna določitev o tem, kakšno vsebino ima pojem »dohodek«. Treba je sprejeti definicijo glavnega poizvednega znaka

¹⁾ Te tabele se radi svoje obširnosti niso natisnile.

naše razprave, spornega še vedno tudi v narodnogospodarski teoriji, kakor jo nudi oz. predpisuje zakon o osebnih davkih z dne 22. okt. 1896, d. z. št. 220. Po § 159 tega zakona je razumeti kot dohodek vsota vseh prejemkov v denarju in denarni vrednosti posameznih davčnih zavezancev. Dohodkom je treba prišteti tudi najemno vrednost stanovanja v lastni hiši ali naturalnega stanovanja, kakor tudi vrednost proizvodov lastnega gospodarstva (kmetovanja) in obrti, uporabljenih v lastnem gospodinjstvu, in vrednost drugih naturalnih prejemkov. Od vsote vseh takih prejemkov je odšteti izdatke, potrebne za pridobitev, zavarovanje in ohranitev dohodkov in dolžne obresti, t. j. v glavnem in splošnem upravne, obratne in vzdrževalne stroške, vključno primerne odpise, zavarovalne prispevke, prispevke za socialno zavarovanje (do določne višine) in plačane davke, izvzemši dohodnino. Izredne dohodke, ki potekajo n. pr. iz dediščin, kapitalnega življenjskega zavarovanja, daril in podobnih neodplaatnih prejemkov, zakon ne smatra za davku zavezan dohodek. Glede vsote, ki jo tvorijo dohodki, doseženi iz naposled imenovanih virov, je naša statistika naprej pomanjkljiva, ako bi nameravali podati statistiko vseh dohodkov brez izjeme. Dobički iz odsvojitve imovinskih predmetov so dohodnini zavezani dohodek zgolj v toliko, kolikor je bilo odsvojeno v obratu ali v spekulacijskih poslih. Pojem dohodka po davčnem zakonu se v glavnem približuje onemu, s katerim operira praktična narodnogospodarska veda in s katerim računamo v vsakdanjem življenju, ko govorimo o dohodkih osebe ali socialne zajednice. Davčni pojem dohodka obsega globalno vse čiste dohodke posameznega gospodarja iz rednega njegovega gospodarjenja, ne pa tudi dohodke, ki so bolj naključne narave. Zato je ta pojem za naše svrhe popolnoma uporabljev ter dovoljuje visoko mero koristnosti za narodnogospodarsko porabo tako pridobljenih statističnih podatkov. Porabnost je tem večja, ker razodeva napovedno in priredbeno postopanje posamezne sestavine dohodkov na ta način, da se ozira ločeno vsaj na pet glavnih virov iz dohodkov ter razlikuje med dohodki 1. iz zemljišča, 2. iz poslopij, 3. iz podjetij, 4. iz službenega razmerja, 5. iz glavniske imovine in 6. iz vseh drugih virov

skupaj. Na ta način pridobi sekundarna statistika vsaj nekaj glavnih poizvednih znakov p o k a k o v o s t i.

Pričakovati je, da bi utegnila na statistiko o dohodkih, ki naj se naslanja na posameznika kot poizvedno enoto, vplivati neugodno in njenim izsledkom zmanjšati mero zanesljivosti in uporabnosti, okolnost, da je gospodarski subjekt glede dohodkov davčnega zakona načeloma hišno gospodarstvo. Po § 157 zakona o osebnih davkih je namreč dohodkom hišnega (rodbinskega) gospodarstva prišteti še dohodke členov (tega gospodarstva, kolikor se steokajo vanje. Na srečo pa ta vir pogreškov ni izdaten, povrh iz njega izvirajoče hibe niso niti sistematične, marveč povsem naključne in celo maloštevilne. Slučaji namreč, v katerih se dohodek rodbinskih členov v resnici prišteva dohodku hišnega (rodbinskega) poglavarja, dosegajo kvečjemu 1.50% vseh odmer-nih primerov in se tičejo relativno zelo neznaatnih zneskov pri cenzi-tih, ki pripadajo skoraj izključno cenzi-tom spodnjih dohodkovnih stopenj. Te pa so glede vsot skupnih dohodkov itak sistematične rektifikacije potrebne.

Kar se tiče zanesljivosti in popolnosti in od nje zavisne praktične uporabnosti dohodninsko-priredbenega gradiva, je treba pripomniti, da je bila v bivši Avstriji že sama na sebi tehnično nikakor enostavna statistika o dohodkih kljub bogati razčlenjenosti in dohodkovni diferenciranosti nje-nega prebivalstva dosti manj komplicirana, nego je pri nas dandanes v majhnih naših razmerah in četudi le glede tako neznaatne teritorialne socijalne zajednice kakor je provincijalna prestolica. To kompliciranost povzročajo predvsem izpre-membe v zakonu, nestalne valutarne razlike, nestalnost razmer pri dohodkih, ki otežkočajo primerjevalno kontrolo v prired-benem postopanju, dalje nižja stopnja davčne morale. Tudi je vzrok radi prirastka novih poslov ob istem ali zmanjšanem osebju pospešeni priredbeni postopek, v katerem individu-alnim slučajem ni moči posvetiti iste pozornosti, kakor nek-daj, tako da n. pr. uradoma nabrani podatki in kontrolne poizvedbe ter njih rektifikacije ne morejo biti tako popolne in zanesljive, kakor bi bile, da je vse ostalo kakor pred vojno. Glavna ovira leži vsekako v izpremembah zakona. V letih 1900 in 1913, ki

jih imamo namen primerjati z dohodkovnim stanjem v l. 1924, je veljal dohodninski davek za vse prebivalstvo in za vse sloje enako, medtem ko je, — da navedemo le glavne izpremembe, — člen 157 finančnega zakona za 1924/25 izvzel z uvedbo novega, posebnega davka iz dohodninske obveze za ljubljanske razmere tako široko in pomembno socialno plast, kakor je državno uradništvo. Tudi je zakon o budžetskih dvanajstlinah za mesece april-junij 1925 kakor tudi zakon o budžetskih dvanajstlinah za avgust-september 1925 nadomestil za delavce, ki telesno delajo, dohodnino s posebnim davkom od zaslužka z rokami. S tem se je primerjalnost zadevnih statističnih vrst za omenjena leta znatno znižala in treba jo je umetno popraviti. Določitev primerjalne vrednosti statističnih izsledkov in vrst komplicira nadalje še uredba ministrskega sveta z dne 25. marca 1923, oz. člen 157. finančnega zakona za 1925/26, s katerim je odrejeno, da se mora izločiti iz dohodninske odmerne podlage zasebnih nameščencev, ki njih skupni dohodek tvori v l. 1925 okoli 40% celotnega dohodka vseh cenizitov, tisti znesek, ki po svoji višini ustreza draginjskim dokladam državnih uslužbencev. Na ta način iz dohodninske odmerne podlage izvzete zneske je bilo treba pri prenosu podatkov na šteвне listke iz cenilnih zapisnikov, kjer so službeni prejemki izkazani v reduciranih iznosih, po posebnem ključu preračunati in prišteti obdavčenemu dohodku. Državni nameščenci in upokojenci, ki jim je bila odmerjena dohodnina od dohodkov izven službe (postranskih), so upoštevani v naši statistiki s polnimi zneski, torej tudi s polnimi službenimi prejemki, ker se nam zdi, da se na ta način bolj varuje zanesljivost oz. popolnost statističnih podatkov. Sicer je število teh cenizitov relativno majhno, njih dohodkovni standard pa ravno radi dopolnjujoče funkcije postranskih dohodkov vobče tako blizek onemu zasebnih nameščencev, da se s tem odstotna in povprečna števila bistveno ne izpremene. V poklicni razpredelitvi dohodkov smo te državne nameščence strnili v posebno skupino ter jih naravi postranskih prejemkov primerno nismo prišteli drugim poklicom, ker je njih glavni poklic vendar javna služba in njih udeleženos bodisi v produktivnih bodisi v drugih svobodnih poklicih le bolj naključna.

Velik vir pogrškov glede višine posameznih dohodkov utegne biti okolnost, da od 3825 cenзитov, ki se jih tičejo naši podatki za l. 1924, ni vložilo napovedi več nego 2070, t. j. 56% cenзитov, tako da je bil njih dohodek ocenjen po uradoma nabranih podatkih od priredbenih organov in od cenilne komisije. Ta cenitev pa se je vršila v priredbenem postopanju oprežno, s primerjanjem, s podatki strokovnih izvedencev in po organih, ki poznajo tako razmere o dohodkih cenзитov kakor vobče vsega prebivalstva iz dolgoletne uradne prakse, iz lastnega znanja. Zato te vrste pogrški nikakor ne morejo bistveno poslabšati povprečno zanesljivost in primerjalnost posameznih vrst dohodkov in njih medsebojnih odnosov. Pretežna večina takih cenзитov je v oni skupini, ki jo označuje najmanjši na cenзita pripadajoči dohodek, torej cenзитov, na katere je bila raztegnjena dohodninska zavezanost le radi znižanja realnega eksistenčnega minima oz. radi tega, ker je zmanjšana vrednost denarni edinici, v kateri je izražen nominalno trikrat povišan eksistenčni minimum. Ta minimum je bil določen l. 1900 in 1913 z zneskom 1200 kron oz. za davčno leto 1914, v katerem se je predpisal davek od dohodkov l. 1913 v smislu novele z dne 23. jan. 1914 z zneskom 1600 zlatih kron. Zakonodaja minima ni zvišala v tej meri kakor je prišla ob vrednost kronska novčna edinica, ter je bil ugotovljen za leto 1924 oz. za leto 1925, za katero je odmerjen davek od dohodka iz l. 1924. le s 5000 Din. Te okolnosti so bile večinoma vplivne v velikem obsegu tudi na postopanje cenilnih komisij. Pod vplivom dejanskih razmer so na dohodnino, ki je kvotitetni davek, te komisije pritikale čimdalje bolj načeloma metode, primerne zgolj za porazdelitev kontingentiranih davkov (t. j. določenemu davčnemu znesku, ki ga bo cenзit, kakor je pričakovati, prenesel, se določi po dohodninski lestvici dohodek oz. popravi napovedani ali uradoma ugotovljeni dohodek, ne pa po pravilu, da se določi zgolj dohodek, od katerega naj administrativa izračuna in predpiše davek). Tako je prišlo v prvo dohodkovno skupino (do 10.000 Din) celih 22.06%, t. j. 844 cenзитov, v širšo dohodkovno skupino, ki sega do vključno 20.000 Din letnega dohodka, pa celo 1720, t. j. 44.48% vseh cenзитov, medtem ko jih izkazuje uradna statistika za l. 1913 v dohod-

kovni stopnji do 1300 K, t. j. po nakupni moči ca 20.000 Din v l. 1924, samo 363, t. j. komaj 6.80% vseh cenztov. Ceteris paribus se pokaže že v razliki omenjenih odstotkov, čeprav jo je oceniti oprezno, poleg učinkov, nastalih radi izprememb zakona izza leta 1920 v dohodninskem zakonu, tudi precejšno poslabšanje glede dohodkov najširših ljudskih plasti ljubljanskega prebivalstva.

Popolnost in zanesljivost našega številčnega gradiva glede posameznih sestavin vrst dohodkov, posameznih poklicnih kategorij in posameznih dohodkovnih virov seveda ne more biti enaka. Tako je moči iz podatkov finančne straže in drugih uradov precej dovršeno nadzirati dohodke posameznih kategorij obratov in poklicev. Tudi odgovornost delodajalcev jamči za zelo visoko natančnost glede službenih prejemkov. Nadalje nudijo tudi podatki in prijave o poslovnem prometu oz. plačila davka od poslovnega prometa koristno sredstvo za nadziranje. Nasprotno pa je finančna uprava pri nekaterih poklicih in vrstah podjetij (obrta) v različni meri navezana na cenztove navedbe v napovedih, na izjave strokovnih izvedencev, na zunanje znake, na primerjanje s podobnimi obrati (posli), na nesistematično nabrane oz. poslane uradne podatke, na odgovore na pomisleke, na vpogled v poslovne knjige itd. Zlasti bi samostojni svobodni poklici prenesli v tem oziru dosti višji korekturni pribitek kakor nešamostojni svobodni poklici. Podobno bi tudi nekateri produktivni poklici več prenesli, kakor so pač v zadevnih vrstah dohodkov z večjim ali manjšim odstotkom zastopani samostojni cenztovi ali pomožne sile. Navadno obdačeni dohodek ne dosega dejansko doseženega, ali pa presega obdačeni doseženega. So pa tudi cenztovi, ki napovedo iz prestižnih in drugih razlogov višje dohodke, nego so jih v resnici imeli, nadalje je dosti cenztov, ki se kljub previsoki cenitvi radi malomarnosti ne pobrigajo niti za napoved v naslednjem letu in sistematično zamujajo prizivne roke. Toda iz tega izvirajoči pogrški se večinoma avtomatično izravnavajo sami, vobče pa iz njih nastale razlike v dohodkovnih številih niso niti tako znatne, da bi utegnile bistveno vplivati na glavne odnose med glavnimi vsotami in njih glavnimi sestavinami kakor tudi na odnose med odstot-

nimi vrednotami statistike o dohodkih. Glede posameznih virov za dohodeke gre podatkom o službenih prejemkih najvišja mera zanesljivosti, enako onim, ki se tičejo dohodkov iz poslopij, nekaj manjša podatkom o dohodkih iz samostojnih podjetij (obrtni), manjša zopet onim o prejemkih iz zemljiške posesti, najmanjša pa onim o dohodkih iz raznih drugih virov in zlasti onim o dohodkih iz naložene glavnice. Celotna vsota obdačenih dohodkov iz glavniske imovine je namreč le 3,270.377 Din, a računski zaključki ljubljanskih denarnih zavodov in pridobitnih podjetij pričajo na prvi hip, da je obdačeni dohodek iz glavniske imovine po vsej priliki računjen prenizko. Glasom računskih zaključkov je v ljubljanskih denarnih zavodih, bankah in hranilnicah (podružnice izvenljubljskih zavodov in Slovensko banko izvzemši) v l. 1924 na hranilne knjižice in na tekoči račun (vezane in nevezane vloge) naložena glavnica znašala 1.226,214.000 Din. Izplačane in kapitalizirane obresti so znašale najmanj 70,000.000 Din. (Natančnih podatkov ni bilo moči dognati, ker par večjih denarnih zavodov sploh ne izkazuje obresti ločeno po prejemkih in izdatkih). Pod naslovom dividend in tantijem od družb, ki so zavezane javnemu polaganju računov s sedežem v Ljubljani, iz dobička l. 1924 razdeljena vsota znaša brez dividende Trboveljske družbe 32,706.669 Din. Tem je dodati precejšnjo vsoto dividend in tantijem, ki prihajajo iz glavniske udeležbe Ljubljančanov v izvenljubljskih in izvenslovenskih podjetjih. Če tudi bi bile vloge izvenljubljskega prebivalstva v ljublj. denarnih zavodih tako visoke in delniški paketi v pretežni večini v tujih rokah, da bi n. pr. devet desetih glavniskega dohodka teklo v dohodek izvenljubljskega prebivalstva, ostane obdačena vsota dohodkov še vedno trikrat manjša nego ostala desetina omenjenih vsot (70,000.000 in 32,706.000). Te difference ne popravi okolnost, da so bili glavniski dohodki iz poslovnega leta 1923, ki pridejo v dohodkih l. 1924 v poštev, za par % manjši, in tudi ne dejstvo, da je glavni del v hranilnem prometu naložene glavnice iz majhnih in najmanjših vlog drobnih vlagateljev. Saj so se z znižanjem eksistenčnega minima ravno ti v znatnem številu pritegnili v dohodinsko obveznost in so večje hranilne vloge dandanes mnogo pogostejše nego so bile

pred vojno. Na vsak način pa je jasno, da je vir dohodkov iz naložene glavnice dohodninsko kaj malo izčrpan in da so naši zadevni podatki precejšnje poprave potrebni. Le mimogrede bodi omenjeno, da je zakon o osebnih davkih v tem pogledu zagrešil neenakost v davčni obremenitvi zaradi nedostatno predvidenega nadziranja, tako morda iz tehtnih, tedaj veljavnih razlogov, kakor ker je precenjeval davčni patrijotizem. Ko se namreč v podjetju, v poslopih ali kakorkoli na drug viden način naložena imovina težko odtegne davčni kontroli in nosi, naložena v poslopih, precejšnjo davčno pezo, uživa v denarnem zavodu naložena glavnica takorekoč davčno prostost, zlasti ako ume obdačeni tako glavnico primerno porazdeliti. Za tantijemne prejemke ta ugodnost zopet ne velja, ker so obdačeni s preko 50% donosa. Ako so časopisna poročila zanesljiva, je sprejel Peret v finančne zakone, sprejete dne 31. marca t. l., določbo, po kateri ima finančna uprava pravico, da vpogleda v bančne in hranilnične konte, denarni zavodi pa dolžnost, da predlože izpise poedinih računov.

Kljub težavam pa, ki so posledica izprememb v predpisih o dohodnini, za primerjalnost kakor tudi zanesljivost naših statističnih podatkov ter izsledkov in kljub neenakosti, ki sledi za popolnost podatkov, iz neenake dohodkovne kontrole, hočemo poskusiti s par statističnimi vrstami prikazati vsaj glavne črte dohodkovnih razmer poslovne Ljubljane po načelu, da je nekaj, dasi malo, vseeno boljše ko nič. Glede razmer o dohodkih delavskih slojev bode statistika socialnega zavarovanja v zvezi s statistiko, ki jo bo nudil davek od zaslužka telesnega dela, utegnila kmalu podati izčrpen pregled. Kar pa se tiče državnega uradništva, so njegove razmere glede dohodkov vobče znane, toda statistično zelo težko ugotovljive, ker so njegova bivališča porazdeljena po vsej ljubljanski okolici (monopolsko in železniško osebje).

Po teh uvodnih besedah je treba obrniti pozornost na konkretne izsledke dohodkovne statistike, to pa predvsem glede absolutne višine tako nominalnih kakor realnih dohodkov vseh ceniztov in njih porazdeljenosti na posamezne stopnje dohodkov. Takoj spočetka utegne osupniti ugotovitev, da spada v dohodkovno skupino z realnim letnim dohodkom

3333 kron (50.000 Din) celih 85% ceniztov, v skupino pa, ki dosega celo le realni dohodek 1660 predvojnih kron, nad 56% ceniztov, da torej v poslovnem delu ljubljanskega prebivalstva z dohodninsko-priredbenega stališča več kot polovica ceniztov ne prekorači realnega eksistenčnega minima, ki je veljal pred dobrimi 10 leti. Ostali del ceniztov šteje skupno le 550 oseb, ki se porazdele tako, da odpade na skupino z dohodki od nad

1. 50.000—75.000 Din . . .	296	ceniztov, t. j.	7.7%
(3333—5000 K)			
2. 75.000—100.000 Din . . .	97	» » »	2.5%
(5000—6666 K)			
3. 100.000—250.000 Din . . .	128	» » »	3.3%
(6666—15.000 K)			
4. nad 250.000 Din . . .	29	» » »	0.75%
(nad 15.000 K)			

Od ostalega prebivalstva Ljubljane, ki ni zavezan dohodnini, to so: uradniški krogi brez postranskih zaslužkov in delavstvo, doseže malokdo dohodek 50.000 Din (državni uradniki, ki so obdačeni od postranskih prejemkov, so obseženi že v gornjih številkah), ali letni dohodek 75.000 Din (5000 zl. kron), ako nekoliko popravimo že prej omenjene napovedne in cenilne nedostatke. Sklepati je torej, da živi najmanj devet desetih ljubljanskega prebivalstva v primeri s predvojnimi življenjskim standardom v nepovoljnih dohodkovnih razmerah. V teh se dohodki porabijo skoraj izključno za nakup nučnih potrebščin. Ta izsledek je, da bi prvotne številke popravili še z dodatnim 20% pribitkom, deloma dokaz za to, da je misel o bogastvu Slovenije, vsaj kolikor se tiče prebivalstva njene prestolice, fikcija, bajka, ki smo si jo sugerirali v optimizmu izza prevrata samim sebi in drugim, medtem ko je realnost povsem drugačna. Ako upoštevamo, da šteje Ljubljana po ljudskem štetju (l. 1921) 53.306 prebivalcev in pomislimo, da so državni uradniki s službenimi, v naši statistiki neupoštevanimi dohodki preko 50.000 Din bolj redke izjeme, smemo ugotoviti, da ne doseže letnega dohodka 75.000 Din (popravljen) niti 1.50% prebivalstva, t. j. maksimalno 4 osebe na vsakih 1000 prebivalcev. Nazadovanje v primeri s predvojno dobo se vidi v tem, da je l. 1900 (pred četrstoletjem!)

po uradni statistiki v Ljubljani brez Sp. Šiške, torej s 36.547 prebivalci, t. j. s prebivalstvom, ki je bilo za 32% manjše, štela Ljubljana 444 oseb z dohodki preko 5200 K, t. j. s preko 78.000 Din, torej več nego 5 oseb na vsakih 1000 prebivalcev. Primera z letom 1913 je še precej neugodnejša.

Na posamezne stopnje prevedene dohodkovne piramide (pred vojno je bila ta piramida dvojna, t. j. nad eksistenčnim minimom in pod njim) se porazdele cenziti z nastopnimi vsotami dohodkov:

Dohodkovne stopnje:	Število cenzitov:	Skupni dohodek:
Do 25.000 Din	2188	30,567.395 Din
Od 25—50.000 Din	1087	38,481.777 »
» 50—75.000 Din	296	17,927.180 »
» 75—100.000 Din	97	8,329.637 »
» 100—250.000 Din	123	18,262.315 »
» 250—500.000 Din	26	8,790.983 »
Nad 500.000 Din	3	1,751.236 »
Skupaj	3825	124,110.543 Din

Podatki te tabele so popravka potrebni, ako naj se bolj približamo realnosti. Po dohodninsko-priredbenem gradivu oz. po cenilnih zapisnikih znaša odstotni delež prve dohodkovne stopnje s 56.50% cenzitov glede skupne vsote dohodkov le 24.63%, odstotni delež prvih dveh stopenj skupaj s 84.91%, vseh cenzitov pa samo 55.63%. Nadalje ne izkazuje 22.06% cenzitov letnega dohodka preko 10.000 Din (55 predvojnih Din mesečno) in nadaljnjih 12.47% cenzitov ne dohodka preko 15.000 Din, medtem ko je v l. 1924 znašal dejanski eksistenčni minimum vsaj 20.000 Din. Potem je zelo mnogo cenzitov prišlo v te prve stopnje le zaradi komisijske porabe metod, ki veljajo, kakor povedano, za kontingentirane davke. Zato smemo po dejanskih razmerah, ki jih nam tu ni treba dalje razmotrivati, brez nadaljnjega smatrati, da je doseglo teh 20.000 Din tudi dejansko vseh 1702 cenzitov, spadajočih po naših podatkih v stopnje do 20.000 Din. (Realni dohodek 1330 K je dosegla pred vojno tudi bolj skromna pisarniška, dohodnini nepodvržena sila.) Na ta način se skupni dohodek, ki odpade na prvo dohodkovno stopno gornje

tabele, popravi na 47,748.356 Din ($1702 \times 20.000 + 10,966.685$ Din dohodkovne stopnje od 20.000 do 25.000 Din + 25%ni popravni pribitek k 10,966.685).

Po previdnih cenitvah v priredbenem, odmernem in cenilnem postopku tekom dolgoletne prakse preizkušenih priredbenih sil finančne administrative presega dejansko doseženi dohodek obdačenega v splošnem za okoli 25%. Pesimisti pravijo, da je ta razlika povprečno celo 40%. Pa naj so tehtni razlogi, na katero opirajo ti pesimisti svoje mnenje in dasi je res, da presega v posameznih slučajih doseženi dohodek obdačenega za 100 in 200%, sledimo občnemu mnenju. Hočemo torej, da očistimo material vsaj onih glavnih sistematičnih pogreškov, ki so zanj karakteristični in ki izvirajo iz neiztrebljive tendence, napovedati manjši dohodek, uporabiti le 25%ni popravni pribitek ter dohodke porazdeliti v nastopni s tem pribitkom sistematično popravljeni tabeli:

Dohodkovne stopnje	Cenziti v %	Skupni dohodek	% skupnih dohodkov
1. Do 25.000 Din . . .	57.2	47,748.356 Din	28.98
2. Od 25—50.000 Din .	28.4	48,103.221 »	29.22
3. Od 50—75.000 Din . .	7.8	22,408.975 »	13.62
4. Od 75—100.000 Din .	2.6	10,412.046 »	6.32
5. Od 100—250.000 Din .	3.3	22,827.894 »	13.86
6. Nad 250.000 Din . .	0.7	13,177.798 »	8.—

Skupaj . . . 100— 164,678.090 Din 100—

S tem je menda po najprevidnejšem preudarku ugotovljen minimum (124,000.000) in maksimum (165,000.000), med katerimi leži povsem verjetno čisti dohodek dohodnini zavezanega poslovnega prebivalstva Ljubljane. Napetost med obema se nam ne zdi prevelika in se ne oddaljuje od one, ki jo nudijo angleške in nemške dohodkovne statistike. Vse nadaljnje natezanje v tej smeri je posebno v predvidnem in sistematičnem skrčevanju difference med ugotovljenim minimumom in maksimumom. Brez korektur, ki slone nujno na cenitvah, t. j. subjektivno odvisnih momentih, dohodkovna statistika ni izvedljiva. Določno mero arbitrarnosti ima vsaka statistika na sebi in se je ni moči iznebiti.

Po gornji popravljeni tabeli pride na 85.6% vseh cenztov prvih dveh stopenj 58.20% skupnih dohodkov, na 14.4% vseh ostalih cenztov pa 41.80% dohodkov. Trenutno ni mogoče presoditi, ali je taka porazdelitev dohodkov socijalno zdrava in primerna, ker ni primerjalnega gradiva. Zdi se nam pa močno, da utegne biti porazdelitev z narodnogospodarskega vidika in iz perspektive socijalne pravičnosti, ki jo naglašuje naš vek, težko da zadovoljiva. Nadalje se sme iz dasi tako enostavne tabele tudi posneti, da niti v Ljubljani, glede dohodkov najugodnejšem mestu Slovenije, dohodki 80% prebivalcev ne morejo priti v poštev v izravnanim razmerju v obeh procesih, v katerih se uporablja dohodek, t. j. v nakupu in v štednji. Trošenje ima v procesu glede porabe dohodkov stvarno prednost, zato se mora primanjkljaj prikazati na strani štednje in s tem posredno na strani produkcije. Ako bi se pa pokazal tudi na tej strani s krajno omejitvijo potroškov kakšen presežek, produkcija kljub temu ne utegne priti do ugodnega razvitka že radi nizke kupne moči skupnih dohodkov omenjenih 80% prebivalcev, ako si ne poišče odjemalcev drugod. To se razodeva v težavah domače industrije (celo industrijske družbe, zavezane javnemu polaganju računov, s sedežem v Ljubljani, izkazujejo v l. 1924 skupno nad 10 milijonov Din izgube!), ki bi utegnili uspeti, kolikor je navezana na ožja domača odjemališča, le pri zvišanju dohodkovnih števil in razmer najširših ljudskih plasti. Le zvišana kupna moč bi namreč omogočila boljšo izrabo proizvodne zmožnosti in izvedbe skoraj vedno drage racijonalizacije proizvodnega procesa. Edino tako bi se polagoma avtomatično pojavila pocenitev tako proizvodnega procesa kakor proizvodov samih; razina pri cenah bi se sistematično zniževala. Dejansko je stanje zdaj takšno, da se je po vojni z ustanovitvijo mnogih novih industrij in s pomnožitvijo starih sicer zvišala proizvodna kapaciteta, a se je srečala z znatno znižano kupno močjo ljudskega dohodka. Rešitev enega problema (glede cen) je torej zavisna od rešitve drugega (glede proizvodov in dohodkov). Normativno reševanje le enega problema brez zveze z drugimi (n. pr. glede cen s protidraginjskimi odredbami ali proizvodnega s poskušano racijonalizacijo, ako ni za to potrebne in raz-

položljive glavnice za investicije in šolanega osebja, obeta od vsega početka le skromne uspehe. Eno in drugo je pri nas mogoče izvesti samo postopoma in z žrtvami, ako ostanemo navezani na lastne sile. Žal, da je *locus minoris resistentiae*, kjer se bo najbrž avtomatično uveljavila potreba teh žrtev, najbrž zopet ravno pri onih slojih, ki so v prvih stopnjah glede dohodkov zastopani z najnižjim povprečnim dohodkom. Tako vsaj moramo sklepati, ako pogledamo to, kar se vrši okoli nas v drugih državah. Iz gornje tabele se vidi nadalje, kako tenka je celo v središču. Slovenije ona plast prebivalstva, ki sme priti v poštev po svoji kupni zmožnosti v večjem obsegu in trajno, da gmotno podpira kulturna stremjenja, če je pri velikem številu teh ljudi sploh volja za to. Umetniki, ki izstavljajo v Jakopičevem paviljonu, vedo o tem gotovo zelo konkretno stvari. Duševnim delavcem zasigura primeren odplatek vedno le občno in trajno gospodarsko uspevanje, medtem ko je mizerija z dohodki primorana dati proizvodom materialnih dobrin vedno prednost.

Ta socialno neugodna porazdelitev dohodkov se prikaže še nekoliko neugodnejše, ako prištejemo številu cenzitov njih svojce (soproge, nepreskrbljene otroke in druge osebe), za katere so dolžni skrbeti po zakonu. To število utegne biti v resnici nekoliko višje zaradi visokega odstotka onih cenzitov, ki navadno ne vlagajo dohodninske napovedi in ki glede njih število svojcev uradoma ni ugotovljeno. Od vsega dohodnini zavezanega prebivalstva (cenzitov in svojcev) odpade:

V 1. stopnji na 53·83% oseb 28·98% skupnih dohodkov

» 2.	»	»	29·57%	»	29·22%	»	»
» 3.	»	»	8·65%	»	13·62%	»	»
» 4.	»	»	2·96%	»	6·32%	»	»
» 5.	»	»	4·08%	»	13·86%	»	»
» 6.	»	»	0·73%	»	5·92%	»	»
» 7.	»	»	0·18%	»	2·28%	»	»

Metoda (aritmetičnih povprečnih) vrednot, ki jo uporabimo samo za en primer, izkazuje, da odpade od vsega dohodnini zavezanega prebivalstva (cenzitov in svojcev skupaj) na vsako osebo

v vrsti dohodka	od obdačenega skup. dohodka	od rektificiranega skup. dohodka
1. Do 25.000 Din	6.108 Din	10.018 Din
2. Od 25—50.000 Din . . .	12.471 »	15.165 »
3. Od 50—75.000 » . . .	19.726 »	24.147 »
4. Od 75—100.000 Din . .	27.187 »	32.742 »
5. Od 100—250.000 Din . .	46.971 »	52.237 »
6. Od 250—500.000 Din . .	103.971 »	120.755 »
7. Nad 500.000 Din	250.079 »	312.724 »

V teh številkah se razodeva vsa neenakost v življenjski meri raznih dohodkovnih oz. socialnih plasti. Povprečni delež, ki odpade na osebo vsega dohodnini zavezanega prebivalstva (cenzitov in svojcev) na obdačenih skupnih dohodkih, znaša 11.568 Din, od rektificiranih, torej najbolj verjetnih skupnih dohodkov, pa 15.350 Din. V l. 1913 je znašal po obdačenem dohodku in preračunan po isti relaciji 24.000 Din. Ako pa rektificiramo tudi davčno vsoto l. 1913 radi v statističnem materialu ležečih sistematičnih pogreškov sicer z rektifikacijskim pribitkom, dopustnim za tedanje razmere največ z 20%nim, je znašal l. 1913 poprečni delež celo 28.700, torej skoro še enkrat toliko.

Izmed 3825 cenzitov je 739 ali 19.32% ženskih s skupnim obdačenim dohodkom 14.912.399 Din (popravljenim 20.618.727) ali z 12% obdačenega dohodka vseh cenzitov. Prva stopnja dohodkov (do 25.000 Din) jih obsega 601 ali 81.32% s čistim dohodkom 9.978.632 Din (popravljenim 13.201.519 Din) ali s 60.21% vsega za ženske cenzite odpadajočega skupnega dohodka. V tej stopnji dohodkov je: 212 malih trgovk, branjev, trafikantk, sejmaric itd., 93 šivilj, vezilj, modistk i. pod., 58 malih posestnic (zemljiških in hišnih), 35 gostilničark, 23 zasebnic, 2 ženski s svobodnim poklicem in 24 cenzitk raznih drugih poklicev. V stopnji dohodkov od 25.000 Din do 50.000 Din je: 18 trgovk, 70 uradnic (strojepisk, knjigovedkinj in poslovodkinj, dnevničark i. pod.), 2 modistki, 23 posestnic, 8 gostilničark, 4 zasebnice, 5 žensk s svobodnim poklicem in 2 drugih poklicev, skupaj v tej stopnji 132 cenzitk. Mejo dohodkov 50.000 Din oz. 75.000 Din prekorači le 9 trgovk, 9 posestnic in 3 gostilničarke, skupaj 21 cenzitk (2.84% od

vseh) s čistim skupnim dohodkom 2.065.692 (popravljen 2.582.115 Din), kar je 12% skupnega dohodka cenzitk. V te poslednje dohodkovne stopnje so prišle cenzitke po večini kot vdove, ki vodijo obrt in posle po umrlem soprogu. Vobče tvori torej v Ljubljani letni dohodek 100.000 Din gornjo mejo službenega ali samostojnega ženskega udejstvovanja v poslovnem življenju. To po sebi gotovo ne visoko mejo v dohodkih prekoračijo ženske že kot redke izjeme. V letu 1924 jih je bilo 6 od vseh 167 cenzitov, ki so prekoračili obdačeni dohodek 100.000 Din.

Preidimo od subjektivnega (personalnega) razmotrivanja k objektivni (realni) metodi in pogledimo, v kakšnih številčnih odnosih potekajo ti dohodki iz posameznih virov oz. iz katerih vrst gospodarskega udejstvovanja. Skupni čisti dohodek cenzitov se procentualno porazdeli na posamezne vire dohodkov:

	l. 1900	l. 1913	l. 1924	skupni, s 25%nim pribitkom popr. dohodek (v l. 1924)
1. Iz zemljišč . . .	1·29%	1·14%	1·88%	2,985.537 Din
2. » poslopij . . .	9·92%	7·54%	3·05%	4,819.122 »
3. » podjetij . . .	27·58%	29·64%	48·01%	75,827.721 »
4. » službe . . .	44·61%	50·08%	41·84%	66,175.244 »
5. » glavnice . . .	15·26%	10·03%	2·64%	4,166.304 »
6. » drugih virov .	1·34%	1·57%	2·58%	4,087.971 »

Ta tabelica kaže, da se številčni (količinski) odnosi med glavnimi viri dohodkov (in s tem med glavnimi poslovno-socijalnimi plastmi prebivalstva) v Ljubljani tekom poslednjega četrletja niso bistveno izpremenili. Odstotek dohodkov iz zemljišč se je (radi priključene Sp. Šiške) izpremenil samo neznatno, v odstotku dohodkov iz poslopij, znižanem več nego za polovico (in kljub priključitvi Spod. Šiške in pomnožitvi poslopij) se očituje znižanje hišne rente, zaščita najemnikov z zakonom in druge okolnosti. Odstotek, ki se tiče glavnice, utegne biti v l. 1924 dejansko dosti višji. Ker so odpadli službeni prejemki državnih uslužbencev, se s tem avtomatično zvišajo odstotni deleži vseh drugih virov za dohodke, zlasti oni iz podjetij (absolutno vzeto), ki v realnosti ne utegne znatno prekoračiti 32%, ako bi bili v naših podatkih upošte-

vani službeni dohodki državnih uradnikov. V l. 1913 je znašal odstotni delež državnih uradnikov 19.79%, tako da bi se zvišal v statistični vrsti, rektificirani z dodatkom verjetnih dohodkov državnega uslužbenstva, odstotni delež dohodkov iz službenega razmerja na ca 60%. Socijalna struktura ljubljanskega prebivalstva se glede količinskih odnosov posameznih sestavin torej bistveno ni izpremenila kljub precejšnjemu porastu absolutnega števila prebivalstva. Mesto ima tudi po statistični ugotovitvi tipičen značaj uslužbenske, malotrgovske in maloobrtniške provincijalne prestolice s prebivalstvom, ki spada, kar se tiče višine realnih dohodkov, z 80% k spodnjim slojem, ki jedva dosežejo najnujnejši realni eksistenčni minimum, in k spodnjim plastem srednjega stanu. Višji procentualni delež srednjih plasti srednjega stanu na celotnem številu prebivalstva tvori povsod karakterističen znak socijalne urejenosti glede dohodkov in zadovoljivega imovinskega stanja. Te plasti s povprečnim letnim dohodkom od 100.000 do 300.000 Din so že zelo šibke in zastopane s samo (po popravljeni dohodkovni piramidi) 248 osebami. Plasti pa, presegajoče letni dohodek 300.000 Din, so zastopane samo še z nekaterimi izjemami (19 ceniztov). Pri tem bi smeli seveda pripustiti veljavnost te klasifikacije le za slovenske razmere, prenešene v države s prebivalstvom, gospodarsko in v dohodkih krepkejšim, bi ljubljanske razmere ne kazale nobenih gornjih plasti srednjega stanu in prav nobenega »premožnika« v okcidentalnem smislu besede.

Primerjanje razmer glede dohodkov l. 1924 s predvojnimi narekuje izvestne kavtele, kajti statistične vrste, ki se teh razmer tičejo, so primerljive samo s popravki. Zaradi valutarnih izprememb smemo predvsem primerjati samo realne dohodke. Pri tem smatramo (z dr. I. Belinom in dr. Bajkičem) da je l. 1924 občni draginjski indeks bil minimum 15. Po poslednjih podatkih »Privrednega pregleda« znaša ta indeks (velikotržni) nekaj nad 15 tudi v l. 1926. Kupna moč predvojne krone je bila l. 1900 nekoliko višja kakor v l. 1913. Vendar te okolnosti radi poenostavitve naših izvajanj ne bomo jemali v poštev, zlasti tudi zato ne, ker zadevnih podatkov nimamo. Bistvenega pomena ta nedostatek za primerjalnost naših sta-

tističnih vrst ni. Radi priključitve Spodnje Šiške, ki je prišla pri odmeri dohodnine v mestu Ljubljani šele l. 1915 na vrsto in sicer za dohodke z l. 1914, dalje naravnega porasta ljubljanskega prebivalstva in ker je državno uradništvo ter okoli 250 telesnih delavcev izvzetih iz dohodninske zavezanosti (t. j. brisani so v cenilnih zapisnikih) statistično gradivo zadeva številčno in teritorialno neenake mase in neenake njih sestavine. Na srečo 3000 šišenskih prebivalcev z relativno majhnim številom dohodninskih cenзитov, ki pripadajo po veliki večini k najnižjim dohodkovnim vrstam, ne more alterirati odnosov med statističnimi skupnimi števili v meri, vredni uvaževanja in so le bolj nadomestek za odpadle telesne delavce. Bistveno vpliva pa na primerjalno vrednost statistične vrste l. 1924 z onimi l. 1900 in 1913, da so odpadli službeni dohodki državnega nameščenstva. Slednje izkazuje l. 1913 radi vzorne in natančne, saj pri finančni upravi centralizirane evidence državnega uradništva, vsoto 3,802.464 K oz. 57,000.000 Din), ki se zelo približuje realnosti. Tu je videti vpliv vojnih posledic in nazadovanja v dohodkih iz preprostega dejstva, da je Ljubljana štela:

l. 1900 s 36.000 preb.	2614	cenzitov s čistim doh.	8,495.000 K
» 1913 z 42.000	» 5338	» » » »	19,600.000 »
» 1924 s 53.000	» 3825	» » » »	8,274.000 »

(ali v l. 1924 popravljen s 25%nim pribitkom: 10,432.500 »)

Ako odštejemo od števila cenзитov, ki jih je v l. 1913 izkazanih 5338, število z dohodnino obdačenih drž. uradnikov, ki jih je bilo 984 l. 1913, in ako jih zaradi pomnožitve povojne državne administrative odštejemo — visoko šteto — celo 1500, še vedno ne pridemo glede absolutnega števila cenзитov na ono nizko ravnico, na katero je padlo število cenзитov v l. 1924. To pa kljub temu, da so se pridružili še cenзитi medtem priključene Šiške in cenзитi onega dela prebivalstva, za katero se je pomnožilo celotno število ljubljanskega prebivalstva, kakor tudi število onih cenзитov, ki so izza l. 1913 prišli v dohodninsko zavezanost zaradi zboljšanja svojih dohodkovnih razmer, in naposled kljub temu, da se je realni eksistenčni minimum od 1200 K znižal na 333 K (5000 Din) in je bil s tem pritegnjen v dohodninsko zavezanost del novih cenзитov. Če

bi se mogel davčni eksistenčni minimum realno ravnati po onem iz l. 1913, bi bilo v l. 1924 od 3825 cenztov (nizko šteto) saj 1500 davka prostih, tako da bi število cenztov l. 1924 padlo na okroglo 2300, torej nižje, kakor je že bilo doseženo pred četrstoletjem (2614). Pa tudi za slučaj, ako bi končno državni uslužbenci ne bili odpadli iz dohodninske zavezanosti in bi bilo pomnoženo za 100% dohodninsko obdačeno od dvakratnega realnega dohodka, doseženega l. 1913. kar pač težko ustreza realnosti, bi bil v l. 1924 doseženi celokupni dohodek še vedno za 12,450.000 Din manjši nego v l. 1913 dosežena celokupna vsota dohodkov vseh cenztov.

Očividno nazadovanje se razodeva tudi glede na to, da je štela Ljubljana z dohodkom nad sedanjih 66.000 Din

l. 1900	536 cenztov,	
» 1913	1099	»
» 1924	326	»

Pri tem odpadlo državno uradništvo gotovo ne povzroča večje razlike, kot dosti visoko šteto — z 200 cenztu (mnogo jih je, ker imajo postranske dohodke, itak s celim dohodkom, t. j. tudi onim iz službenih prejemkov, kar upoštevano tudi v gornjih številkah). Tako bi tudi ž njimi vred in s priključitvijo preidoče, s 25%nim pribitkom popravljene dohodkovne stopnje od 45.000—66.000 Din še dolgo ne bilo doseženo ono število takih cenztov, kakor v letu 1913. Poleg nazadovanja, ki se pokaže v l. 1924, nam gornje številke pričajo o krepkem napredku, ki ga je glede na dohodke storilo ljubljansko prebivalstvo v gospodarsko urejeni predvojni dobi v malo več nego jednom samem desetletju. To velja tudi tedaj, ako prištejemo celih 25% napredka le avtomatični izpopolnitvi priredbenega postopanja.

Za primerjalni preračun obremenjenosti z dohodnino, ki prihaja v tej črtici v poštrev le iz dohodkovno-socijalnega stališča, ne pa iz državno-finančnega, je uvaževati, da je bila izza l. 1913 dohodnina zvišana po noveli l. 1914 z uvedbo vojne doklade, z invalidskim davkom, 30%nim linearnim pribitkom ter s komorsko doklado ter da se je nominalni eksistenčni minimum pomaknil od 1200 K na 5000 Din, toda je pri tem realno za 71% za onim iz l. 1913. Zato je postal v

letu 1924 skoraj povsem obsoleten § 173, ki je pred vojno z znižanjem davčne stopnje služil cenzitom, ki njih dohodki niso presegali 2400 oz. 4800 K, in ki so morali skrbeti za večje število otrok. Medtem, ko se je pred vojno dohodninski odstotek le v najvišjih dohodkovnih stopnjah asimptotično bližal pet odstotkom, je današnji odstotek (z državnimi pribitki) dokaj višji in dosega v višjih stopnjah celo 25%. Po nastopni tabeli je znašala dohodnina in sicer l. 1924 z vsemi izza prevrata uvedenimi državnimi pribitki vred:¹⁾

l. 1913 oz. 1914)			l. 1924	
1. od	1.600 K (24.000 Din)	13.60 K t. j. 0.85%	3713 D	—15.47%
2. »	2.000 » (30.000 »)	20.— » » » 1.—%	5285 »	—17.62%
3. »	3.000 » (45.000 »)	40.— » » » 1.33%	9180 »	—20.40%
4. »	4.000 » (60.000 »)	60.— » » » 1.50%	13.900 »	—23.17%
5. »	5.000 » (75.000 »)	88.— » » » 1.76%	17.878 »	—23.84%
6. »	10.000 » (150.000 »)	228.— » » » 2.28%	37.778 »	—25.19%
7. »	50.000 » (750.000 »)	1760.— » » » 3.50%	182.048 »	—24.27%
8. »	100.000 » (1.500.000 »)	3920.— » » » 3.92%	345.790 »	—23.05%
9. »	200.000 » (3.000.000 »)	9300.— » » » 4.68%	793.940 »	—26.46%

Davčna razina je torej glede povprečnega odstotka, ki ga tvori dohodnina od dohodka, v primeru z l. 1913 14.45krat višja, glede cenzitov do letnega dohodka 45.000 Din pa, katerih je več nego tri četrtine vseh cenzitov, 16krat, je torej približno ravno tako visoka kakor cenovna razina. Ako primerjamo s predvojnimi davčnim odstotkom onega iz l. 1924, ki ustreza po vsej verjetnosti glede absolutne višine dejansko doseženih (popravljenih) dohodkov, se je dohodninska razina

¹⁾ V češkoslovaški republiki se je z uvedbo vojne doklade dohodninska obremenjenost ustalila leta 1925. kakor kaže naslednja tabela:

Od	7000 Kč znaša dohodnina	108 Kč ali	1.5 o/o
»	10.000 » » »	234 » »	2.3 »
»	15.000 » » »	522 » »	3.4 »
»	20.000 » » »	976 » »	4.8 »
»	50.000 » » »	4.001 » »	8.— »
»	80.000 » » »	17.591 » »	9.5 »
»	100.000 » » »	11.134 » »	11.— »
»	500.000 » » »	106.964 » »	21.— »
»	1.000.000 » » »	266.336 » »	26.— »
»	10.000.000 » » »	3.540.188 » »	35.— »

povspela na približno 14kratno višino, glede cenзитov z dohodki do 45.000 Din pa le na 988kratno višino.

Povsem drugačna pa je slika, ako primerjamo sedanjo dohodninsko obremenjenost z ozirom na absolutno višino predpisanih zneskov, izraženih v realni (nakupni) vrednosti. Dočim znaša v l. 1913 v Ljubljani vsota vseh dohodninskih postavk za 5338 cenзитov 360.655 K, tako da pride na cenзita povprečno znesek 67'51 K, znaša od dohodkov leta 1924 za davčno leto 1925 predpisana dohodnina 15,136.460 Din (1,009.097 zl. K), odpade torej na cenзita znesek 3957 Din (263'81 zl. K). Razina povprečne dohodninske obremenitve, ki pride na cenзita, se je torej nominalno zvišala 59krat glede na vse dohodninske zavezance, torej skoraj 4krat toliko kakor cenovna, realno pa ravno tolikrat. (V Češkoslovaški republiki se je do l. 1924 nominalno zvišala 35krat, realno pa 7krat). Ako se omejimo na stopnje dohodkov do 45.000 Din (3000 zl. K), v katerih je bilo l. 1913 le 65% vseh cenзитov proti 82% v l. 1924, je znašala l. 1913 za cenзita teh stopenj (3475 oseb) poprečna dohodnina le 17.21 zl. K). Leta 1924 pa so cenзiti z dohodkom do 45.000 Din plačali v l. 1925 kljub izločitvi državnega uradništva in telesnih delavcev zaradi znižanja realnega eksistenčnega minima 4,958.222 Din, t. j. 32'75% (proti 16% v l. 1913) vse predpisane dohodnine, torej poprečne dohodnine 1578 Din, t. j. cca 105 zl. K. Razina dohodninske obremenitve se je zvišala torej nominalno 93krat, realno pa 6krat. Primerjajmo še znesek dohodnine, ki pride na glavo (vsega prebivalstva). Ta je bil pred vojno za vse avstrijsko ozemlje 3'49 K, za Ljubljano pa okoli 8 K, l. 1924 v Ljubljani 283.95 Din. Razina dohodkovne obremenjenosti je porastla tako a) glede vsega bivšega avstrijskega ozemlja nominalno 81krat, realno pa 5'42krat, b) glede zgolj na Ljubljano nominalno 35krat, torej vsaj dvakrat višja nego cenovna razina.

Hočemo li videti, kako je s tem prizadeta davčna nosilna možnost, bi morali statistično primerjati poleg predvojnih razmer glede dohodkov udi glede stroškov z razmerami, za katere velja naša statistika. Pri tem bi bilo treba upoštevati še mnogo izprememb v celotni konstelaciji trajnih in razvojnih pogojev tako vsega ljubljanskega prebivalstva

kakor njegovih posameznih poklicnih sestavin. To pa zahteva dolgotrajnega študija in je v naših razmerah za posameznika neizvedljivo. Razmere glede dohodkov so za presojo davčne nosilne zmožnosti vsekako najvažnejše. Zato je treba opozoriti na to, da se razodeva glede dohodnine (toda le glede nje, medtem ko je glede večine drugih davkov, ki smo jih prinesli iz Avstrije, stvar ravno obratna) večja obremenjenost davčne nosilne zmožnosti že iz golega dejstva, da odpade realno v l. 1913 od 21,260.767 K skupnega dohodka vseh cenztov 360.655 K na dohodnino, v l. 1924 pa od realnega obdačenega dohodka 8,435.302 K na dohodnino znesek (realnih) 1,009.097 K. V pogledu na dohodke je torej zmanjšana nosilna zmožnost obremenjena z absolutno in relativno višjim davčnim bremenom, to pa ob številu cenztov, ki je zmanjšano za 29%. Neugodni premik razmer glede dohodkov kaže nadalje dejstvo, da se je pomnožil kosmati dohodek, dosežen v l. 1924 z zneskom 126,529.536 Din pri onem, ki je bil dosežen v l. 1913 z zneskom 21,260.767 K nominalno le 6krat, medtem ko je cenovni indeks porastel 15krat, dohodninski pa nominalno 93 (realno 6krat). Primerjajmo poprečni dohodek cenztita l. 1913 (v primerjalnih stopnjah za dohodke 1200—20.000 K) (v katerih je poprečna večina cenztov, in sicer l. 1913: 5246 in l. 1924: 2277), s poprečnim dohodkom cenztov l. 1924 (v kongruentnih skupinah 18.000 do 300.000 Din). Tu se pokaže, da odpade v l. 1913 na cenztita 3303 K, v l. 1924 pa po popravljeni tabeli o dohodkih (!) 43.959 Din, torej isti znesek, ki je po uradni statistiki v l. 1900 prišel na cenztita na vsem Kranjskem: Razina dohodkov je torej (ker računamo po popravljeni dohodkovni tabeli) nominalno dospela k večjemu na 13 in ne dosega cenovne. To velja seveda le glede poslovnega dela ljubljanskega prebivalstva, kajti glede drugih slojev razina glede dohodkov in s tem njih kupna zmožnost ni dospela tako visoko. Glede na dohodke je torej davčna zmožnost obremenjena dvakrat: z znižanjem poprečnega realnega dohodka in zvišanjem dohodninskih odstotkov; od znižanega dohodka se plača odstotno večji davek. Številčno seveda davčne nosilne zmožnosti ni moči izraziti, ker je zavisna tudi od več iracionalnih momentov, n. pr. od

patrijotizma, kulturne stopnje in od vsega, kar imenujemo duševno sfero razdobja. To vse velja seveda le glede dohodnine; kako je davčna nosilna zmožnost izrabljena od drugih davčnih vrst, je stvar za se. Sicer pa so gornje številke tudi prikaz, kako je prevzela dohodnina zaradi svoje tehnične elastičnosti povsem samogibne posle, da uravna in prilagodi državno gospodarstvo porastu nominalne razine cen in dohodkov, medtem ko se formalno manj elastične davčne vrste niso obnesle ob radikalno izpremenjenih razmerah, če že niso postale naravnost nerentabilne. Odpraviti trdote, s katerimi je ob izpremenjenih razmerah glede dohodkov dohodnina velik del davčne peze prevzela na sloje, ki so glede dohodkov slabši (ne le pri nas, marveč tudi v drugih državah, v tej meri, kakor se je v njih razbrzdala inflacija novčanic), je moči z uveljavljanjem višjega realnega eksistenčnega minima; le da imajo pri tem striktne potrebe državnega gospodarstva svojo zadnjo, četudi ne samostojno besedo. Z dohodnino je operacija lahka, zviševati donosnine, se pravi, danes boriti se s skoraj nepremagljivimi ovirami.

Iz uradne statistike v l. 1925 (od dohodkov leta 1924) plačanih davkov je posneti, da pride v naši državi na prebivalca 142 Din neposrednega davka. Minimalno je sicer to 8krat več nego je bila kvota, ki je v bivši Avstriji pred vojno odpadla na prebivalca (1477 K), pa ob relativno pomnoženih potrebah državnega gospodarstva še vedno za 37% manj. Predvojna, prebivalca zadevajoča kvota p o s r e d n i h davkov v znesku 3611 K je pač težko dosežena spričo zmanjšane nakupne zmožnosti 95% vsega prebivalstva kljub vsem novim taksam in trošarinam, to verjetno niti ne v Ljubljani. (Od kolikovnih in taksnih državnih dohodkov je padlo pred vojno v Avstriji na prebivalca n. pr. 895 K; po uradni statistiki se je v l. 1925 prodalo v Sloveniji taksnih vrednotnic za 64.516.009 Din; primerjanje zadevnih odstotnih oz. poprečnih vrednot pove, da rezultati niso primerljivi.)

Državno gospodarstvo se ne more oddaljiti glede materialnih izdatkov od realne cenovne razine. Zato se mora pojavljati razlika med porastom cenovne in porastom splošne davčne razine v neprestanih poskusih, ki streme za tem, da

se nadomesti nedostatek v državnih dohodkih z novimi davčnimi vrstami, z raznimi pribitki k obstoječim javnim dajatvam in s pritegnitvijo specijalno še ne izrabljenih virov za dohodke. Razlike se kažejo nadalje v poslabšani kakovosti državne uprave, v stalni neurejenosti budžetnega ravnotežja kljub vsej formalni uravnovešenosti ter v dosti znižani življenjski meri državnih nameščencev. Dokler se imenovane razine (glede cen dohodkov, davkov in tudi glede potroškov) ne snidejo na skupnem nivoju, ki ustreza naravnim njihovim relacijam, dokler se razlike med njimi v znatni meri ne približajo predvojnemu standardu, mora gospodarska kriza ostati permanentna prikazen. Primanjkljaj na eni strani se samogibno pokaže na drugi strani, razlike so podobne trem komunikačnim posodam. V razlikah med naravnimi in sedanjimi odnosi imenovanih razin so zgoščene vse gospodarske težave poslovne Ljubljane, v raznih razmerjih seveda v raznih poklicno - dohodkovnih slojih. Spraviti te tri razine v zdravo razmerje, na skupno črto, v kateri bi se križale vse tri naenkrat, t. j. uravnovesiti sistem finančnih števil (davkov, taks, železniških, carinskih i. dr. tarifov, sodnih pristojbin itd.) s sistemom gospodarskih števil (cen, dohodkov, donosov itd.) pa ni naloga velikopoteznih akcij, tembolj pa podrobnega reševanja specijalnih gospodarskih težavic, ene za drugo in v sistematični zvezi, je naloga podrobnega in potrpežljivega dela, z racionalizacijo zasebnega podjemanja in ekonomizacijo državne uprave. Za takšno sistematično delo pa je treba merila, pregleda in pri-gleda, je treba možnosti, vsak čas izmeriti stopnje izvršenega napredka in oddaljenosti od cilja, primerjati stanje s stanjem in popravljati smernice. Vse to pa nudi statistika, podrobna statistika krajevnih, strokovnih, poklicnih itd. razmer, kakor tudi državna centralna statistika, ako se vrši sistematično in ob pravem času. Njena boniteta je seveda po večini zavisna od splošne kulturne stopnje, kajti taka statistika zahteva uvidnega sodelovanja vsega prebivalstva oz. prizadetih njegovih plasti.

Razvrstitev ceniztov in njih dohodkov po posameznih vrstah poklicev oz. po glavnih virih dohodkov razodeva predvsem, da so produktivni poklici zastopani s 3080 ceniziti, t. j.

z 80·53%, svobodni pa zgolj s 745 cenzi, t. j. z 19·47%. Na prve pride (nepopravljeni) skupni dohodek 93,388.000 Din, t. j. 78·71%, na druge pa skupni (nepopravljeni) dohodek 26,422.411 Din, t. j. 21·29%. Po posameznih poklicnih strokah se (po reducirani tabeli) porazdele skupni dohodki takole:

a) Produktivni poklici.	Štev. cenzi	Obdani dohodek	v % skupnega dohodka
1. Poljed. i. rudarstvo .	183	4,299.577 Din	3·46
2. Obrt in industrija :			
a) Obrt	1053	19,666.814 »	15·84
b) Industrija	232	11,626.129 »	9·37
3. Trgovina in promet :			
a) Blagovna trgovina . .	1042	38,343.711 »	30·89
b) Promet	98	2,054.208 »	1·65
c) Bančna služba	327	14,502.232 »	11·69
č) Hraniln. in pos. služba .	75	4,462.960 »	3·59
d) Zavarovalniška služba .	70	2,732.501 »	2·22
Produktivni poklici skupaj . .	3080	97,688.132 Din	78·71

B) Svobodni poklici.

1. Svobodni poklici v ožjem smislu :			
a) Pravniška praksa	82	5,323.040 Din	4·29
b) Zdravništvo	87	3,404.301 »	2·74
c) Poduk, tehn. umetn. itd. .	96	2,572.821 »	2·08
2. Javna služba :			
a) Avtonomna	154	5,215.555 »	4·20
b) V korpor. in pod. družbah	58	2,469.283 »	1·99
3. Imetniki rente :			
a) Iz poslopij	72	1,425.099 »	1·15
b) Iz glavnice	95	2,229.248 »	1·79
4. Državni uradniki s postran. dohodki . . .	101	3,783.064 »	3·05
Svobodni poklici skupaj . . .	745	26,422.411 »	21·29
Produktivni in svobodni poklici skupaj	3825	124,110.543 Din	100·—

Cenziti, ki njih dohodek poteka iz raznih virov dohodkov, so uvrščeni v gornje poklicne stroke po glavnem dohodku ali po poklicu, ki mu morajo posvečati večji del svojega časa.

Če porazdelimo po poklicih specijalizirane skupne dohodke na posamezne stopnje dohodkov, vidimo, da imajo produktivni poklici prilično dobro zasedeno še stopnjo od 150.000 do 200.000 Din, svobodni poklici pa le še ono od 75.000 do 100.000 Din, da so torej prvi vobče za dve (in sicer veliki) dohodkovni stopnji pred drugimi. V vrstah dohodkov preko 200.000 Din je zastopanih še 5 vrst produktivnih poklicev z 39 cenziti (rudarstvo s 4, industrija s 4, blagovna trgovina s 25, bančna služba s 4, posojilniška služba z 2) s skupnim (nepopravljenim) dohodkom 11.333.473 Din, t. j. 9,12% celokupnega dohodka vseh cenzitov. Svobodni poklici so v stopnji dohodkov nad 200.000 Din le še s 5 cenziti. Njih skupni dohodek znaša 1.362.781 Din, t. j. 1,09% celokupnega dohodka vseh cenzitov. Dohodek 150.000 Din prekoračijo zastopniki svobodnih poklicev (8 po številu) le kot izjeme; te izjeme so brez izjeme zgolj juristi. Drugi svobodni poklici so zastopani z najvišjimi dohodki le še v stopnji dohodkov od 100.000 Din do 150.000 in še tu samo s 4 zastopniki, in sicer trije z glavnim dohodkom iz glavniške in eden z glavnim dohodkom iz fundirane (hišne) imovine. Najvišja stopnja, kamor segajo z večjim številom svobodni poklici v ožjem smislu, je od 75.000 Din do 100.000 Din, pa še v tej so svobodni poklici zastopani le s 14 cenziti, med katerimi so 4 drž. uradniki s postranskimi dohodki. Obubožano gospodarstvo in v dohodkih oslabela družba odplača kakor povsod drugod seveda tudi v Ljubljani vobče v dosti višji meri produktivne poklice. Medtem ko so pred vojno bili v Ljubljani prod. in svobodni poklici v vseh stopnjah dohodkov, razen v najvišjih, enaki in je v tem pogledu vladalo nekako ravnovesje, razodevajo gornje številke, da so po vojne razmere delež svobodnih poklicev na celotnem dohodku prebivalstva zelo znatno znižale. V primeru z današnjimi razmerami so bili v vrstah dohodkov od 7000—10.000 K (100.000—150.000 Din) pred vojno zastopniki svobodnih poklicev šte-

vilčno dobro zastopani, zastopniki produktivnih poklicev pa dosti slabše, danes je ravno narobe.

Kako se porazdeli glavna vsota celokupnega dohodka vseh cenztov z delnimi vsotami, ki presegajo znesek 500.000 Din in ki pridejo na posamezne vrste poklicev v posameznih stopnjah dohodkov, kaže nastopna tabela:

Skupni dohodek	Vrsta poklica	Stopnja dohodkov	Število cenztov	Rektificiran dohodek	
10,815.023	obrt	5— 25.000	858	17,000.000	Din
9,471.196	blag. trg. . . .	25— 50.000	266	12,000.000	»
8,169.286	» »	5— 25.000	598	12,000.000	»
5,493.369	» »	50— 75.000	95	6,800.000	»
4,975.368	obrt	25— 50.000	146	6,000.000	»
4,928.235	blag. trg. . . .	nad 300.000	11	6,000.000	»
4,688.290	banke	25— 50.000	130	5,000.000	»
3,624.142	industrija . . .	25— 50.000	102	4,000.000	»
3,436.253	jav. avt. sl. . .	25— 50.000	98	4,000.000	»
2,985.529	blag. trg. . . .	100—150.000	25	3,700.000	»
2,674.765	banke	50— 75.000	43	3,300.000	»
2,570.942	»	5— 25.000	120	3,000.000	»
2,249.250	drž. uradn. . . .	25— 50.000	62	3,000.000	»
1,952.235	blag. trg. . . .	75—100.000	22	2,500.000	»
1,841.869	industrija . . .	50— 75.000	27	2,250.000	»
1,830.471	blag. trg. . . .	200—250.000	8	2,250.000	»
1,814.412	» »	150—200.000	11	2,250.000	»
1,714.083	obrt	50— 75.000	29	2,200.000	»
1,704.073	zdravništvo . .	25— 50.000	47	2,100.000	»
1,698.978	blag. trg. . . .	250—300.000	6	2,100.000	»
1,492.843	banke	75—100.000	17	1,800.000	»
1,462.000	industrija . . .	5— 25.000	67	1,800.000	»
1,413.632	prav. praksa . .	25— 50.000	38	2,500.000	»
1,356.689	industrija . . .	100—150.000	13	1,700.000	»
1,278.496	polj. in rud. . .	5— 25.000	145	2,900.000	»
1,250.627	posojilnice . .	25— 50.000	33	1,500.000	»
1,141.375	zavarovalnice .	25— 50.000	33	1,350.000	»
1,140.694	posojilnice . . .	50— 75.000	18	1,350.000	»
1,136.703	industrija . . .	75—100.000	13	2,400.000	»
1,094.980	banke	100—150.000	9	1,500.000	»

Skupni dohodek	Vrsta poklica	Stopnja dohodkov	Število cenzitov	Rektificiran dohodek	
1,078.092	industrija . . .	150—200.000	6	1,350.000	Din
1,053.250	korp. služba .	25— 50.000	29	1,300.000	»
1,007.390	poduk, teh. itd.	25— 50.000	31	1,250.000	»
947.157	obrt	75—100.000	11	1,200.000	»
930.134	avt. služba . .	5— 25.000	43	1,200.000	»
927.171	poduk, umetn.	5— 25.000	54	1,200.000	»
904.482	pravn. praksa .	50— 75.000	15	1,250.000	»
883.099	promet	5— 25.000	74	1,000.000	»
879.177	nalož. glavnica	5— 25.000	70	1,100.000	»
839.419	pravn. praksa .	100—150.000	7	1.500.000	»
803.663	drž. urad . . .	50— 75.000	13	900.000	»
801.900	polj. in rud. . .	25— 50.000	24	900.000	»
787.078	» » » . .	nad 300.000	2	?	
750.157	banke	nad 300.000	2	?	
746.720	promet	25— 50.000	21	850.000	»
728.785	obrt	100—150.000	6	900.000	»
701.931	banke	150—200.000	4	?	
679.868	avt. služba . .	50— 75.000	11	800.000	»
662.379	industrija . . .	nad 300.000	2	?	
653.582	zdravn. praksa	50— 75.000	11	800.000	»
652.451	pravn. praksa .	nad 300.000	2	?	
585.814	posojilnice . .	100—150.000	5	700.000	»
547.130	polj. in rud. . .	100—150.000	5	700.000	»
539.300	» » » . . .	250—300.000	2	?	
537.194	nalož. glavnica	25— 50.000	16	600.000	»
528.324	banke	250—300.000	2	?	
526.657	hišni posestn. .	5— 25.000	54	600.000	»
522.241	zavarov. . . .	5— 25.000	24	600.000	»

V nadaljnjih manjših vsotah dohodkov so dohodki pomožnih sil zasebnih uradnikov in dohodki vodilnih sil v industriji, bankarstvu in pravniški praksi, ki so zastopani v posameznih vrstah le še z enim samim cenzitom ali z dvema, reprezentanti višjih vrst srednjega stanu in premožnjakov v slovenskem stilu. Gornje skupne svote dohodkov se morajo popraviti seveda z raznimi nujno subjektivno pobarvanimi rektifikacijskimi pribitki.

V statistiko glede dohodkov poslovne Ljubljane spada vsekakor vsaj opomba o dohodkovnih razmerah onih podjetij, ki so zavezana javnemu polaganju računov, četudi se pojem njih bilančnega čistega prebitka (dobička) ne krije s pojmom čistega dohodka, ki je merodajen za odmero dohodnine in gornjih naših izvajanj.

Od 120 takih podjetij (delniških družb, družb z o. z. in zadrug), ki imajo svoj sedež v Ljubljani in so utegnile za bilančno leto 1924 sestaviti računske zaključke, jih izkazuje 29! izgubo v skupnem iznosu 12,261.098 Din; ostalih 91 pa porazdelimo na 4 vrste in sicer:

Vrsta podjetja	Štev. podjetij		v o o dob.
1. Trboveljska pr. dr.	1	38.530.792	. . 54
2. Denarni zavodi z dobičkom nad 2,000.000 Din	4	17,164.381	. . 24
3. Vsi drugi denarni zavodi	18	2,651.005	. . 4
4. Trgovska in industrijska podjetja	69	12,892 128	. . 18
Skupaj		71,238.306	Din

Med temi podjetji je (s Trboveljsko družbo) 6 takih industrijskih in trgovskih družb, ki imajo v Ljubljani le sešez (pisarno), medtem ko so njih obratovališča izven ljubljanske okolice. Na ta podjetja odpade skupni čisti dobiček 40,547.929, tako da pride na trgovska in industrijska podjetja, ki so zavezana javnemu polaganju računov in imajo v Ljubljani oz. ljubljanski bližnji okolici svoja obratovališča, le skupni dobiček 10,874.991 Din.

Ako razvrstimo podjetja, ki izkazujejo dobiček, v stopnje dohodkov, dobimo to-le sliko:

Stopnja dohodkov	Štev. podjetij
1. Do 1000 Din	10
2. Od 1000 do 25.000 Din	36
3. Od 25.000 do 50.000 Din	9
4. Od 50.000 do 100.000 Din	7
5. Od 100.000 do 200.000 Din	8
6. Od 200.000 do 500.000 Din	8

7. Od 500.000 do 1.000.000 Din	6
8. Od 1.000.000 do 2.000.000 Din	0
9. Od 2.000.000 do 3.000.000 Din	2
10. Nad 3.000.000 Din	5

Uradna izprememba upravnih odločb.

Dr. Henrik Steska, član upravnega sodišča.

Že v rednem postopanju o pritožbah opazamo, da pritožno oblastvo o priliki pritožbe ne pretresa izpodbijane odločbe nižjega upravnega oblastva zgolj toliko, kolikor je izrek te odločbe z navedbo merodajnih činjenic v pritožbi (pritožne točke) izpodbijan. Pritožno upravno oblastvo mora namreč uradoma ne le dognati, ali ne trpi morda pritožba sama na bistvenih formalnih hibah, marveč mora, ako ni takih hib, tudi že po službeni dolžnosti preiskati:

a) ali ne trpi prvostopno upravno postopanje na takih nedostatkih, zavljo katerih izpodbijana odločba nima obvezne moči, kakor nepristojnost prvostopnega upravnega oblastva ali zastaranje protipravnega dejanja ali javnopravna obveznost oziroma

b) ali ne trpi to postopanje na takih nedostatkih, da brez njih ugotovitve ni moči presoditi, ali so pritožne točke upravičene (n. pr. ako se izkaže potreba, da se odpravijo protislovja v stanju stvari ali izpopolni nepopolno stanje stvari).

Poleg tega sme pritožno upravno oblastvo iz lastnega nagiba, ne da bi bila zato dolžnost, z ozirom na oficijozni značaj upravnega postopanja tudi brez omejitve na pritožne točke (razloge, zaradi katerih smatra pritožnik izpodbijani izrek za nepravilen), pretresati upravni akt iz javnih interesov ali ker ni stvarnih ali pravnih pogojev za izdajo zadevnega še ne pravomočnega upravnega akta sploh.

Ako ne nasprotujejo temu pravice drugih oseb, se upravičenemu oblastvu ni niti treba omejiti na pobijani del izreka v izpodbijani odločbi, koje izrek obsega več samostalnih delov.

Izven pritožnega postopanja pa je zlasti važno, ali sme višje upravno oblastvo formalno pravno močne odločbe, s katerimi je kdo pridobil pravico, brez posebnih nujnih razlogov izpreminjati ali uničiti. Pravna varnost v pravni državi nujno zahteva, da izrek upravnega oblastva ob neizpremenjenem stanju stvari po možnosti popolnoma drži, potem, ko je postal formalno pravnomočen t. j. za stranke neizpodbojen. Le povsem izjemoma sme oblastvo, ki je v poslednji administrativni stopnji odločalo, ali pa stvarno pristojno višje oblastvo tako odločbo izpremeniti ali pa izreči, da so nične.

Izprememba pravnomočne odločbe, s katero je kdo pridobil pravico, bi bila brez posebnega izrečnega zakonskega pooblastila dopustna le toliko, kolikor je to neizogibno in neobhodno potrebno za odstranitev neprilik, ki ogražajo življenje in zdravje ljudi ali zaradi odvrčanja težkih narodnogospodarskih škod. Za ničeno pa je izreči odločbo, ako jo je izdalo nepristojno oblastvo ali nepravilno sestavljeno kolegijalno oblastvo ali ako bi odločba nasprotovala kazenskemu zakonu ali ako je odločba neizvedljiva in končno, ako trpi odločba na takem nedostatku, ki mu zakonit predpis preti z ničnostjo. Samo z na ta način, le deloma omiljeno vezanostjo pristojnih oblastev na formalno pravnomočne lastne akte ali akte podrejenih oblastev se zavarujejo obenem pridobljene pravice in pravna varnost; kakor tako so tudi zadostno zaščiteni javni interesi, ki merijo na varovanje zakonitosti v upravi in na odpravo škode, zvezane z izvrševanjem pravic, škodljivih javni blaginji.

Včasih se pa v upravnem postopku težko določi, ali je postala odločba formalno pravnomočna ali ne. To velja zlasti za slučaj nepravilnega ali nepopolnega pouka o pravnih lekiih. Za občna upravna in državna policijska oblastva (sreski poglavar, mestni magistrat, policijska direkcija in policijski komisarijat oziroma veliki župan) ureja to vprašanje zakon od 12. maja 1896, drž. zak. št. 101 o pravnih lekiih v zvezi s čl. 18. zakona od 17. maja 1922 o državnem svetu in upravnih sodiščiih. Drugi in tretji odstavek § 3 omenjenega občnega zakona o pravnih lekiih je uporabljati pri ne-

pravilnem pouku o pravnih lekii, četrti odstavek tega para-grafa pa pri opuščnem pouku ali pri nepopolnem pouku.

Ako prvostopna odločba sploh nima pouka o pravnih lekii, ali ako je pouk nepopoln in nima podatkov o pritožnem roku ali o oblastvu, pri katerem je pritožbo vložiti, sme stranka v prvi vrsti pač a) v roku in pri oblastvu, ki sta predvidena v zadevnih posebnih upravnih predpisih ali, ako takih posebnih predpisov ni, ki sta predpisana v občnem zakonu o pravnih lekii, vložiti redno meritano pritožbo zaradi tega, ker je izpodbijana odločba kršila pritožnikove subjektivne pravice ali v zakonu osnovane neposredne interese. Stranka sme pa tudi b) v roku in pri oblastvu, ki jih subsidijarno predpisuje navedeni občni zakon o pravnih lekii, s posredno zgolj formalno pritožbo zahtevati, da drugostopno upravno oblastvo nedostatno prvostopno odločbo razveljavi in da nato prvostopno upravno oblastvo izda svojo odločbo na novo, z zadostnim poukom o pravnih lekii.

Drugače je postopati, kadar je pouk nepravilen v tem, da je naveden krajši ali daljši nego zakoniti pritožni rok, ali da je pomotno navedeno oblastvo, pri katerem je vložiti pritožbo, bodisi da po zmoti izključuje dopustnost pritožbe sploh, bodisi da pomotno pripušča vložitev pritožbe. V prvih treh slučajih je a) predvsem možno, da stranka kljub nepravilnosti pouka o pravnih lekii vendarle v zakonitem roku in pri pristojnem oblastvu vloži pritožbo. Ker ima zakon o pravnih lekii le namen, da ščiti stranke pred nezakrivljenimi škodami, zbog tega v takih slučajih ni potrebno, da razveljavi drugostopno upravno oblastvo prvostopno odločbo že uradoma zaradi nepravilnosti pouka o pravnih lekii in naroči prvostopnemu oblastvu, da izda novo, s pravilnim poukom o pravnih lekii opremljeno odločbo. Drugostopno oblastvo naj tukaj kar meritorno odloči, kolikor ne gre za druge bistvene formalne nedostatke.

b) Nepravilni pouk o pravnih lekii pa utegne stranko tudi zavesti, da vloži zaradi napačne navedbe daljšega nego zakonitega roka pritožbo šele po preteku zakonitega roka, a vendar še v teku zmotoma navedenega daljšega roka ali da

zaradi napačne navedbe oblastva, pri katerem bi bilo treba pritožbo vložiti, pritožbo vloži pri zmotoma navedenem oblastvu ali da vsled pomotne pripustitve pritožbe, kadar pritožba sploh ni dovoljena, vloži pritožbo na način, predviden v nepravilnem pouku o pravnih lekii. V takih slučajih mora drugostopno oblastvo že po službeni dolžnosti odrediti, da izda prva stopnja novo odločbo s pravilnim poukom o pravnih lekii.

c) Kadar pritožba ni vložena niti v zakonitem roku in pri pristojnem oblastvu, niti na način, ki ga čeprav zmotoma navaja nepravilni pouk o pravnih lekii, takrat seveda se ne sme razveljaviti prvostopna odločba, marveč je pritožbo zavrniti kot nedopustno zaradi formalne nedostatkosti pritožbe same.

d) Ako je prvostopno oblastvo po zmoti izključilo dopustnost pritožbe, pritožba pa je morda kljub temu vložena, a ne v zakonitem roku in pri pristojnem oblastvu, potem je troje mogoče. Predvsem je v roku, predpisanem v čl. 21. zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih možna tožba na upravno sodišče, ker se je upravno oblastvo izreklo, če tudi zmotoma, za poslednjo administrativno stopnjo v zadevni stvari. Upravno sodišče bi moralo povodom take pravočasne tožbe smiselno uporabiti predpise občnega zakona o pravnih lekii in izpodbijano prvostopno odločbo z ozirom na nepravilni pouk o pravnih lekii razveljaviti zaradi nedostatnega postopanja. Če pa je kljub nepravilnemu pouku o pravnih lekii pritožba vložena, čeprav ne v zakonitem roku in pri pristojnem oblastvu, a vendar še v roku in pri oblastvu, ki jih subsidiarno predvideva občni zakon o pravnih lekii, mora drugostopno oblastvo že po službeni dolžnosti odrediti, da izda prva stopnja novo odločbo s pravilnim poukom o pravnih lekii. Kadar pa pritožba na drugo upravno stopnjo ni vložena na način, kakor ga subsidiarno predpisuje občni zakon o pravnih lekii, ali kadar tu omenjena tožba na upravno sodišče ni vložena v roku, predpisanem v zakonu o državnem svetu in upravnih sodiščih, takrat je tako pritožbo oziroma tožbo kratkomalo zavrniti kot formalno nedostatno.

Podobno kakor navedeni zakon o pravnih lekii iz leta 1896 urejajo vprašanje nepravilnega in nepopolnega pouka o pravnih lekii glede odločb avtonomnih oblastev štajerski de-

želni zakon od 26. marca 1909 dež. zak. št. 33, koroški deželni zakon od 14. septembra 1911 dež. zak. št. 44 in kranjski deželni zakon od 7. septembra 1912 dež. zak. št. 62.

Bistveno drugačne so pa odredbe deloma še danes veljavnega zakona od 19. marca 1876. drž. zak. št. 28 glede rokov za uveljavljanje pravnih lekov zoper razsodbe in odloke organov finančne uprave.*

Presoja policijskih kazni po upravnem sodišču.

Dr. Henrik Steska, član upravnega sodišča.

Vsled izrečnega predpisa § 48. avstr. zakona o upravnem sodišču so bile izločene iz pristojnosti dunajskega upravnega sodišča tudi vse kazenskopolijske stvari dotlej, dokler ne bi izšel kazenskopolijski zakonik. V stari Avstriji pa sploh ni prišlo do takega kazenskopolijskega zakonika. V našem zakonu o državnem svetu in o upravnih sodiščih ni take omejitve glede kazenskopolijskih stvari. Vendar je to dejstvo le malo znano in odvrčajo poprejšnji predpisi še sedaj marsikoga od tožbe na upravno sodišče v kazenskih policijskih stvareh. Tudi je dokaj razširjeno mnenje, da gre pri kazenskopolijskih stvareh za stvari prostega preudarka. V teh stvareh pa po čl. 19. zakona o državnem svetu in o upravnih sodiščih ni do-

* Slovstvo:

Volkar: Das administrative Rechtsmittelverfahren 1887;

Petrin: Leitfaden des Verwaltungsverfahrens, 1917 (pag. 38 sl.);

Fleiner: Institutionen des deutschen Verwaltungsrechtes, 1919 (pag. 186 sl.; 225 sl.);

Herrmann - Herrmann: Grundlehren des Verwaltungsrechtes, 1921 (osmo poglavje);

Tezner: Die rechtsbildende Funktion der österreichischen verwaltungsgerichtlichen Rechtssprechung. IV. knjiga, 1922;

Merkel: Die Lehre von der Rechtskraft, 1923;

Kelsen: Allgemeine Staatslehre; 1925 (pag. 149, 300);

Mannlicher - Coreth: Die Gesetze zur Vereinfachung der Verwaltung; 1926 (pag. 67, sl. 74 sl.).

pustna tožba na upravno sodišče. To naziranje ne drži. Stvar prostega preudarka je sicer vprašanje, kakšno kazen je treba odmeriti v okviru zakonskih odredb o načinu in višini kazni, nikakor pa ni stvar prostega preudarka vprašanje o pravilnosti postopanja, kakor ne vprašanje o prosti oceni dokazov ob jasno določenih abstraktnih znakih delikta. Člen 19. točka 3. upravnosodnega zakona odreja edinole, da tožba na upravno sodišče ni dopustna v stvareh, kjer in kolikor so upravna oblastva po pozitivnem pravu upravičena odločati po prostem preudarku. S tem, da sme upravno oblastvo po prostem preudarku določiti višino in morda tudi vrsto kazni, pa nikakor ni odrejeno, da bi smelo postopati po prostem preudarku.

a) tudi pri ugotovitvenem postopku, namreč pri ugotavljanju stanja stvari t. j. onih konkretnih činjenic, potrebnih za podvajanje pod abstraktno pravno normo o deliktu, ako imamo predpise o postopanju, dalje

b) pri oceni ugotovljenih činjenic z ozirom na abstraktne znake delikta (vprašanje krivde) in

c) pri odmeri kazni, kolikor ta ne sme prekoračiti zakonitih predpisov o vrsti in višini kazni.

Pod b) omenjene ocene ugotovljenih činjenic in torej o krivdi nikakor ni zamenjati s prostim preudarkom, kajti abstraktni predpis o kaznivem dejanju vsebuje jasno določene znake vedenja in vladanja oseb, ki ga je smatrati za kaznivega in gre le za podvajanje stanja stvari (dolnji pojem), ugotovljenega s pomočjo dokazov, pod abstraktno pravno normo, ki predpisuje znake dotičnega delikta (gornji pojem). Nikakor ne gre, da bi smelo upravno kazensko oblastvo le oziraje se na občo blaginjo ali celo kar samovoljno se izreči za krivdo ali nekrivdo, ako so v dokazilnem postopku ugotovljene take činjenice, zbog kojih se to konkretno stanje stvari da nedvomno podvajati pod višji abstrakten pojem določenega delikta. Takozvana »prosta« ocena dokazov pa se nanaša le na ugotovitev stanja stvari in ne na podvajanje stanja stvari pod abstraktno normo. Ta svoboda je le v tem, da razsojajoče oblastvo pri oceni vsega dokazilnega materiala ni vezano na posebna pravila, marveč da določne, za podvajanje pod abstraktno pravno normo o deliktu potrebne činje-

nice smatra po lastnem prepričanju za dognane ali ne. To pa ni noben prost preudarek, marveč je možna le ena res zakonita rešitev tega vprašanja in se z napačno oceno dokazov more kršiti tudi subjektivna pravica obdolženčeva.

O prostem preudarku bi se smelo govoriti le, ako abstraktna pravna norma (gornji pojem) z ozirom na pre-splošne znake (kakor n. pr. obča blaginja, lokalni interes, krajevna potreba, moralna ali strokovna zanesljivost), sama ni dovolj določena in jasna in mora upravno oblastvo samo s svojimi izkustvi izpopolniti dotično abstraktno normo. V teh slučajih resničnega prostega preudarka bi pravnik edino le na osnovi svojega juridičnega znanja, ki ga je moči znanstveno presojati glede pravilnosti, ali na osnovi obče dostopnega izkustva, ki se da istotako kontrolirati, ali tudi s pritegnitvijo izvedencev nikakor ne mogel te norme neposredno uporabljati in konkretne činjenice pod tako normo podvajati. Pri deliktih pa že z ozirom na obče veljavno in pojmovno potrebno osnovno načelo »nulla poena sine lege« ne moremo domnevati, da bi smelo šele kazensko oblastvo ob priliki kazenskega postopanja abstraktne znake delikta točneje določiti.

Kar se tiče kazni, je ta včasih točno določena in upravno oblastvo nima pri odmeri kazni prav nobene izbire. Večinoma pa je prepuščeno oblastvu, da v ožjih ali širših mejah izbere kazen, ki se mu z ozirom na olajševalne in obtežilne okoliščine in na imovinske in rodbinske prilike dozdeva primerna izmed več zakonito dopustnih možnosti. Tukaj opazamo, da nobena izmed teh možnosti ne krši subjektivnih pravic obsojenca. Prva in druga upravna stopnja odločata pri odmeri kazni resnično po prostem preudarku, ker zavisi njun ukrep pri določevanju kazni ne le od logičnih sklepov, ki jih moremo jasno zasledovati, ampak še od cele vrste imponderabilij, ki jih ni moči točno in nedvoumno pretehtati glede pravilnosti. Kolikor je nižje upravno oblastvo višino in vrsto kazni določilo v okviru zakonitih odredb, obsojencu torej ni moči trditi, da bi bil prikrajšan v svojih pravicah, in višje upravno oblastvo postopa glede tega vprašanja zopet po prostem preudarku. Ker tudi drugostopno upravno oblastvo v tem oziru ne more kršiti obsojenčevih pravic, marveč le tak v zakonu osnovan nepo-

srednji osebni interes, glede katerega odloča upravno oblastvo po svobodnem preudarku, zbog tega tudi glede odmere kazni v okviru zakona ne more biti dopustna tožba na upravno sodišče. Upravno sodišče sodi namreč v smislu št. 18 in 19 zakona o drž. svetu in o upravnih sodiščih le o kršitvah subjektivnih pravic ali takih, v zakonu osnovanih neposrednih osebnih interesov, glede katerih upravno oblastvo ne odloča po prostem preudarku.

Zoper policijske kazni upravnega oblastva prve stopnje je v različnih rokih dopustna pritožba na višje upravno oblastvo in zoper odločbo drugostopnega upravnega oblastva tožba zaradi kršitve materialnih in formalnih pravic na upravno sodišče. Od sreskega poglavarstva, od mestnega magistrata, od policijske direkcije ali policijskega komisarijata gre pritožba na velikega župana, od tega pa tožba na upravno sodišče. Od župana občine, ki kaznuje kolegijalno z dvema občinskima svetovalcema, gre pritožba na sresko poglavarstvo, od tega pa tožba na upravno sodišče. Zoper kazenske razsodbe oblastnega inspektorja dela gre pritožba neposredno na ministrstvo socialne politike (zakon o inspekciji dela čl. 6 in 23 in zakon o zaščiti delavcev čl. 125), zoper ministrovo odločbo pa tožba na državni svet.

Kolikor so v kazenskem postopanju občin upravnih ali policijskih oblastev prve stopnje dovoljeni kazenski nalogi brez predhodnega instrukcijskega postopka, imajo ti nalogi značaj začasnega ukrepa in se šele za slučaj ugovora proti njim prične redno kazensko postopanje v prvi upravni stopnji.

V izjemnih slučajih (čl. 200 zakona o zavarovanju delavcev) gre zoper kazensko razsodbo upravnih oblastev prve stopnje pritožba na okrajno sodišče, vsled česar ne more priti do upravnosodne tožbe.

Razgled po pravniških revijah.

Gerichtszeitung (Dunaj) 1925. Vedno bolj se kaže v tem časopisu nastajajoča razlika med pravnim stanjem v Avstriji in pri nas. Člankov, ki imajo še sedaj pomen tudi za nas, je že komaj polovica, od ostalih pa jih je že precej takih, ki nas že niti najmanj ne zanimajo, ker obravnava vajo prav subtilna vprašanja posebnih tamošnjih zakonov. Prva številka je obravnavala samo eno vprašanje, posvečena je bila zopet reformi bračnega prava. Za uvod je prinesla od dr. B. Kafke: »Das tschecho-slowakische Ehescheidungs- und Ehetrennungsrecht« (str. 1.), dva druga članka pa propagirata razvezo bračne vezi, kar naj določi zakon i. s. dr. A. Lenhoff »Richtlinien einer Ehe-rechtsreform« (str. 4.) in dr. K. Satter: »Entwicklungsstufen des Ehescheidungsrechtes« (str. 8.). V neki poznejši številki pa zatrjuje dr. E. Hoffmansthal: »Leichte Trennbarkeit der Ehe und Minimalprogram« (str. 61), da boj za razvezo ni boj zoper prvi brak, ki je ločen in je že s tem oropan svoje vsebine, marveč boj za drugi brak. — Dr. A. Fried v članku: »Zur Lehre von der Rangordnung für die Verpfändung« (str. 24) zanika vprašanje, da je možna zaznamba vrstnega reda še potem, ko je že izvršena vknjižba zastavne pravice. — Vprašanje »Ist Streik ein Entlassungsgrund?« (str. 49) pisatelj dr. R. Schneider potrjuje. Z istim vprašanjem se pečata tudi dr. S. Camuzzi (str. 109) in dr. S. Grünberg (str. 113), ki pobijata samo nekatera izvajanja Schneiderja, ki jih je izprožila nova avstrijska zakonodaja. — Dr. L. Finkler: »Ist die Fruchabtreibung nach österreichischem Rechte strafbar?« (str. 58) pravi da ne, ker ščiti zakon samo živo in samostojno bitje, moderna biologija pa je dognala, da embrio v nobeni razvojni stopnji ni živo bitje. Glej pa dopis k temu na str. 93. — Dr. E. Fischer-Colbrie: »Über die Geltendmachung beschränkter Haftung seitens des Erben nach österr. Rechte« (str. 72). Dedič mora ugovarjati že v pravdi, ne šele v izvršilnem postopanju, da jamči samo pro viribus hereditatis. — Nasproti dosednji teoriji in praksi odgovarja dr. G. Reif na vprašanje: »Sind die Gewährfristen des § 933 ABGB von Amts wegen wahrzunehmen« (str. 75), zanikalno. — Trije članki dr. L. Fischmann: »Radio und Urheberrecht« (str. 124), dr. A. Abel: »Rundfunk und Urheberrecht« (str. 145) ter dr. A. Seiler: »Rundfunk und Urheberrecht« (str. 180) obravnavajo vprašanja, ali in koliko je zaščiten avtor tudi napram objavljajanju literarnih in glasbenih del po radiju, zlasti ali je dopustno recitiranje že objavljenih del, uprizoritev dram, petje in godba. — Nasproti Krasno-polskemu in Ehrenzweigu dokazuje dr. M. Hantsch: »Erbhöferecht (Nachgiebiges Recht)« (str. 134), da je po veljavnih zakonih domačijsko pravo jus cogens. — Vprašanje, razvidno iz naslova »Ist auf das Rechtsverhältnis des Mieters zu dem von

seinem Vorgänger aufgenommenen Untermieter § 1120 ABGB anwendbar« (str. 137) pisatelj dr. H. Schnek zanika. — Pravno stališče novega tipa »Der Ausgleicher« (str. 163), ki so ga poklicale v življenje nesolidne gospodarske razmere, razmotriva dr. R. Gutmann. — V zaščito časti predlaga dr. E. Hofmansthal: »Wirksamer Ehrenschatz« (str. 169) naj se ustanove posebna državna »častna razsodišča«, katerih naloga bodi, da preiščejo dotično častno zadevo in nato javno izrečejo (publicirajo), ali je razžaljenje podano ali ne, ali je bilo izrečeno v dobri ali slabi veri, ali pa celo namenoma in kdo se je pregrešil. Kazensko sodišče naj stopi v akcijo le na podlagi posebnega pooblastila, izdanega od častnega razsodišča. — Dr. M. Klärman: »Das Recht des gesellschaftlichen Treuhänders« (str. 170) razmotriva razmerje in pravno stališče zaupnika »družbe« v različnih položajih. — Dr. A. Fried: »Sozietätsverhältnis und Einstweilige Verfügung« (str. 177) obravnava dva primera začasnih odredb iz družbinega razmerja, ko se namerava zahtevati razdružitev ali pa se zatrjuje solastnina na družbeni imovini. — Dr. O. Lachmayer: »Zur Praxis des § 176 I b St. G.« (str. 184) vprašuje, kako naj se kvalificira tatvina, ki jo je zagrešil že dvakrat radi tatvine obsojeni, pa je zamudil, da bi se mu prejšnji kazni izbrisali. — Posebna številka je izšla začetkom meseca septembra, ko so zborovali v Innsbrucku nemški in avstrijski kriminalisti. Iz te številke naj se omenijo članki: dr. E. M. Foltin: »Arzt und Strafrecht« (IV), dr. E. Höpler: »Das richterliche Ermessen nach dem neuen Strafgesetzentwurfe« (VII), dr. J. Kadečka: »Das Wesen der Fahrlässigkeit« (X), ki vidi bistvo tega v pomanjkanju zgražanja pred krivico, dr. R. Köstler: »Die Strafbarkeit des Radio-Schwarzhörens« (samo upravno kaznivo), dr. A. Lenz: »Denkschrift über die Ausgestaltung des strafrechtlichen Unterrichtes« (XI), predlaga, da se med učne discipline na pravni in državoslovni fakulteti privzame tudi pouk v kriminalistiki, in dr. E. Seelig: »Das Fruchtabtreibungsproblem und der Notstandsparagraph« (XVI). — Članki, ki jih ne navajamo, se pečajo zlasti s stanovanjskim zaščitnim zakonom, z novelo k poravnalnemu redu, z zakonom »o zlatih bilancah«. Zlasti je veliko število razprav in člankov, ki jih je diktirala skrb za dobro in hitro civilno sodstvo. Predlagajo se najrazličnejša sredstva, da bi se civilne pravde pospešile (skrajšanje zapisnikov, obligatorno zasliševanje strank pred pričami, uporabljanje sodnikov za razsodnike), obenem pa ohranila enotnost sodstva s tem, da se ne bi omejevale revizije. Vidi se, da smatrajo Avstrijci dobro sodstvo za temelj pravne države.

Dr. R. S.

Književna poročila.

Dr. Fran Kovačič: Slovenska Štajerska in Prekmurje. Zgodovinski opis. Ljubljana 1926. Izdala »Matica Slovenska«, IV + 428 str. Cena 70 Din.

Ako prikažemo to delo v strokovnem listu, ki je namenjen v prvi vrsti slovenskim pravnikom, mislimo, da ni treba še posebej poudarjati, da se hočemo ozirati predvsem na tisto plat dela, ki se tiče pravne zgodovine in pa socialnih vprašanj v preteklosti. Zgodovinski opis Slovenskega Štajerja in Prekmurja navedenega pisatelja pa je v glavnem teritorialno-politično zgodovinsko delo, prav kakor sta to njegova neposredna predhodnika zgodovinski opis Vojvodine Kranjske (Fr. Orožen, 1902) in Vojvodine Koroške (dr. M. Potočnik, 1910). Če je že Orožen v predgovoru h kranjski zgodovini dejal, da bi se dala lažje in pregledneje spisati skupna zgodovina slovenskega naroda, veljalo bi to po naši sodbi še veliko bolj za danes, ko so stare pokrajinske meje padle. Pa nočemo preiskovati razlogov za izdajo posebnega zgodovinskega opisa Štajerske s Prekmurjem. Dovolj bodi konstatacija, da je sedaj vsekakor izpolnjena velika vrzel, ki je še obstajala v doslejšnjih Matičnih publikacijah o zgodovini pokrajin, ki so s Slovenci obljudene.

Uvodoma toži pisatelj, zaslužni kulturni delavec prof. dr. Fran Kovačič (Maribor), da so tiskovni stroški in prostor zahtevali omejitve, in da je to vzrok, da bo čitatelj še marsičesar pogrešal. Zdi se nam pa, da je bil pisatelj včasih vendar le preskop z razlago poedinih zgodovinskih pojavov, osobito, ko je šlo za institute, ki so stvar pravne zgodovine, dočim je marsikaj omenjal po dvakrat (n. pr. početki vinogradništva: str. 20 in 29, mitracizem: str. 38, 40, početki Štajerske vojvodine: str. 99, 103), marsikaj pa povedal, kar bi brez vsake škode lahko izpustil, n. pr. podrobni stavbinski opis l. 1586 zgradbe cerkve Golče pri Žalcu (str. 271), ali pa omembo dogodiščine, da so Mariborčanke l. 1848 namakale svoje robce v »junaško krv« usmrčenih Madjarov (str. 347). Tudi zgodovina pražupnij in župnij je malce preširoko razpredena in bi se dala skrajšati, pač bi se lahko na kratko poudarila važnost mej teh župnij za tvorbo sodnih okrajev, za kar imamo že imenitna predдела spisana (n. pr. Pircheggerjeva). Vsekakor bi se mogel in moral prostor prihraniti, da bi se n. pr. razmotrivanja o sodstvu, ki so dobila samo za dobo 1000—1300 svoje posebno poglavje, toda le za dobro stran, vsaj nekoliko točneje in jasneje orisala, pa tudi v poznejših razdobjih nadaljevala. Sicer so tupatam tudi še drugod omenjene »sodne zadeve«, a vse skupaj — tisto posebno poglavje in razna druga mesta — je obravnavano veliko premalo globoko, da, baš »posebno poglavje« je tako megleno, da tisti, ki si hoče napraviti pravnozgodovinsko sliko, ne bo mogel pravilno razumovati prehoda od starih ljudskih zborov kot sodišč do deželskih in patrimonijalnih sodišč. Niti krvnega sodnika (Bannrichter) ni najti v teh opisih. (Navedbo knjige E. Planer: Recht und Richter in den inneröest.

Landen«, kjer je dovolj gradiva za probleme sodstva, pa tudi za »krvnega sodnika«, pogrešamo v »Slovstvu«, str. 411—418, da ne govorimo o svoji razpravi o »instrukcijah za krvne sodnike« v Č. Ž. N. 1912.). In vendar je razvoj organizacije sodstva ključ za spoznavanje socialnih prilik... Nobena doba ni bila brez sodišča (v najširšem pomenu besede), pravo in uveljavljanje pravic je in bo vedno resnični odsoj socialne strukture. Želeli bi, da bi se bil pisatelj oprijel tudi te panoge zgodovine, osebito ko imamo že nekaj znanstvenih del, ki se bavijo s tem problemom. (Zopet pogrešamo v »Slovstvu« navedbe del: Anton Mell: »Die Lage des steir. Unterthanenstandes« etc., 1896, in pa Franz Krones: »Aktenmässige Beiträge zur Geschichte des windischen Bauernaufstandes v. J. 1573«, 1868).

Sicer pa so razen premedlega razmotrivanja pravnozgodovinskih institutov, ki bi zaslužili tudi podrobnih socijologičnih razmotrivanj, neki pojmi vrženi v prikazivanje, za katere velika večina čitateljev ne bo mogla imeti pravega razumevanja. N. pr. da so bili ministerijalci v 13. stoletju še nesvobodni, ve pač pravni zgodovinar. Na str. 158 pa se nahaja stavek, ki pravi, da so visoki plemiči in ministerijalci imeli svoje gradnike in »nesvobodne« viteze (milites), kar nekako ovira pravo predstavo, da so bili tudi ministerijalci sami nesvobodnega stanu. Sicer pa bi potrebovali tudi izrazi: »sodni zbor« (str. 177), »deželni sodnik« (str. 112 in 157), »deželske sodnije« in »d. sodišča« ter »deželski sodnik«, »sodno okrožje«, »zemljiško sodstvo« (str. 160, 161) vsaj malo razlage, ker si čitatelji, čeprav so v pravnozgodovinski vedi podkovani, ne morejo točno predstavljati, kaj razumeva pisatelj pod temi precej jednako donečimi izrazi. (V seznamu »Slovstva« pogrešamo omembe del Mell-Pirchegger »Steirische Gerichtsbeschreibung« in Pirchegger »Erläuterungen zum historischen Atlas der oest. Alpenländer«, brez katerih si podlage za pravilno pojmovanje navedenih institutov ne moremo misliti.) Tudi drugače moti pisateljeva terminologija: za »gosposko« rabi pisatelj še »vlastelinstvo« (str. 98), »gospodstvo« (str. 112), »gospoščina« (str. 96, 102); za Vogtei »zavetništvo« in »ščitništvo« (oboje celó na isti strani 154). Zakaj ne rabi pisatelj, tako kot sta storila njegova predhodnika Orožen in Potočnik, za Lehen »fevd«, ampak dosledno »zajem«, ki pomenja »Anlehen« (vide Pleteršnik, Slovar), nam ni jasno. Razlage bi trebalo vsekakor tudi še za »bavarski sistem merila« (str. 162), za »slovensko desetino«, oziroma »kanonično desetino« (str. 168). Za »servitum« nikakor ne gre rabiti »služnost« (str. 167), kar pomenja vedno le servitus (Dienstbarkeit), ampak »služitev« ali »dača«. (Mnogokatero tu navedenih vprašanj je razbistrenih v »Idea iuris statutarii et consuetudinarii stiriaci et austriaci«, od dr. Nic. de Berkmann; Gradec, 1868).

Nekaj pravnozgodovinskih zmot bi hotel popraviti: Na strani 236 je rečeno, da so pri nas prenehale večje, ko je prevladalo rimsko pravo, »kar se je zgodilo začetkom 16. veka«. Ta trditev pa je v nasprotju z drugo, na str. 246, kjer je govora o tem, da so patrimonijalni gospodje kmetom

v vinogradskih krajih obnovili stare »gorske pravde« (Berg-Taidinge), »ki se na Bizeljskem omenjajo še l. 1654«. Zadnje navedeno dejstvo je zgodovinsko gotovo resnično, vendar bi pripomnili, da so bizeljske gorske pravde trajale še mnogo časa dalje. Dokazi za bizeljske pravde boštanjske graščine za l. 1798 so podani po vinogorskih zapisnikih, ki jih hrani muzej v Ljubljani. Ali do cela nepravilno bi bilo (— dasi tudi Valvasor tako piše —), misliti, da so »veče« že začetkom 16. stol. prenehale. Kaspretova tozadevna zaslužna raziskavanja so danes že prehitena. Brez dvoma smemo namreč v »kvaternih sodih« zazrevati legalnega istovrednega naslednika »več«, samo ime je drugo. Seveda imamo dokaze za to že pri roki le za Dolenjsko. Ali če so še vinogorske pravde obnavljale na štajerskem celo še začetkom 19. stoletja, potem predvsem ni moči dokončno trditi, kakor to pisatelj dela, da je »nehalo načelo: le kmetje naj sodijo kmeta« že začetkom 16. stoletja, če tudi še nimamo dokazov za štajerske »kvaterne sode«. Prepričani pa smo, da se bodo še našli!... To pa še celo, ko pisatelj sam ugotavlja (str. 307), da so imeli Prekmurci nekaj vinogradniški red »Artikulusi Vrha Nedelszkoga«, v katerem »hegysege« ni prav nič drugega nego »vinogorski zbor kot ljudsko sodišče«. Mi bi pa ne pristali v pisateljevo domnevo, da je ta vinogradniški red staviti časovno pred začetek 19. stoletja; mi smo nazora, da je njega zapis napravljen v času med 1807 in 1811, ker je šele ces. dekret z dne 20. marca 1807 uvedel »Bancozettel« po 30 in 15 kr in se nahajajo temu sistemu ustrezajoči zneski glob baš v tem vinogradniškem redu, a so bili ti denarni zneski s ces. patentom 20. februarja 1811 zopet odpravljeni. K temu poglavju bi le še omenili, da pisatelj sam razlaga, da so imeli štajerski ljudski tabori v drugi polovici 19. stoletja »svoje historično ozadje v skupščinah in sodnih zborih starih Slovencev, v katerih so ukrepali o važnih skupnih zadevah«. S tem se strinjamo, ampak stavimo te sodne zbore v čas začetkom 19. stoletja, tako da so jih mnogi stari ljudje o času prvih taborov — še pamtili...

Trditvi, da so bile tržne pravice glavni znak trga (str. 166), bi mogli le pogojno pristati, če je razumevati pod tržnimi pravicami tudi tržno nižje sodstvo, za katero so obstojala posebna simbolična znamenja, ki so se ponekodi (n. pr. v Novem mestu) še do danes ohranila. Enako malo presplošna konstatacija je, da »so l. 1850 stopile v veljavo tudi porote« (str. 352). Kajti porota je bila uvedena že v marcu 1849, toda samo za tiskovne pravde, a dne 31. decembra l. 1851 je bila zopet odpravljena. Šele z zakonom z dne 9. marca 1869 je prišla porota zopet do veljave, pa le za tiskovne pravde, za druga težka hudodelstva pa šele s kazenskim pravnim redom iz l. 1873.

Opozorili bi tudi še na neko malo nesoglasje, ki pade kritičnemu čitatelju nekako samo v oči. Na strani 159 se razlaga, da je beseda Montpreis (Planina) — izšla iz besede »pris« = preža, da je to gora, od koder se »preža« (mari ne »preži«?) na sovražnike; na str. 164 pa stoji, da je Planina = Munparis, »vinogradna vas (villa vinearum)«. Pa menda je

baš ta nesrečna Planina zavedla pisatelja, da je proglasil »komponista« Miroslava Vilharja (ali ni bil tudi pesnik?) za Štajerca (str. 378), dasi ga je Orožen (Vojvodina Kranjska, str. 196) reklamiral za — Kranjca, in sicer po pravici, ker je rojstni kraj Vilharjev — Planina na Notranjskem. (Enako dr. Fran Ramovš — v. str. 376 — ni Štajerc, ampak Kranjec). Tudi trditev, da se imenuje Krško po reki Krki, je malo čudno utemeljena, ker Krško ni na obali Krke, ampak — Save! (Str. 89). Krka teče najmanj uro hoda pod Krškim.

Med sloveče pravniške pisatelje, ki so bili Štajerci, bi moral pisatelj na str. 277 na vsak način uvrstiti še dr. Josipa Kranjca, sicer ga omenja dvakrat (str. 342 in 354), pa nobenkrat kot orjake pravne vede, čigar znanstvenih del še danes slovenski pravniki ne bi mogli pogrešati.

Vse te pripombe pa naj ne kratijo priznanja za veliki trud, ki ga je imel dr. Fran Kovačič s knjigo, niti mu nočejo odrekniti lepih zaslug, ki si jih je stekel za našo domačo zgodovino tudi s tem delom. Njegova knjiga je pisana v zelo živahnem slogu, stvari se vobče razvijajo lepo sistematično druga iz druge. Neke partije so v resnici s posebno ljubeznijo obdelane (n. pr. »celjski grofje«, »Kmetске vstaje« in še prav posebno »štajersko vprašanje na mirovni konferenci v Parizu«).

Kovačič je pristaš nazora, da so Slovenci prebivali že pred l. 568 na sedajšnjem svojem ozemlju, da pa niso bili narod »suženjske potlačnosti in nizke kulture« (str. 60). Tudi pritegnitev Prekmurja v zgodovinski opis dela knjigo zanimivo. Da je razmotrivanje pisatelja prosto vsake spone, ki je prejšnje pisatelje zgodovine Kranjske in Koroške silila k obzirnostim napram tedaj vladajoči dinastiji germanske narodnosti —, je jasno. Še več! Iz njegovega dela veje sveži optimizem v pogledu politične bodočnosti Slovencev. Žal, da je knjiga ostala brez kazala in da je slabo tiskana. Nekaj tiskovnih pomot je pač avtor na zadnji strani popravil, a baš od teh niso vse važne. Nečemo navajati mnogobrojnih drugih, ki jih čitatelj léhko sam ugame in popravi; za to bi trebalo več strani! Omeniti pa moramo vsaj »Srassengel« namesto »Strassengel« pri Gradcu (str. 3; v besedi tiči namreč slovenski koren »straža«) in pa »stesnina« namestu »skesnina« (str. 236), kar pa po našem mnenju ne odgovarja docela nemškemu izrazu »Wandelpön«.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Čed. Marković: Zabrana ili sloboda voljnog pobačaja. Predavanje. Održano na beogradskom narodnom universitetu. Subotica 1925. Štamparija Eletke Rajčić. Str. 32.

To delce je sprožilo predavanje v društvu Pravniku, ki sem ga imel v l. 1924 — pod kontrolo pravnikov in zdravnikov, Resnega odpora zoper moja tedajšnja izvajanja ni bilo v diskusiji, ki se je razvila na naslednjih društvenih sestankih, nasprotno, bili so govorniki, ki so moje teze smatrali še za preveč popustljive. Predavanje sem priobčil v beogradskem Arhivu dne 25. maja 1924, a baš to je dalo povod, da se je oglasil Čedo Marković, profesor civilnega prava na pravni fakulteti v Subotici, s predavanjem na ljudski univerzi v Beogradu, da zastopa

nasprotno tezo: Odprava telesnega plodu bodi zakonito dovoljena. Tu se analizirajo od mene navedeni razlogi za zakonito zabranjeno od kraja do konca; pa pobijajo se od kraja do konca s protirazlogi, kot smo jih že brali neštetokrat v slabši pa tudi boljši obliki — drugod. Prav je, da se sliši tudi druga plat zvona, pravo pojmovanje se da izkresati samo, če se presodijo vsi, prav vsi razlogi pro et contra. S tem bi mogli končati svoje naznanilo. Pa bodi vendar le dovoljeno, da pokažemo še na pisateljev pagovor. Možato nam prikazuje polemiko zoper svoje nazore, ki se je na nedelikatni način pojavila po njegovem predavanju v nekih beograjskih novinah. Zdi se mi pa vendar, da baš ta polemika ni v skladu s trditvijo, ki jo je postavil Čedo Marković: namreč, da bi izpadla ljudska anketa glede vprašanja dovolitve ali zabranitve odprave ploda tako, da »počev od prestonice pa do najzabačenijeg zaseoka, ne bi dobili ni jedan negativan a istinit odgovor«, kar je popularno v izvestnih krogih inteligence, ker je moderno ali celo hipermoderno, ni da bi odobraval tudi masa naroda. Pa nočem operirati z zopetnim zanikanjem tega, kar je pisatelj meni nasproti zanimal! Prisluškujva oba, kako pišejo o tem problemu zastopniki znanstva drugih narodov, osobito kriminalne politike in kako zakonodajavci modernih držav rešujejo ta problem. Če vidim prav, se giblje vse to v tisti meri, ki sem jo zagovarjal v svojem predavanju: Srednja pot, najboljša pot.

Dr. Metod Dolenc.

I. Dr. med. et Dr. phil. Friedrich Lönne: *Das Problem der Frucht=abtreibung vom medizinischen, juristischen und nationalökonomischen Standpunkt*. Berlin, Julius Springer, 1924; str. 43.

II. Dr. Joseph Dettling: *Gerichtlich=medizinische Beiträge zur Frage des arteficiellen Abortes*. Zürich, Buchdruckerei Stafa, 1924. Str. 99.

III. Dr. Julian Marcuse: *Die Frucht=abtreibung in Gesetzgebung und ärztlichem Handeln*. München, Richard Pflaum, 1925; str. 96.

Med Slovenci sta od zdravnikov v zadnjem času zavzela stališče k vprašanju o umetnem splavu dr. Alojz Zalokar na predavanju društva Pravnika dne 16. januarja 1924 in pa dr. Anton Breclj v Času 1923/24, str. 295—308. Prvi je predlagal nezakonitost umetnega splavljanja iz vitalnih indikacij, drugi je zoper vsako zakonito dovoljevanje splava. »Vsak splav je po mojem zdravniškem prepričanju veliko zdravstveno zlo, neprimerno večja škoda kakor namišljena korist« (Breclj, I c. str. 298). Ne moremo tu obširno reproducirati utemeljitev za absolutno odklanjanje dopustnosti umetnega splava, pač pa nam nudi ugotovljeno dejstvo lepo priliko, da revidiramo naše stališče (izraženo 5. aprila 1924 na predavanju Pravnika), ki se sklada skoro docela z Zalokarjevim, na podlagi razmotrivanj treh zdravnikov, ki so neodvisni drug od drugega napisali vsak svoje samostojno delo. Z ozirom na omejeni prostor in pa na dejstvo, da pričenja problem umetnega splava postajati že nekoliko nezanimiv, ker se da težko nekaj res novega povedati, naj bo dovoljeno, da se pečamo le z izsledki naznanjenih monografij. Le tuptam se bo treba tudi načina razlogovanja dotakniti.

Lönne, je po našem mnenju najgloblje oral: V temeljitih izvajanjih pokaže potrebo, da se zakonodaja zboljša s tem, da naj se kazni za mater omili; da se strogo kaznuje, kdor se za denar ali celo obrtoma peča z umetnim splavljenjem; da se nesposobni poskus splava, kjer ni nosečnosti, pusti nekazniv; da sme zdravnik radi rešenja življenja ali zdravja materi iz čisto medicinske indikacije povzročiti splav in to celo zoper voljo matere; slednjič, da mora v vseh drugih primerih ostati pri kaznivosti umetnega splava. Izvajanja Lönnejeva so izvrstna v tem pogledu, da je premočil zelo veliko število statističnih podatkov, ocenil mnogo predlogov glede izpremembe zakonitih določb o umetnem splavu, osobito socijalno-demokratskih (Radbruch, Schuh), oziral se temeljito tudi na pravno stran problema, skratka pogodil pravo rešitev. Zelo interesanten je tudi njegov predlog, da naj se izvaja sterilizacija hudo delcev iz navade in blaznikov.

Dettling je zbral veliko gradiva iz zdravniške prakse glede umetnega splava. V tem leži glavna zasluga njegove monografije, da poudarja vedno in vedno, kako težavna je zdravniška indikacija za potrebnost umetnega splava in kolikere nevarnosti so zvezane s takim operativnim posegom v materino telo. Ta avtor je posvetil malo poglavje tudi zakonodaji Sovjetske Rusije, ki dopušča umetno splavljanje. Premalo kritičen pa je glede opredelitve pravnih pojmov, osobito glede stanja skrajne sile (Notstand). V svojih končnih predlogih gre nekoliko dalje kot prejšnji avtor: Splav bodi dovoljen, tudi če ni neposredne nevarnosti za zdravje; zadostuje naj zdravnikovo prepričanje, da bi iznošenje ploda ali porod utegnilo povzročiti težko škodo. Dettling se glede kontrole, kdaj so ti pogoji podani, sploh ne izreka, zadostuje mu (str. 80) kratko-malo »das ärztliche Zeugnis«. Na to pa pač resna kriminalna politika ne bo mogla pristati.

Marcuse obravnava problem predvsem iz vidika socijalne indikacije, ki jo priznava za upravičen razlog umetnega splavljenja, če se izvrši v prvih treh mesecih. Pa tudi pri ogražanju življenja ali zdravja naj bo interruptio nosečnosti dovoljena, to pa vsak čas na podlagi soglasnega mnenja dveh aprobeiranih zdravnikov. Ta avtor se poslužuje tako bomba-stično-frazastega jezika, da je težko reči, ali je hotel prepričati o pravilnosti svojih tez tudi znanstvenike, ali se je obrnil samo — na široke plasti ljudstva, ki so dovzetnejše za njegov način razlogovanja.

K sklepu: Dobro je, da se oglašajo zdravniki k besedi o problemu umetnega splava. Nam pravnikom pa je nesoglasje med zdravniki samimi nov dokaz, da rešitev problema z etične, zdravstvene, socijalne in pravne strani ne more biti druga nego tista, ki ubira previdno srednjo pot. Vsekakor pa moramo odklanjati, da bi se reševalo to vprašanje s političnega stališča, iz vidika strankarsko diktiranih »parol«.

Dr. Metod Dolenc.

Hermann Kantorowicz: Aus der Geschichte der Freirechtslehre. J. Bensheimer, Mannheim, Berlin, Leipzig 1925. Str. 40.

Ko je l. 1906 izdal Gnaeus Flavius svojo borbeno brošuro »Der Kampf um die Rechtswissenschaft«, je bilo nemalo uganjanja, kdo se skriva za tem pseudonimom, in imenovala so se sloveča imena »pravnikov-prvakov«, ki se jim je pripisovalo avtorstvo. Veliko pa je bilo začudenje, ko se je na prihodnjem nemškem občem kongresu pravnikov predstavil kot avtor — mladi odvetniški koncipijent Hermann Kantorowicz. Danes je mož vseučilišni profesor v Freiburgu, a označuje v oznanjenem delu svoje prejšnje nazore že za zastarele, samo tedaj predlagane izraze »prosto pravo« (freies Recht) in »prostopravni pokret« je še obdržal. Danes definira prostopravno vedo v negativni smeri tako, da to ni nauk, ki bi sodnika upravičeval, da sme pravne primere po prostem preudarku ali celo samovoljno presojudati, v pozitivni pa, da je to nauk o juristični metodologiji. Njen glavni problem pa je boj z »dogmatom orodja« (»Werkzeugdogma«). Sodnik da ne sme samo razlagati voljo zakonodajavca, on ni le orodje zakonodajavčeve, sodnik mora marveč imeti v okviru svrh zakona vlogo ustvaritelja, ne sme pa podleči izkušnjavam, da zaide v pravo področje zakonodaje same. Pisatelj, ki predava na univerzi danes o zgodovini pravne vede, nas vodi iz davnih časov Grkov do Rimljanov, od teh preko srednjega veka do najnovejših časov in nam povsod prikazuje, kako so se pravne vrzeli v zakonodaji odpravljale. Vir za nauk, da je pravnik orodje brez volje v rokah zakonodajavčevih, je najti po pisateljevem nauku v zgodnjebizantinskem pravu. Ta konstatacija nas ne preseneča, obžalujemo pa, da Kantorowicz pač ne pozna Dušanovega zakonika, in če bi dobil tudi tu v čl. 171, 172 krepke opore za svoje trditve! Dasi se bavi pisatelj celo z ljudmi in njihovim pravo in modroslovjem 7. stoletja po Kr., mu jugoslovanski pravni spomenik 14. stoletja ni bil predmet raziskave?... Še vedno velja pač: Slavica non leguntur. Inače pa moramo priznati Kantorowiczu, da je v zgodovini pravne vede vprav zavidljivo dobro podkovan. Ali bo imela njegova šola bodočnost zase, o tem naj ugibajo pravni filozofi. Vsekakor najtopleje priporočamo oznanjeno delo našim sodnikom: Razprava, ki se že radi prelepe dikcije z naslodo čita, jim bo nudila brez dvoma mnogo pobude za pravilno ustvarjanje sedbâ na podlagi zakonov, ki imajo občutne vrzeli in neskladnosti. In takih pri nas ni malo.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Herbert Dannenberg: *Liberalismus und Strafrecht im 19. Jahrhundert unter Zugrundelegung der Lehren Karl Georg v. Wächters.* Berlin und Leipzig 1925, Walter de Gruyter & Co. Str. VIII + 58.

Gre za vprašanje: Ali naj bo kazenski zakonik magna charta zločinca nasproti prevladujoči državni oblasti, kar proglašča liberalizem za posledico državne ideje, — ali pa naj obvelja pravna ideja, ki zahteva, da mora sodnik individuum in kulturo pred zakoni braniti, kar se imenuje: *nomomachia*. Tu pravičnost, tam zakonitost. Tako globoko v bistvo prava segajoča razmotrivanja so gotovo vredna največje pozornosti osobito sedaj po svetovni vojni, ko še vse vre, pa

ne ve, kam hoče. Posebno pa bo to veljalo pri nas, ko si ustvarjamo edinstven kazenski zakonik, ki bodi moderen, pa vendar našim državnim prilikam prikladen...

Dannenberg je delo, ki govori o sokobu teh idej, omejil na 19. stoletje, dasi bi bilo zanimivo zasledovati razvoj problema od prvega početka človeške kulture. Ozira se pa mestoma vendar le tudi na poprejšnje pravo, ko govori n. pr. o kazenskem zakoniku Jožefa II. Za glavne točke, ki jih je postuliral v kazenskem pravu politični liberalizem, proglašajo pisatelj zahteve: nulla poena sine lege; utesnitev analogije; princip povračila; možnost kaznovanja izključno le za prekršaj norme, ne pa za protipravno mišljenje; pri nekih vrstah okrnitve pravnih dobrin naj izključuje privolitev oškodovanca protizakonitost. Pisatelj priznava, da se je uveljavljal politični liberalizem tudi pri ustanovitvah dejanskih stanov v posebnem delu kazenskega zakonika. Vendar se je, žal, tudi tu omejil samo na prvonavedena splošna vprašanja. Od liberalizma prežeti kriminalisti so mu osobito Feuerbach, Waechter, čigar nauk podrobno analizira, a tudi pl. Liszt, osobito v mladosti. Celo za čas, ko je pl. Liszt postal že ustanovitelj lastne socijološke šole kazenskega prava, pripisuje mu vsaj na polju kazenskopravne dogmatike vseskozi liberalno pojmovanje, vendar priznava, da to »liberalno« pojmovanje ni več identično z onim v prvi polovici 19. stoletja. Kulturni ideal nivoje: pereat zločin, ampak vivat — kazni: ona je vzgojno sredstvo, ki naj privede kršitelje reda k pravilnemu socijalnemu zadržanju.

Dannenberg uči, da politični liberalizem, ki je v 19. stoletju kazensko pravo prekvasil in privedel do Lisztovih idej, nima svojega izvora v antiki, niti pri sofistih, ampak v krščanstvu. Mislimo, da smo s to ugotovitvijo dovolj predložili zanimivost oznanjenega dela, pa tudi pisateljevo tendenco, da naj prednjači v pravosodstvu državna ideja, ne pa pravna.

Dr. Metod Dolenc.

Paul Pollitz: *Die Psychologie des Verbrechers. Kriminalpsychologie. Dritte Auflage. Verlag und Druck von B. G. Teubner in Leipzig und Berlin 1925. Str. IV + 128.*

Mnogokrat bi se starejši praktični jurist, ki ni imel prilike za časa svojih študij pečati se s problemi kriminalne psihologije, pa tudi nima časa, predelati debelih knjig Hans Grossa, Liepmanna, Weingarta ali Wulffena itd., rad na hitro informiral o tem ali onem vprašanju iz označene vede. Temu lahko priporočamo naznačeno knjigo, ki je izšla v zbirki *Aus Natur und Geisteswelt*, in sicer izza l. 1908 že v 3. izdaji. Vendar treba pripomniti, da se ne peča z notranjo stranjo kriminalne psihologije, kakor bi se moglo po podnaslovu misliti, ampak le z zunanjimi komponentami, ki vodijo h kriminaliteti ali pa imajo nanjo vpliva. Torej je obravnavan le t. zv. splošni del kriminalne psihologije, dočim notranji, ki pojasnjuje neposredno nastajanje hudodelčevega mišljenja, delovanja, značaja v duši sami, ni niti najmanj obdelan. Tako se razpravljajo problemi kriminalne statistike, povratništva, vplivi spola, starosti, zakona, nezakonskega roj-

stva, poklica, imovinskega značaja, alkoholizma, prostitucije, zlikovski jezik itd. Pisatelj je medicinec in ravnatelj kaznilnice. V literaturi je dobro informiran. Nekaj diagramov prav nazorno podkrepljuje pisateljeva izvajanja, ki so sicer poljudno-znanstvena, pa dokaj izčrpna in pravilna.

Dasi je knjiga izšla l. 1925. in je predgovor k 3. izdaji datiran z 2. aprilom 1923, ne obravnava pisatelj niti kriminalitete hudodelcev med svetovno vojno, niti izza časov povojnih državljanskih revolucij, kar bi bilo gotovo zelo zanimivo in — novo. Morebiti še nismo tistih dogodkov dovolj odmaknjeni in nam prinese pisatelj ta izvajanja v — prihodnji izdaji svojega dela.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Heinrich Gerland: Die Entstehung der Strafe. Rede, gehalten zur Feier der akademischen Preisverteilung am 20. Juni 1925. Jena. Verlag von Gustav Fischer 1925. Str. 26, cena 2 drž. marki.

Zanimiv poskus, postaviti novo teorijo o prazgodovinskem postanku kazni. Gerland hoče nekaj novega najti in misli, da je to novo našel v dvojni koreniki, kateri pripisuje izvir kazni. Ena bi bila želja po osveti tistega, ki je bil oškodovan, na oškodovalcu. Tudi to željo po osveti skuša Gerland postaviti na novo psihološko osnovo: Kdor je bil oškodovan, tega sili notranjost, da projicira isto oškodbo na zunaj... Kaj je s tem znanost pridobila, ne vem. Druga korenika je sakralna predstava, da se polasti višje božanstvo nižjega božanstva in ga sprejme vase. V pradobi človeštva, pravi Gerland, ima vsak predmet od zraka, vode doli do človeka in živali svoje božje bitje — tabu. Če se okrne eno tako tabu-bitje, višje tabu-bitje reagira s tem, da vzame nižje bitje vase, da ga kaznuje z zlom.

Dejal sem, da je Gerlandovo delo zanimiv poskus, torej le poskus. Kajti, če še tako duhovito operira s pojmi o projekciji notranjosti in tabu-bitji, ostane vendar le vsaj zadnje hipoteza in zato takisto tudi zveza med obema tema idejama. Žal, da se tudi inače njegov stil drži nekakšnih čudnih potov. Kdo naj n. pr. ne osupne pri takemle stavku, ki ga citiram doslovno (str. 19): »Und wenn die Sacralauffassung auch, indem sie den Menschen bis zu einem gewissen Grad entpersönlicht und in das Ganze der Tabuordnung hineinstellt, die Sozialauffassung begründet und vorbereitet, wenn in dieser Tatsache ihre vielleicht bedeutungsvollste entwicklungsgeschichtliche Leistung zu erblicken ist, — identisch ist sie mit der Sozialauffassung nicht und muß unabhängig von ihr begriffen und gewertet werden.« Dvomim, da bi bilo poslušalcem Gerlandovega predavanja jasno, kaj je hotel s tem stavkom povedati. In takih stavkov je še mnogo.

Dr. Metod Dolenc.

Jovan V. Stefanović: Priručnik za zakone o opštoj upravi i upravnim sudovima. Zagreb 1926. Drugo ispravljeno izdanje. Str. IV + 148.

Ni še izšla ocena prve izdaje te knjige v zadnjem snopiču Slovenskega Pravnika* (str. 94 n.), ko je priredil pisatelj (tekom kratkih pet mesecev) že drugo izdajo. To je vsekakor dokaz, da je bil komentar k

zgoraj navedenima zakonoma nujno potreben, obenem pa je tudi najboljše priporočilo za knjigo.

V 2. izdaji je pisatelj izpustil dodatek «Likvidacija poslova pokrajinske uprave u Zagrebu», nekaj mest pa je popravil ali izpopolnil, sicer je ostala knjiga neizpremenjena.

Pri tej priliki moramo popraviti neljubo tiskovno pogreško v oceni 1. izdaje. Na str. 96. Slovenskega Pravnika je postavil namreč tiskarski skrat v tam citiranem stavku med besedi »pravno« in »faktički« namesto pomišljaja (—) vezaj (=), vsled česar je postal stavek, že sam na sebi težkoumljiv, popolnoma nerazumljiv. Čitaj torej: »Ovlaščenje, tužioca u ime države« je u čl. 21. tom široko, pa on pravno — faktički naravno, itd.»

Knjiga se naroča samo pri pisatelju, Zagreb, Gajeva ul. 22, in stane broš. 45, v platno vezana 60 Din.

F. V.

Rechtsarchiv des Burgenlandes. Herausgegeben von Dr. Robert Davy, Sektionsschef im Bundesministerium für Inneres und Unterricht. — Dunaj 1921. Tiskala in založila državna tiskarna na Dunaju.

Kako resno se je majhna avstrijska republika lotila problema, da spoji v politično-upravnem oziru nemški del zapadne Ogrske, takozvano Burško (Burgenland) z nemško materjozemljo, nam dokazuje najbolj označeno epohalno delo, s katerim je začela avstrijska državna vlada že v jeseni leta 1919, torej še prej, kakor je bil ta majhen del nemške zemlje dejansko priključen Avstriji. Ustanovila je že namreč takrat posebno komisijo ter ji naročila, da jasno in pregledno sestavi vse na Burškem veljavno javno pravo in seznanji z njim najširše kroge, da se na tak način ta deželica čim prej prilagodi in spoji s starim avstrijskim pravnim sistemom. In že leta 1920 je bilo izvršeno ogromno delo šest debelih knjig, ki imajo brez obširnih kazal nič manj kakor 1810 strani. Prva knjiga obsega komitatski službeni red, nadalje predpise o organizaciji in materialnem pravu državne in municipalne notranje uprave, v naslednjih so zbrani vsi predpisi o materialnem pravu občin, o postopanju pred upravnimi oblastvi, o upravnem sodstvu in o izvršilnem postopanju v upravnih stvareh. Zadnji knjigi sta posvečeni skrbstvu in zaščiti mladine ter nižjemu in osnovnemu šolstvu vobče. Preobširno bi bilo spuščati se v vse zakone in zakonske predpise, ki obravnavajo označene panoge zamotane madžarske notranje uprave. To ni samo golo prestavljanje madžarskega teksta od člena do člena, ampak v poljudni in lahki obliki pisano tolmačenje madžarskega prava, kakršno je bilo v veljavi, ko je Avstrija prevzela Burško v svojo upravo.

Knjiga je izboren in dosedaj edini pripomoček za razumevanje in spoznavanje nekdanjega madžarskega javnega prava tudi za naše pokrajine, katere smo prevzeli od prejšnje Ogrske. Zanimivo je, da je ravno majhna Avstrija pripomogla svojim državljanom do tega dela, ki jih uvaža v pravno življenje njihovih rojakov na Madžarskem, da jih s tem čimprej strne v eno in nerazdružljivo enoto. Kaj pa smo storili v tem pogledu mi, ki smo prevzeli neprimerno večje dele prejšnje Ogrske, kakor

je Burška, ki so po narodnosti in jeziku prebivalstva po vsej pravici naši in katere je končno tudi potrebno s polnim razumevanjem njihovih prejšnjih pravnih odnošajev strniti z ostalimi jugoslovenskimi pokrajinami v eno nerazdelno pravno enoto. »Zavičajno pravo u Vojvodini, Medjimurju i Prekmurju«, ter »Opčinsko sudovanje u Vojvodini i Medjimurju«, katero je izdal dr. Vinko Žganec, bivši županijski perovodja pri gradjanskem poverjeništvu za Medjimurje v Čakovcu, so skromni, a vse hvale vredni početki uvajanja naših pravnih zakonov v nekdanje madžarsko javno pravo, še dandanes veljavno v naših pokrajinah severno od Mure, Drave in Donave, kjer se, kakor pisatelj popolnoma pravilno poudarja, mnogi dobri zakoni in naredbe iz prejšnje madžarske dobe ne izvajajo samo radi tega, ker so pisani na madžarskem jeziku. Vsekakor je tudi s temi deli, ki sistematično obdelujejo vso označeno materijo, ustrezno veliki potrebi naše javne uprave v teh krajih.

Dr. Alojzij Trstenjak.

Dr. Hugo Werk: Überblick über die im Königreiche der Serben, Kroaten und Slovenen bestehende zivil-, handels- und wechselrechtliche Gesetzgebung. Sonderabdruck aus Ostrecht 1926, S. 385—393. Berlin.

Kratka razprava navaja samo poglavitne (velike) zakone, ki urejajo v naslovu navedena prava v različnih pokrajinah naše države in podaja tako širok obris pravnega stanja pri nas. Postranski zakoni se ne omenjajo. Nekatere, nemškimi juristom manj znane zakone, pisatelj s par karakterističnimi ostanki tudi opisuje, navajajoč njih temeljne znake.

Dr. R. S.

Upravno-sudska rješenja (državnog savjeta i upravnih sudova). Mjesечно izdanje. Uredjuje Jovan V. Stefanović, sudija upravnog suda u Zagrebu. Vlasnik i izdavalac konzorcij »Themis« u Zagrebu.

Ni dvoma, da je zbirka odločb upravnih sodišč in državnega sveta potrebna, kajti le na ta način smemo upati, da se doseže sčasoma razbistrenje pravnih norm, ki se zdijo praktikom v tej ali drugi pokrajini nerazumljive, ker izvirajo iz povsem drugačnega pravnega reda, in se vsled tega različno tolmačijo. Ime urednika nam tudi jamči, da bo zadel izbiraje med obilico odločb pravo. Zato smo hvaležni konzorciju »Themis« za izdavanje te zbirke, ki jo priporočamo vsem upravnim juristom in oblastvom.

Dr. R. S.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca junija 1926.

Osebnosti. Inspektor dr. Josip M. Kavčič je imenovan za načelnika v ministrstvu pravde. — Pri deželnem sodišču v Ljubljani sta imenovana Ivan Rekar za predsednika in Peter Keršič za podpredsednika. Pri višjem deželnem sodišču v Ljubljani je imenovan za svetnika dr. Ivan Vuk. Za sodnika v Ormožu je imenovan dr. Lovro Lipič, za sodnika brez stalnega službenega mesta Franc Stefanciosa in Janko Müller. Za pravnega praktikanta je sprejet Leopold Šmalc. — Vladni tajnik v pok. Gustav Golja je postavljen za inspektorja pri okrožnem agrarnem uradu v Mariboru, višji komisar dr. Anton Mrak za podraznatelja statističnega urada v Zagrebu, vladni tajnik Narte Velikonja je prideljen v službovanje velikemu županu v Ljubljani. — V pokoj sta stopila višji sodni svetnik dr. Ivan Modic in višji svetnik pri fin. prok. dr. Fran Hubad. — Odvetniško pisarno so otvorili dr. Fran Hubad, dr. Ivan Modic, oba v Ljubljani, dr. Hinko Schreiner v Kranju, dr. Josip Lavrič v Ribnici, preselil se je iz Kranja v Ljubljano dr. Luce Treo, izvrševanju odvetništva se je odpovedal dr. Alojzij Kraut. — Umrli so: notar Franc Presečnik, sodni svetnik v pok. Jakob Munda, dvorni svetnik Anton Lenarčič, notar Niko Lenček, okr. sod. v pok. Ferdinand Stare, odvetnika dr. Gvidon Srebre in dr. Karel Triller, državni pravdnik v pok. Josip Zorzi. — Ostavko na državno službo so podali dr. Srečko Goljar, dr. Dragotin Škrinjar, Adolf Morič. Po fin. zak. je odpuščen iz drž. službe dr. Karel Dobida.

Kongres pravnikov kraljevine SHS v Ljubljani. Dne 25. aprila 1926 je imel Stalni odbor svojo drugo sejo v Zagrebu, ki so se je udeležili predsednik dr. Majaron in člani dr. Verona, dr. Dolenc, dr. Politeo, dr. Zlatanović, dr. Sajovic in zastopnik Udruženja pravnikov v Beogradu S. Jovanović. Stalni odbor je najprvo odločil, da se bo kongres vršil v dneh 9., 10. in 11. septembra in da bodo dne 12. septembra izleti v slovenske kraje. Ustanovil je naslednji program in določil poročevalce:

I. Izenačenje bračnih prav v kraljevini. Referent dr. Rado Kušej, univ. prof. v Ljubljani, koreferenti gg. Aleksander Andrejevič, apelacijski sodnik v Skoplju, dr. Bertold Eisner, senatni predsednik vrhovnega sodišča v Sarajevu, in dr. Edo Lovrič, univ. prof. v Zagrebu.

II. Pravni značaj in tehnika naših finančnih zakonov. Referent dr. Kosta Kumanudi, minister n. r. in univ. prof. v Beogradu, koreferenta dr. Vidan Blagojevič, odvetnik v Beogradu, in dr. Ladislav Polić, univ. prof. v Zagrebu.

III. ValORIZACIJSKO vprašanje. Referent dr. Edvard Pajnič, svetnik višjega deželnega sodišča v Ljubljani, koreferent dr. Josip Mudrovčič, svetnik stola sedmorice v pok. v Zagrebu.

IV. Vprašanje državljanstva. Referent dr. Ladislav Polić, univ. prof. v Zagrebu, koreferenta dr. Ivan Subotić, sekretar v ministrstvu zunanjih del v Beogradu, in dr. Fran Vodopivec, veliki župan v pok. v Ljubljani.

V. Reorganizacija upravnega sodstva. Referent doktor Stefan Sagadin, državni svetnik v Beogradu, koreferenta Jovan V. Stefanović, svetnik upravnega sodišča v Zagrebu, in dr. Henrik Steska, svetnik upravnega sodišča v Celju.

VI. Odškodnina za neupravičeni preiskovalni zapor. Referent dr. Josip Šilović, univ. prof. v pok. v Zagrebu, koreferenta dr. Metod Dolenc, univ. prof. v Ljubljani, in dr. Josip Vesel, odvetniški kandidat v Sarajevu.

VII. Vprašanje notarijata. Referent dr. Ivan Grašič, notar v Kranjski gori, koreferent dr. Djordje Jane, apelacijski sodnik v pok. v Skoplju.

Glede drugih prireditev in izletov je pooblastil Stalni odbor lokalni odbor v Ljubljani, da ukrene vse potrebno. Določilo se je nadalje, da bodi za rodbinske člane udeležencev kongresa enaka pristojbina kakor za člane same. V to svrhu so se priložile današnji številki »Slovenskega Pravnika« vnovič položnice.

V društvu »Pravniku« so se osnovala nato štiri sekcije, ki jim je naloga, izvesti vse potrebne priprave za kongres, in sicer: 1. generalni sekretarijat — načelnik dr. Sajovic, 2. finančna sekcija in 3. sekcija za sprejem in nastanitev gostov — načelnik obeh dr. Rutar, 4. sekcija za izlet in druge zabave — načelnik dr. Souvan. Dokaj članov je že obljubilo svojo pomoč, pozivljamo pa zlasti mlajše članstvo, naj se prijavijo načelniku dotične sekcije, v kateri mislijo najbolj uspešno sodelovati in s tem pripomoči, da bo kongres uspel dostojno.

Ali še velja zakon o društvenem pravu z dne 15. novembra 1867, št. 134 drž. zak.?

V članku g. dr. Bračiča, ki obravnava isto vprašanje (gl. Slov. Prav. 1926, str. 71 nasl.), pogrešam omembe, kakšno stališče zavzema k temu vprašanju državni svet v Beogradu. Bodí torej vsaj za en primer pripomnjeno, da je v svoječasni strankarskorazblinjeni zadevi kmetijske družbe, ki je postala pravcata cause célèbre, državni svet izdal rešenje z dne 25. oktobra 1924, št. 4918, da društveni zakon z dne 15. novembra 1867, št. 134 drž. zak. v Sloveniji še velja, ni pa navedel za to trditev nobenih razlogov. Ko sem čital rešenje v »Kmetijskem listu«, sem se potrudil, da bi dobil iz Beograda razloge, na katere se opira mnenje državnega sveta; žal, da je ves moj trud ostal brez uspeha. Morda dajo te vrstice povod, da nam razloge za navedeno mnenje podajo tisti, ki zanje vedo!

Dr. Metod Dolenc.

Izvrševanje inozemskih sodb v Italiji. Z italijanskim kralj. dekretom od 22. aprila 1923, št. 893 je bilo tudi za območje prizivnega sodišča v

Trstu ukinjeno poglavje avstrijskega izvršilnega reda iz leta 1896 (§§ 79 do 86) o izvršbah na temelju inozemskih izvršilnih naslovov in nadomeščeno s čl. 941—950 italijanskega civilnopravnega reda iz leta 1865 v noveliziranem besedilu. Glede na to je izdalo predsedništvo višjega deželnega sodišča v Ljubljani okrožnico naslednje vsebine: »Člen 941 ital. c. pr. r. zahteva za izvršljivost odločb inozemskih sodišč v Italiji posebno formalno delibacijsko postopanje, ki se uvede na tožbo zahtevajoče stranke. Stranka, ki želi, da se izvrši odločba inozemskega sodišča v Italiji, si mora v to svrhu postaviti za zastopnika italijanskega odvetnika, da zanjo vloži tožbo na priznanje izvršljivosti pri prizivnem sodišču (Corte d' Appello), v čigar območju naj se inozemska sodna odločba izvrši in da jo zastopa v delibacijskem postopanju, ki se otvori na to tožbo. Dopusčeno pa je zahtevajoči stranki tudi, da sama napravi prošnjo za priznanje izvršljivosti in jo pošlje pristojnemu italijanskemu apelacijskemu sodišču s posredovanjem naših diplomatskih predstavnikov. V tem primeru imenuje dotično apelacijsko sodišče uradoma stranki zastopnika, čigar naloga je, da zanjo vloži tožbo na podelitev izvršljivosti. Ker je veljavnost tega člena razširjena tudi na območje apelacijskega sodišča v Trstu, je poslej potreben opisani postopek tudi pri izvršbah sodb in drugih odločb naših sodišč v Julijski Benečiji. Na podstavi omenjenih določb je v zadnjem času vrnilo apelacijsko sodišče v Trstu dvema našima sodiščema njuni zaprosili za izvedbo izvršbe, ki sta bili instruirani v smislu dosedanjih predpisov. Zato naj sodišča v bodoče obveščajo stranke, ki bi hotele pri njih vlagati izvršilne predloge, ki se morajo izvršiti v območju apelacijskega sodišča v Trstu ali kjerkoli drugod v kraljevini Italiji, da je potreben opisani postopek in jim naj svetujejo, da se obrnejo na enega od italijanskih odvetnikov, da zanje vloži predpisano tožbo. Vlaganje prošenj s posredovanjem diplomatskih predstavnikov pa se strankam ne priporoča, ker bi postopanje bilo predolgotrajno in povečini bržkone tudi brezuspešno. Tožbi na priznanje izvršljivosti se mora priložiti popoln odpravek sodbe, opremljen s klavzulo pravnomočnosti. To klavzulo naj sodišče, ki je izreklo sodbo, izda v lični in razločni obliki ter jo opremi z uradnim pečatom. Opozarja se na članek tržaškega odvetnika dr. Borisa Furlana »O izvršljivosti jugoslovenskih razsodb v Italiji«, ki ga je objavil tržaški strokovni list »Pravni vestnik« v št. 3. iz leta 1926. V njem je opisan ves postopek. Za naša sodišča pa so pri izvršitvah sodb italijanskih sodišč — tudi onih iz območja tržaškega prizivnega sodišča — merodajni predpisi §§ 79—86 avstr. izvršilnega reda iz leta 1896.«

Pravna pomoč v Črni gori. Ministrstvo pravde je opozorilo, da je kontrolno oblastvo nad občinskimi sodišči v Črni gori ministrstvo notranjih poslov. Zato se je obračati s pritožbami proti zavlačevanju pravne pomoči po občinskih sodiščih v Črni gori na ministrstvo notranjih poslov — upravno odeljenje, in sicer brez posredovanja ministrstva pravde.

Seznami v plačilo dospelih prispevkov okrožnih uradov za zavarovanje delavcev so izvršilni naslovi. Plenarni senat višjega deželnega sodišča v Ljubljani je izrekel naslednje mnenje:

Vprašanje, ali so navedeni sezname okrožnih uradov za zavarovanje delavcev izvršilni naslovi v sodnih izvršbah, je rešiti po predpisih izvršilnega reda.

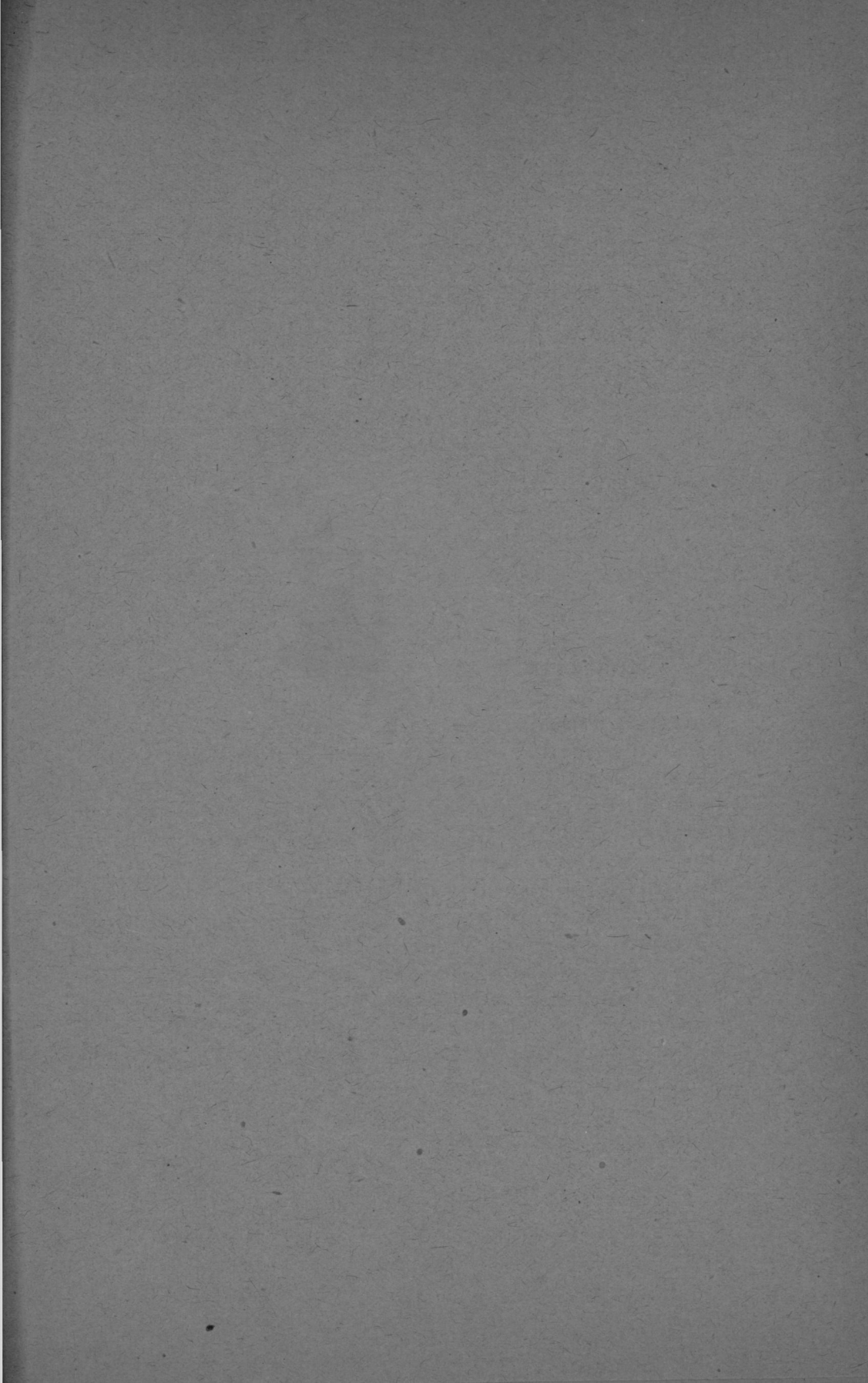
Določba § 1 t. 13 iz. r. našteva kot izvršilne naslove izvršljive plačilne naloge in izkaze o zastankih, ki so bili izdani o direktnih davkih in pristojbinah ter o deželnih, okrajnih in občinskih dokladah. Med tu navedene izvršilne naslove je šteti tudi sezname zapadlih prispevkov okrožnih uradov za zavarovanje delavcev, kajti po eni strani so zavarovalni prispevki, ker jih je plačevati iz javnopravnega naslova javne dajatve, — določba § 42, odst. 2 zakona o zavarovanju delavcev jih stavi glede administrativnega izterjavanja v isto vrsto z državnim davkom, po drugi strani pa so okrožni uradi za zavarovanje delavcev, četudi ne javna oblastva, vendar javne ustanove, ki služijo uresničenju javno-upravnih smotrov. Tako imenuje § 143 zakona o zavarovanju delavcev okrožni urad javno ustanovo, osnovano na načelu samouprave. V § 42, odst. 2 istega zakona se značijo plačilni nalogi okrožnih uradov kot javne listine.

Po vsem tem ni uvideti, zakaj bi naj ne bili sezname zapadlih prispevkov okrožnih uradov pod pogojem, da so opremljeni s potrdilom izvršljivosti, izvršilni naslovi, ko so izstavljeni od istega urada kakor plačilni nalogi, so tedaj ravno tako javne listine in vsebujejo le s pravnomočnimi plačilnimi nalogi predpisane zavarovalne prispevke.

Res navaja zakon o zavarovanju delavcev v večkrat cit. § 42 samo plačilne naloge osrednjega urada in okrožnih uradov za zavarovanje delavcev kot javne izvršilne listine, a ta odločba predpisuje zgolj način predpisa in administrativnega izterjanja zavarovalnih prispevkov, ne more pa imeti nobenega vpliva na določbe izvršilnega reda o izvršilnih naslovih.

Popravki! V zadnjem snopiču »Slovenskega Pravnika« čitaj na strani 50, vrsta 21 od zgoraj mesto »zares« pravilno »za«, na str. 56, vrsta 20 od zgoraj mesto »braki« pravilno »zakoni«, na str. 59, vrsta 5 od spodaj mesto »osebna« pravilno »posebna«, na str. 66, vrsta 13 od zgoraj mesto »če se mu upirajo« pravilno »če se mu ne upirajo«.

Članarina za Kongres pravnikov je "za javne urad-
nike in pravne pripravnike 60 Din, za druge 120 Din; za
družinske člane znaša članarina ravno toliko kakor za
člane.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“
znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, naj
zaostalo naročnino čim prej poravnajo; tudi
uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Po-
služijo naj se v to priloženih položnic, ali naj
jo pošljejo blagajniku g. dr. Ignacu Rutarju, di-
rektorju poštnega čekovnega urada v Ljub-
ljani. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tja-
kaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko
je list izšel. Ravnotam se dobe Štefan Lapajne:
„Državni osnovni zakoni“ in vsi prejšnji letniki
„Slov. Pravnika“. Cena s poštnino vred za „Dr-
žavne osnovne zakone“ — 12 Din, za „Slovenski
Pravnik“ letniki 1925, 1924 in 1923 — 60 Din,
ostali letniki po 40 Din.